

Maria Jacobsen

Betydningen av tverrfaglig samarbeid rundt sårbare barns utviklingstilbud i barnehage

En kvalitativ studie av spesialpedagogers og PP-rådgiveres opplevelse av tverrfaglig samarbeid i førhenvisningsfasen

Masteroppgave i Spesialpedagogikk

Veileder: Anne Sofie Samuelsen

Juni 2023

Maria Jacobsen

Betydningen av tverrfaglig samarbeid rundt sårbare barns utviklingstilbud i barnehage

En kvalitativ studie av spesialpedagogers og PP-rådgiveres opplevelse av tverrfaglig samarbeid i førhenvissningsfasen

Masteroppgave i Spesialpedagogikk
Veileder: Anne Sofie Samuelsen
Juni 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for pedagogikk og livslang læring

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Dette forskningsprosjektet hadde som hensikt å undersøke hvordan fire spesialpedagoger i barnehage og fire PP-rådgivere opplever samarbeid med hverandre og andre inntilliggende aktører, rundt sårbare barns utviklingstilbud i barnehage. Studien tar spesielt for seg arbeid i førhenvissningsfasen når det oppstår bekymringer rundt enkeltbarns allsidige utvikling. Den overordnede problemstillingen lyder som følger: *«Hvordan opplever fire spesialpedagoger og fire PP-rådgivere det tverrfaglige samarbeidet i førhenvissningsfasen, rundt sårbare barns utviklingstilbud i barnehage?»*. Avhandlingens formål kan sees i sammenheng med et økt fokus på tidlig innsats og forebygging, samt behovet for å styrke det tverrfaglige samarbeidet som dannes rundt denne barnegruppen.

Studien er basert på et kvalitativt forskningsdesign med semi-strukturerte intervju i fokusgrupper, som datainnsamlingsmetode. Intervjuene ble gjennomført med fire PP-rådgivere fra to forskjellige bydeler, og fire spesialpedagoger fra tre forskjellige barnehager. Analysearbeidet resulterte i fire hovedkategorier som utgjør grunnlaget for avhandlingens analyse- og drøftingskapittel: betydningen av et tverrfaglig samarbeid rundt sårbare barn, PPTs rolle og mangfoldige mandat, ansvars- og rolleavklaring i førhenvissningsfasen og utfordringer og muligheter i det tverrfaglige samarbeidet.

Studiens hovedfunn viser til en kollektiv forståelse av at sårbare barn er et begrep som er utfordrende å definere entydig, samt betydningen av å tidlig etablere et godt tverrfaglig samarbeid rundt barn med komplekse utfordringer. Et annet viktig funn er fokusgruppene opplevelse av at PPTs mandat er omfattende og mangfoldig. PP-rådgiverne fremhever egen rolle som sårbar og lite tydelig, mens spesialpedagogene beskriver PPTs deltakelse i førhenvissningsarbeidet som varierende. Samtidig viser studiens funn til en enighet om at PPTs bidrag som veileder, påkobler og drøftingspartner er positivt for førhenvissningsarbeidet.

Videre viser intervjupersonene til fire konkrete utfordringer relatert til det tverrfaglige samarbeidet: foreldresamarbeid, taushetsplikt, tidsperspektivet og kjennskap til andre aktører. Barnehagelag, spesialpedagogiske klynger og lignende prøveprosjekt fremheves som positive bidrag i arbeidet med å styrke det tverrfaglige samarbeidet og skape likeverdige barnehagetilbud. I dette arbeidet viser studiens funn til betydningen av at PPTs kompetanse bringes nærmere praksisfeltet i saker som involverer barn i sårbare livssituasjoner. Avslutningsvis løftes god kommunikasjon og relasjonskompetanse frem som sentrale faktorer i førhenvissningsarbeidet og i det tverrfaglige samarbeidet.

Abstract

The purpose of this study was to examine how four special educators in preschool and four PP- counselors experience cooperation with each other and other collaboration sectors, regarding the development opportunities of vulnerable children in preschool. The study particularly addresses work in the pre-referral phase when concerns arise about children's development. The overall research question for the study is: «*How do four special education teachers and four PP-counselors experience the interdisciplinary collaboration in the pre-referral phase, around vulnerable children's development opportunities in kindergarten?*». The purpose of the thesis can be seen in the context of an increased focus on early intervention and prevention, as well as the need to strengthen the interdisciplinary collaboration that is formed around this group of children.

The study is based on a qualitative research design with semi-structured interviews in focus groups, as the methodological approach. Interviews were conducted with four PP-counselors from two different districts, and four special educators from three different preschools. The analysis resulted in four main categories which form the basis for the thesis' analysis and discussion chapter: the importance of interdisciplinary collaboration around vulnerable children, PPT's role and diverse mandate, responsibility and role clarification in the pre-referral phase and challenges and opportunities in the interdisciplinary collaboration.

The study's main findings point to a collective understanding that vulnerable children are a term that is challenging to define unambiguously, as well as the importance of establishing a good interdisciplinary collaboration around children with complex challenges. Another important finding is the focus groups' experience that PPT's mandate is extensive and diverse. The PP-counselors refer to their own role as vulnerable and unclear, while the special education teachers describe PPT's participation in the pre-referral work as varying. At the same time, the study's findings emphasize a consensus regarding the positive effects of PPT's contribution as a supervisor, connecting authority and discussion partner in the pre-referral phase.

Furthermore, the participants of the study point out four concrete challenges related to the interdisciplinary cooperation: parental cooperation, confidentiality, the time perspective, and knowledge about other collaboration sectors. «Preschool teams», «special educational clusters» and similar projects are highlighted as positive contributions to strengthen the interdisciplinary cooperation and create equal preschool offers. The study's findings also show the importance of bringing PPT's expertise closer to the field of practice in cases involving children in vulnerable life situations. In conclusion, good communication and relational competence are highlighted as central factors in the pre-referral work and in the interdisciplinary collaboration.

Forord

Endelig er dagen kommet! Masteroppgaven er ferdigstilt og klar for levering. To lærerike og utfordrende studieår er over og yrkeslivet står for tur. Arbeid med denne masteroppgaven har vært både interessant, krevende og utrolig givende. En læringsprosess jeg ser frem til å dra nytte av i arbeidslivet.

Tusen takk til min veileder Anne Sofie Samuelsen. Dine råd, tips og tilbakemeldinger har virkelig hjulpet meg å finne riktig vei gjennom arbeidsprosessen. Jeg vil også si tusen takk til intervjupersonene som har deltatt og tatt seg tid til å stille til intervju. Tid dere gav meg, til tross for en arbeidshverdag preget av både tidspress og omorganiseringer på samarbeidsfronten. Deres kompetanse og erfaringer utgjør avhandlingens grunnmur.

En takk må også rettes til medstudenter som har stått i prosessen sammen med meg. Vi klarte det! Og sist, men ikke minst, tusen takk til Erlend. Korrekturlesing, motivasjonssamtaler og en unik håndteringsevne i møte med en følelsesladd masterstudent som har vekslet mellom frustrasjon, oppgitthet og glede. Din tilstedeværelse har bidratt til at dette forskningsprosjektet i dag kan leveres.

Trondheim, juni 2023.

Maria Jacobsen

Innhold

Sammendrag	1
Abstract	2
Forord	3
1. Introduksjon	7
1.1 Presentasjon av tema	8
1.2 Studiets formål, problemstilling og avgrensning	8
1.3 Begrepsavklaring	9
1.4 Tidligere forskning	10
1.5 Avhandlingens oppbygging	13
2. Litteraturgjennomgang	14
2.1 Mandat og offentlige publikasjoner	14
2.1.1 Pedagogisk-psykologisk tjeneste	14
2.1.2 Barnehagens mandat	18
2.1.3 Offentlige publikasjoner	19
2.2 Teoretiske perspektiv	21
2.2.1 Barn i sårbare livssituasjoner	21
2.2.2 Forebygging og tidlig innsats	22
2.2.3 Tverrfaglig samarbeid	23
2.2.4 Utfordringer og muligheter i samarbeidet	24
3. Metode	28
3.1 Litteraturgjennomgang	28
3.2 Kvalitativt forskningsintervju	29
3.3 Vitenskapsteoretisk rammeverk	29
3.3.1 Epistemologisk posisjon og fenomenologisk tilnærming	29
3.4 Pilotintervju	30
3.5 Forskningsdesign	31
3.5.1 Intervjuguide og gjennomføring av intervju	31
3.5.2 Utvalg og presentasjon av intervjupersoner	32
3.6 Analytisk tilnærming	33
3.6.1 SDI-metodens fase 1 – Generering av empiriske data	34
3.6.2 SDI-metodens fase 2 – Bearbeiding av rådata	34
3.6.3 SDI-metodens fase 3 – Koding	35
3.6.4 SDI-metodens fase 4 – Gruppering av koder	35
3.7 Forskningsetisk hensyn	36
3.7.1 Samtykke og maktforhold	36
3.8 Kvalitetsvurdering	36

3.8.1	Refleksivitet	36
3.8.2	Transparens	37
3.8.3	Reliabilitet og validitet	37
3.8.4	Overførbarhet	38
4.	Presentasjon av funn og drøfting	39
4.1	Betydning av et tverrfaglig samarbeid rundt sårbare barn	40
4.2	PPTs rolle og mangfoldige mandat	42
4.3	Ansvars- og rolleavklaring i førhenvisningsfasen.....	45
4.4	Utfordringer og muligheter i det tverrfaglige samarbeidet i førhenvisningsfasen 46	
4.4.1	Utfordringer i det tverrfaglige samarbeidet	46
4.4.2	Muligheter for et bedre tverrfaglig samarbeid	52
5.	Konklusjon	58
5.1	Oppsummering av hovedfunn	58
5.2	Kritisk blikk – studiets styrker og svakheter.....	59
5.3	Avsluttende tanker og implikasjoner for pedagogisk praksis.....	60
	Referanser.....	62
	Vedlegg	67

Figurer

Figur 1 – Handlingshjulet	17
Figur 2 - Opprettholdende faktorer.....	17
Figur 3 - Illustrasjon av hovedkategorier, samt underkategorier.....	39

1. Introduksjon

Denne avhandlingen retter søkelyset mot det tverrfaglige samarbeidet som etableres rundt barn i sårbare livssituasjoner. Mine erfaringer fra bachelor- og masterstudiene har synliggjort relevansen av barnehagens komplekse arbeid med å skape gode utviklingstilbud for mangfoldet av barn. Samtidig har egen yrkespraksis i barnehage og barneskole resultert i en forståelse av at samarbeidsprosessene mellom ulike aktører og etater kan være utfordrende. Disse prosessene påvirker både barnet, hjemmet og yrkespersonell.

Basert på dette ønsker jeg å belyse det tverrfaglige samarbeidet i førhenvinningsfasen, mellom barnehage, pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og andre relevante aktører, knyttet til arbeidet rundt barn i sårbare livssituasjoner. Ved å undersøke hvordan de ulike aktørene i hjelpeapparatet opplever egen praksis, er hensikten å øke forståelsen for hvordan dette samarbeidet kan styrke barnehagens arbeid med å skape gode allmennpedagogiske tilbud. Tidlig og målrettet innsats i førhenvinningsfasen er avgjørende for at barnehagen skal kunne etablere gode utviklingstilbud for sårbare barn.

I barnehagens arbeid med å tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnets behov og forutsetninger, er PPT en sentral samarbeidsaktør. Tjenesten skal være en sakkyndig instans med ansvar knyttet til utarbeidelse av lovpålagte sakkyndige vurderinger (Barnehageloven, 2005, §33). I barnehagelovens endringer fra 2016 ble det spesifisert at PPT også skal bistå barnehagen i kompetanse- og organisasjonsutvikling, for å tilrettelegge barnehagetilbudet for barn med særlige behov (Endringslov til barnehageloven og opplæringslova, 2016). Dette har medført at systemet rundt barnet har fått større oppmerksomhet, noe som samtidig skaper et behov for å rette fokus mot hvordan aktørene i dette systemet samarbeider.

Dette understrekes også i flere offentlige publikasjoner, blant annet Meld. St. 18 (2010-2011) og Meld. St. 6 (2019-2020). Våren 2023 ble forslag til ny opplæringslov lagt frem for Stortinget, hvor departementet understreker at PPT skal hjelpe skolen i det forebyggende arbeidet og i arbeidet med tidlig innsats (Prop. 57 L (2022-2023)). Dette forslaget illustrerer et ønske om å bringe PPTs kompetanse nærmere praksisfeltet, og vil også kunne ha en overføringsverdi til aktørens bidrag med tidlig innsats og forebygging i barnehagesektoren. I dagens lovverk finnes det derimot ingen konkrete føringer for hvordan dette arbeidet skal gjennomføres i praksis.

I denne innledende delen av avhandlingen vil jeg først presentere en aktualisering av relevante momenter knyttet til valgt tematikk. Deretter vil jeg gjøre rede for oppgavens formål, avgrensning og problemstilling. Videre følger en begrepsavklaring, samt en oversikt over tidligere forskning, med hensikt å plassere eget prosjekt innenfor forskningsfeltet. Avslutningsvis i kapitlet presenteres oppgavens oppbygning og struktur.

1.1 Presentasjon av tema

I møtet med barn i sårbare livssituasjoner utgjør det helhetlige bildet rundt barnet en sentral faktor. En faktor som må kartlegges godt, slik at arbeid med forebygging, tiltak og tilrettelegging kan bidra til å skape grobunn for videre utvikling. Dette vil være nødvendig for å kunne tilby et godt tilrettelagt barnehagetilbud, hvor det enkelte barns familie- og livssituasjon også vies oppmerksomhet. Barnehageloven (2005, §1) påpeker at «barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling». I dette arbeidet er barnehagen avhengig av å etablere en helhetsforståelse av det enkelte barn, noe som kan være krevende når utfordringsbildet rundt barnet er komplekst. I etableringen av gode utviklingstilbud for barn i sårbare livssituasjoner vil barnehagen derfor kunne være avhengig av støtte og bistand fra eksterne aktører. Målet er, og har lenge vært, at også disse barna opplever å ha et trygt og helhetlig barnehagetilbud (Johannessen & Skotheim, 2018).

I dette arbeidet skal barnehagen «tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger, også når noen barn har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 40). Arbeid med individuelle tilrettelegginger skal kontinuerlig evalueres og endres, med hensyn til barnets behov og allsidige utvikling. Oppstår det bekymringer rundt enkeltbarnets utvikling, blir det derfor viktig å vurdere om det er behov for spesialpedagogisk hjelp, individuell tilrettelegging i det allmennpedagogiske tilbudet, eller begge deler. Retten barnet har til spesialpedagogisk hjelp og/eller individuelle tilrettelegginger innenfor det ordinære tilbudet, kan i noen saker overlappe hverandre (Udir, 2017, s. 35). Når det oppstår bekymringer rundt enkeltbarnets utvikling synliggjøres dermed relevansen av å tidlig etablere et tverrfaglig samarbeid. Her skal barnehagen i samarbeid med foreldre/foresatte, PPT og andre aktører bidra til en helhetsforståelse rundt barnets totalsituasjon. PPT har lenge fungert som kommunal samarbeidsinstans og barnehagens primære støttetjeneste når det gjelder barn under opplæringspliktig alder med særlige behov (Groven, 2019, s. 27). Her er det samtidig viktig å påpeke at dette først og fremst gjelder barn med behov for spesialpedagogisk hjelp.

1.2 Studiets formål, problemstilling og avgrensning

Som tidligere nevnt, viser flere offentlige publikasjoner til et økt fokus på behovet for tidlig innsats og et bedre tverrfaglig samarbeid, som viktige ledd i etableringen av gode barnehagetilbud. Føringerne påpeker også viktigheten av å bringe PPTs kompetanse nærmere barna, blant annet gjennom systemrettet arbeid. Disse aspektene påvirker barnehagens arbeid med å danne gode allmennpedagogiske tilbud, og vil samtidig være særlig gjeldende ved bekymringer knyttet til barn i sårbare livssituasjoners utvikling.

Dette synliggjør også barnehagens ansvar for å tidlig etablere et tverrfaglig samarbeid som skaper en felles forståelse av barnets helhetlige situasjon. Ved bekymringer rundt enkeltbarnets utvikling, har barnehagen et ansvar for å kartlegge og prøve ut tiltak innenfor det ordinære barnehagetilbudet (Kunnskapsdepartementet, 2017). Et ansvar som inngår i det faglitteraturen omtaler som arbeid innenfor førhenvissningsfasen (Holst-Jæger, 2018). Dette danner bakteppet for studiens avgrensning.

Formålet med denne avhandlingen er derfor å se nærmere på hvilke erfaringer fire spesialpedagoger og fire PP-rådgivere har med arbeid i førhenvissningsfasen knyttet til barn i sårbare livssituasjoner. Hensikten er å bidra til økt forståelse for hvordan samarbeidet mellom barnehage og relevante aktører kan bidra til at disse barna får den støtten de har behov for. Et viktig ledd i dette arbeidet blir derfor å søke innsikt i hvordan de ulike aktørene i hjelpeapparatet opplever egen praksis, og samhandlingen med andre involverte. Ved å se nærmere på nevnte aktørers opplevelser, er målet å kunne identifisere faktorer ved samarbeidspraksisen som fungerer godt, og samtidig undersøke eventuelle faktorer som bidrar til at praksisen ikke fungerer som ønsket. Jeg har derfor valgt å samle inn data gjennom kvalitative forskningsintervju i form av fokusgruppeintervju. Disse ble gjennomført som mindre gruppeintervju med spesialpedagoger fra barnehage og PP-rådgivere fra PPT. Studiens fokus på barnehagen medfører at det her er snakk om barn i aldersgruppen 1-5 år.

Valgt avgrensning resulterte i følgende hovedproblemstilling:

"Hvordan opplever fire spesialpedagoger og fire PP-rådgivere det tverrfaglige samarbeidet i førhenvissningsfasen, rundt sårbare barns utviklingstilbud i barnehage?"

Hovedproblemstillingen er nærmere konkretisert i tre delproblemstillinger:

1. *Hvordan forstås betydningen av et tverrfaglig samarbeid rundt barn i sårbare livssituasjoner?*
2. *Hvilken rolle har PPT i barnehagens førhenvissningsarbeid?*
3. *Hvilke utfordringer og muligheter opplever spesialpedagogene og PP-rådgiverne relatert til det tverrfaglige samarbeidet i førhenvissningsfasen?*

1.3 Begrepsavklaring

Sentrale teoretiske begreper vil bli gjort rede for i neste kapittel, men jeg anser det likevel nødvendig å definere enkelte av disse innledningsvis. Avhandlingens problemstilling tar for seg begrepet sårbarhet i forbindelse med barna og deres livssituasjon. Barn i sårbare livssituasjoner og sårbare barn er begreper som vil benyttes synonymt i avhandlingen, på bakgrunn av at ingen av begrepene er betegnelser for en avgrensbar og/eller entydig gruppe. Dette understrekes også i faglitteraturen, som påpeker mangelen på en klar definisjon i beskrivelsen av denne gruppen (OECD, 2021). I denne avhandlingen vil følgende definisjon benyttes som forståelsesramme og ligge til grunn for videre diskusjon:

Det kan handle om barn og unge som har problemer på grunn av dårlig fysisk eller psykisk helse, lærevansker eller språkutfordringer. De kan være født inn i eller havne i vanskelige livssituasjoner på grunn av fattigdom, bosituasjon, helseproblemer, rus eller vold. Ofte kan ikke slike utfordringer løses hver for seg, eller én av gangen. Derfor er det viktig å få til en tidlig samordnet innsats. (<https://0-24-samarbeidet.udir.no/#kort-om-samarbeidet>)

I avhandlingens problemstilling benyttes også begrepet utviklingstilbud i relasjon til sårbare barn. Rammeplan for barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19) understreker at barnehagens innhold skal være allsidig, variert og tilpasset enkeltbarnet og barnegruppen. Videre påpekes det at begrepet rommer faktorer som omsorg, danning, lek, læring, sosial kompetanse og kommunikasjon. Tilrettelegging av et godt

utviklingstilbud må derfor ivareta hensynet til ulikheter i barnets utfordringsbilde, og dette vil være særlig viktig i relasjon til barn i sårbare livssituasjoner. Ved å benytte begrepet utviklingstilbud ønsker jeg derfor å synliggjøre en bevissthet om at tilretteleggingen må baseres på en helhetlig forståelse av enkeltbarnets utfordringsbilde.

Det vil også være nødvendig å gi en kort beskrivelse av skillet mellom individrettet- og systemrettet arbeid i PP-tjenesten. Fasting (2019, s. 53) påpeker at pedagogisk systemarbeid kan beskrives som «faglig-sosial samhandling for å utvikle barnehagens, skolens og PP-tjenestens kapasitet til å møte mangfoldet av barn og unge på en god måte». En slik forståelse av system-begrepet synliggjør behovet for samarbeid, og tar samtidig hensyn til at PP-tjenesten gjennom kompetanse- og organisasjonsutvikling skal veilede og støtte barnehagen i arbeidet med tidlig innsats og forebygging (Barnehageloven, 2005, §33; Meld. St. 6 (2019-2020)). Individrettet arbeid har historisk sett vektlagt en individrettet forståelse, hvor barnets vansker ble forstått og plassert hos barnet selv (Fasting, 2019, s. 45). Det individrettede arbeidet har derfor vært sentrert rundt utarbeidelsen av sakkyndige vurderinger, og individfokuset har dermed hatt en stor og viktig rolle i alt PP-arbeid (Strønen, 2018). I denne avhandlingen blir sårbare barns utfordringer sett i sammenheng med systemene rundt barnet, med andre ord en forståelse som vektlegger individet i systemet (Samuelsen & Bargel, 2018).

Et siste begrep som kontinuerlig benyttes gjennom avhandlingen er tverrfaglig samarbeid. Dette er et begrep som ofte brukes synonymt med flerfaglighet og tverretatlig samarbeid, men i det videre arbeidet vil jeg bruke tverrfaglig samarbeid som fellesnevner. Følgende definisjon vil derfor anvendes som en overordnet forståelsesramme for disse begrepene: «Det tverrfaglige samarbeidet gjeld koplinger mellom representantar for ulike profesjonar, fag og fagområde. Det kan skje innanfor ein og same organisasjonen, men kan også vere tverrsektorielt» (Haug, 2022, s. 18). Dette er et valg tatt på bakgrunn av en bevissthet om at tverrfaglighet baseres på fagpersoner med ulik faglig kompetanse og bakgrunn. Begrepet kan samtidig være knyttet til ulike profesjoner og etater/instanser på kommunalt, regionalt og statlig nivå. Videre vil begrepet aktører bli brukt om de ulike deltakerne i det tverrfaglige samarbeidet.

1.4 Tidligere forskning

Dette kapittelet vil ta for seg en presentasjon av relevant forskning og arbeid rundt tematikken, med mål om å plassere eget studie innenfor feltet. Ved å fokusere på tverrfaglig samarbeid og barn i sårbare livssituasjoner, går jeg inn i to forskningsfelt som hver for seg har fått mye oppmerksomhet. Til tross for dette viser mine litteratursøk, samt offentlige publikasjoner, at det finnes få studier som ivaretar sammenhengen mellom disse i lys av barnehageperspektivet (Meld. St. 6 (2019-2020) s. 87). Dette gjelder særlig hvis søkene rettes mot hvordan PPT i praksis skal utføre sitt systemarbeid rundt sårbare barn i barnehage. Vi vet at ca. 93,4% av barn i alderen 1-5 år går i barnehage i Norge (Statistisk sentralbyrå, 2023), noe som synliggjør behovet for forskning som også inkluderer barnehageperspektivet. I det følgende presenteres først forskning knyttet til viktigheten av samarbeidet rundt sårbare barn. Deretter inkluderes også studier som har undersøkt PPTs rolle i dette arbeidet.

Med bakgrunn i avhandlingens avgrensning er sluttrapporten fra det nordiske 0-24 samarbeidet «*Mind the gap! Nordic 0-24 collaboration on improved services to vulnerable children and young people*» relevant. Rapporten bygger på erfaringer fra flere nordiske

land, hvor målet har vært å møte barn, unge og familiers behov på en bedre måte gjennom utvikling av bedre tjenester, systemer og samarbeid. I arbeid rundt sårbare barn og unge viser rapporten til tre nødvendige faktorer for å bedre oppfølgingen: «*Related to the three identified factors of effective follow-up generated from the project: A more individual-centred and holistic approach; A more coherent follow-up; and increased success thru early intervention*» (Hansen et al., 2021, s. 99). Rapportens hovedfunn synliggjør dermed betydningen av å sette sårbare barn og unge i sentrum, behovet for tidlig innsats, en helhetlig tilnærming og behovet for et godt tverrfaglig samarbeid.

Når det gjelder samarbeidet rundt sårbare barn, er også rapporten «*Samarbeid til barnets helhetlige utbytte?*» (Nilsen & Jensen, 2010) viktig å nevne. Studien som ligger til grunn for rapporten hadde fokus på koordinering og samarbeid rundt barn med spesielle behov som har individuell plan, ut fra et pedagogisk og helsefaglig perspektiv. Studiens funn viser blant annet til at barnehagen og spesialpedagogens rolle står sentralt som en viktig aktør i samarbeidet, basert på blant annet trygghet, kjennskap og relasjon til barn og familiene det gjelder. Nilsen og Jensen presiserer også relevansen av tverrfaglighet i arbeid med problemforståelsen rundt barn med særlige behov (2010, s. 8-10). Dette utgjør en forutsetning for at de ulike aktørene i samarbeidet kan danne et lag rundt barna og dra nytte av hverandres spesialitet i arbeidet med tilrettelegging for det enkelte barn.

Arbeidet med å styrke laget rundt barna synliggjøres også i den helt ferske rapporten «*Samstemt - men ikke koordinert eller samkjørt*» (Proba samfunnsanalyse, 2023). Rapporten inneholder erfaringer og synspunkter i forhold til «laget rundt» barnet, et lag med mål i å samordne både utdanningssektoren (for eksempel barnehage, PPT, Statped) og andre relevante sektorer (for eksempel barnevern og helsestasjon) som arbeider rundt barn og elever. Et av hovedfunnene knyttes til begrepet «silo-organisering», som omtales som et hinder for å skape et helhetlig og sammenhengende hjelpeapparat og tjenestetilbud. Dette innebærer at aktørene i hjelpeapparatet oppleves adskilt og sektordelt. Videre trekkes det frem et behov for en tydeligere begreps- og rolleavklaring i laget rundt barna, på bakgrunn av at aktørene i hjelpeapparatet oppleves som lite samkjørt og koordinert (Proba samfunnsanalyse, 2023).

Utfordringer i samarbeidet mellom ulike instanser kommer også frem gjennom NOU 2017: 12 «*Svikt og svik - Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt*». Her ble det tildelt et mandat med hensikt å undersøke alvorlige saker som omhandlet barn og unge som har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. Formålet med dette arbeidet var å se nærmere på om svikt i det offentlige tjenesteapparatet var avgjørende faktorer i sakene. Utvalget viser til flere avgjørende funn som kan relateres til svikt i samarbeidsprosessene, blant annet:

1. Manglende informasjonsdeling mellom tjenestene
2. Taushetsplikt som hinder for informasjonsdeling
3. Utfordringer rundt rolle- og ansvarsfordeling grunnet manglende rutiner
4. Lite eller ingen kommunikasjon mellom hjelpetjenester for voksne og hjelpetjenester for barn
5. Manglende tid og ressurser
6. Manglende kjennskap til rolle, lovverk og arbeidsoppgaver hos andre hjelpetjenester. (NOU 2017:12, s. 57-58)

Rapportene ovenfor synliggjør et behov for et bedre samarbeid og et mer helhetlig hjelpeapparat. I arbeidet med å forhindre et fragmentert hjelpeapparat utgjør, som tidligere nevnt, PPT barnehagens primære støttetjeneste når det gjelder arbeidet med sårbare barn (Groven, 2019, s. 27). Innledningsvis i kapittelet ble det påpekt at det finnes få studier som undersøker sammenhengen mellom tverrfaglig samarbeid og barn i sårbare livssituasjoner i lys av barnehageperspektivet. Dette understrekes også av Ohna & Hillesøy (2022) i artikkelen «*Å legge til rette for kompetanseutvikling i faglige fellesskap - et samarbeid mellom barnehage og PPT*». Her påpekes det at studier som har utforsket samarbeidet mellom disse aktørene i stor grad omhandler individrettet arbeid knyttet til spesialpedagogisk hjelp til enkeltbarn. Videre påpekes det at «Hovedbildet som trer fram både i forskningen og i utdanningspolitiske dokumenter er derfor at PP-tjenesten i liten grad er en sentral bidragsyter og aktør i barnehagens arbeid med kompetanse- og organisasjonsutvikling». Derfor vil jeg videre presentere et utvalg av enkeltstudier som påpeker viktigheten av at PP-tjenesten retter innsatsen mot ulike nivå, men som samtidig tegner et bilde av at dette er utfordrende å gjennomføre i praksis. Videre vil jeg derfor rette fokus mot samarbeidet mellom PPT og barnehagen da forskning knyttet til dette også vil kunne ha implikasjoner for arbeidet med sårbare barn.

Cameron, Kovac og Tveit (2011) påpeker i rapporten «*En undersøkelse av PP-tjenestens arbeid med barnehagen*» til store variasjoner i arbeidsmåter og organisering av PPT på landsbasis. Studien som baseres på kvantitative data innhentet fra ledere av PPT og barnehageansatte viser også til et klart ønske om mer systemrettet arbeid i barnehagen. Et stort fokus på enkeltsaker, uklar organisering og mandatets føringer løftes fram som potensielle årsaker til manglende systemarbeid. Lignende funn presenteres også i rapporten «*Kompetanse i PP-tjenesten - til de nye forventningene?*» (Hustad et al., 2013). Rapporten er basert på både kvantitative og kvalitative data og viser til en oppfatning blant informantene av at mange PP-tjenester ikke oppfyller forventningene om å bidra til tidlig innsats og om å arbeide forebyggende. I tillegg fremheves det at PP-tjenesten i større grad behøver å utvikle kompetanse som gjør tjenesten i stand til å være "tettere på" lærere i skolen og barnehagelærere.

Betydningen av å styrke laget rundt barnet og bringe kompetansen i PP-tjenesten nærmere praksisfeltet påpekes videre i rapporten «*Inkluderende fellesskap for barn og unge: Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging*» (Nordahl m. fl, 2018). Her fremmes det blant annet at ca. 80% av tiden til ansatte i PPT blir brukt til sakkyndig vurdering, og at dette hindrer PP-tjenesten i å bistå barnehagen i forebyggende arbeid. Denne rapporten ligger til grunn for blant annet Meld. St. 6 (2019-2020) som omtales nærmere i kapittel 2.1.3.

Knyttet til PPTs mandat viser Fasting & Breilid (2020) i sin artikkel «*PP-tjenesten som inkluderings-agent: retorikk eller handling?*» til behov for et bredere og tydeligere mandat for å kunne bidra til utviklingen av inkluderende barnehager og skoler. I sammenheng med dette fremmer de samme forfatterne i artikkelen «*Cross-professional collaboration to improve inclusive education*» (2023) betydningen av PPTs bidrag i barnehagens utvikling av tilrettelagte barnehagetilbud. Artikkelen fremmer også behovet for at aktører skaper en felles forståelse rundt idealene bak en inkluderende opplæring for å forbedre kvaliteten på opplæringstilbudet. Relatert til avhandlingens avgrensning kan dette sees i sammenheng med arbeidet som gjøres i førhenvisningsfasen, for å sikre gode barnehagetilbud for sårbare barn (Figur 1, s. 16).

En rapport av Gäreskog & Lindqvist (2020) viser også til betydningen av spesialpedagogisk kompetanse i barnehagens arbeid med å tilrettelegge for mangfoldet av barn. Rapporten tar spesielt for seg erfaringer og opplevelser til spesialpedagoger som arbeider i barnehage og skole. I rapporten fremmes betydningen av spesialpedagogens kompetanse og at deres arbeid tilknyttet barnehage i hovedsak dreier seg om konsultasjon. Det trekkes videre frem en opplevelse av at barnehageansatte mangler kompetanse i å håndtere de store variasjonene i barns forutsetninger og behov.

Samlet sett understreker samtlige av disse studiene et behov for at PPT i større grad involveres i barnehagens forebyggende arbeid, gjennom systemrettet- og konsultativt arbeid. Dette oppleves likevel som en utfordring i praksis, i hovedsak grunnet at mye av tjenestens arbeid fortsatt er sentrert rundt sakkyndig vurdering og individuell oppfølging. Denne konklusjonen støttes av Moen og Szulevicz (2022) i artikkelen "Norske og danske PP-rådgiveres opplevelse av "utenfrastyring": En kvalitativ studie". Forfatterne beskriver det slik:

Fra å være en tjeneste som hovedsaklig har arbeidet med utgangspunkt i henvisninger av enkeltbarn og -unge, har nasjonale myndigheter i begge land over lengre tid ønsket å bevege PPT/PPR mot mer systemrettet og konsultativt arbeid. Dette innebærer blant annet at tjenestene skal bistå barnehager og skoler med utvikling av gode og inkluderende leke- og læringsmiljøer hvor det er rom for alle, også de med spesielle behov, og hvor færrest mulig blir segregert og ekskludert fra fellesskapet. (Mangler sidetall, nettressurs)

Kort oppsummert synliggjør forskningsfeltet et behov for å bringe spesialpedagogisk kompetanse nærmere barna i form av et bedre tverrfaglig samarbeid. Med tanke på studiens avgrensning til førhenvisningsfasen synliggjøres derfor betydningen av PPT som barnehagens nærmeste samarbeidsaktør. Hvordan dette samarbeidet skal løses i praksis, omtales derimot sjeldent i forskningslitteraturen, og konkrete føringer defineres heller ikke eksplisitt i aktørenes lovverk.

1.5 Avhandlingens oppbygging

Avhandlingen er inndelt i fem hovedkapitler. Etter dette innledende kapittelet følger kapittel 2 som først presenterer relevante mandater, lovverk og offentlige publikasjoner. Deretter gjøres det rede for sentral faglitteratur knyttet til valgt tematikk. I kapittel 3, metode, beskrives avhandlingens litteraturgrunnlag, samt studiens forskningstilnærming, vitenskapsteoretisk rammeverk, forskningsdesign, utvalg og analytisk tilnærming. Kapittelet vil avslutningsvis ta for seg viktige kvalitets- og forskningsetiske aspekter ved studiet. I kapittel 4 blir studiens empiriske grunnlag drøftet og diskutert i lys av relevant forskning og teori. Avhandlingens siste kapittel oppsummerer studiens hovedfunn, styrker og svakheter samt avsluttende tanker rundt implikasjoner for videre forskning og pedagogisk praksis.

2. Litteraturgjennomgang

I dette kapitlet vil jeg presentere ulike føringer, lover og teori som oppleves relevant for denne avhandlingen. I første delkapittel vil PPT og barnehagens mandat, samt relevante aspekter fra aktørenes lovverk presenteres. Dette kapitlet vil også ta for seg saksgangen i den spesialpedagogiske tiltakskjeden med hovedfokus på førhenvisningsfasen. Deretter vil det, som et viktig ledd i å aktualisere avhandlingens tematikk, kort bli gjort rede for nasjonale offentlige publikasjoner. Andre delkapittel vil ta for seg relevant faglitteratur for å kunne belyse begrepene barn i sårbare livssituasjoner, forebygging, tidlig innsats og tverrfaglig samarbeid.

2.1 Mandat og offentlige publikasjoner

2.1.1 Pedagogisk-psykologisk tjeneste

Et historisk tilbakeblikk på PPT som tjeneste viser til at det allerede i Folkeskoleloven av 1959 ble ytret et ønske om å etablere egne PPT-kontor i Norge. I Lov om grunnskolen av 1969 kom det derfor krav om at alle landets kommuner skulle inngå i en PP-tjeneste (Groven, 2019, s. 24). Etableringen av PP-kontor rettet søkelyset på PPT sin rolle relatert til samarbeid, tidlig innsats og koordineringsansvar. På bakgrunn av dette spesifiserte Lov om barnehager fra 1975 at det i arbeid med barn under opplæringspliktig alder var «nødvendig å etablere et nært samarbeid mellom barnehage, helsestasjon og pedagogisk-psykologisk rådgivningstjeneste» (Groven, 2019, s. 25).

St. meld. nr. 61 (1984-85) påpekte videre at PPT skulle ha en sentral rolle som lokal og tverrfaglig ressurs, hvor det i relasjon til barn under opplæringspliktig alder ble nevnt at «PPT bør i noe større grad enn hittil trekkes inn i et forpliktende samarbeid som går på barnets totalsituasjon» (referert i Groven, 2019, s. 27). Et økende fokus på helheten rundt det enkelte barn kan tolkes som et skifte fra en mer individrettet tilnærming, til en større bevissthet rundt viktigheten av å vektlegge et systemperspektiv. Som tidligere nevnt, har det spesialpedagogiske feltet historisk sett vektlagt en individrettet forståelse, hvor vansker ble forstått i et individuelt perspektiv og utfordringene ble plassert hos barnet selv (Fasting, 2019, s. 45). Dette skiftet viser til et systemrettet perspektiv som allerede på 70-80 tallet fikk en oppblomstring, på bakgrunn av blant annet utvikling av miljøorienterte modeller og økologisk teori (Samuelsen & Bargel, 2018, s. 21).

I skolesammenheng ble systemperspektivet fremmet gjennom opplæringsloven, som trådte i kraft skoleåret 1998 (Samuelsen & Bargel, 2018, s. 21). Endringer i barnehagen oppstod derimot ikke før Barnehagelovens revidering i 2016 (Endringslov til barnehageloven og opplæringslova, 2016) som rettet søkelyset på PP-tjenestens oppgaver med kompetanse- og organisasjonsutvikling. En endring som dermed skulle «sikre gode oppvekstvilkår og et godt læringsmiljø for barn og unge med særlige behov gjennom hele oppveksten og opplæringsløpet» (Fasting, 2019, s. 49). Hovedtanken bak arbeid på et systemnivå i barnehage, bygger blant annet på en bevissthet om at barnets utvikling henger tett sammen med både miljømessige og individuelle faktorer. Igjen blir det viktig å påpeke at det ikke eksisterer overordnede føringer i lovverket som beskriver hvordan PPT sitt systemarbeid med kompetanse- og organisasjonsutvikling skal gjennomføres i praksis (Barnehageloven, 2005, §33).

I dag er PPT sitt mandat og kjerneoppgaver inndelt i to hovedområder. Det første innebærer tjenestens ansvar for å sørge for utarbeiding av lovpålagte sakkyndige vurderinger (Barnehageloven, 2005, §33-34; Bjerklund et al., 2019, s. 12). Dette arbeidet er med å skape gode muligheter for å oppdage utfordringer og bekymringer hos barn, på bakgrunn av sårbarheter i barnet eller i familieforholdene (Killén, 2017, s. 271). Den andre kjerneoppgaven omhandler ansvar i å bistå barnehagen i kompetanse- og organisasjonsutvikling, for å sikre at barn med særlige behov får et godt tilrettelagt barnehagetilbud (Barnehageloven, 2005, §33).

Som tidligere påpekt besitter PPT kompetanse som kan bidra til å øke helhetsforståelsen av barnet og konteksten rundt. I førhenvissningsfasen kan derfor PP-rådgivere ha en sentral rådgivende funksjon i arbeidet med utarbeidelse av målrettede tiltak på et tidlig og forebyggende stadium. En rådgivende funksjon som skal «bidra til at de rette instansene blir involvert» (Holst-Jæger, 2018, s. 183; Moen, 2019). Videre er det viktig å presisere at PP-kontorene rundt om i landet er ulikt organisert, enten som en intern kommunal tjeneste eller som et samarbeid mellom flere kommuner innad i et fylke (Holst-Jæger, 2018). PPT samarbeider lokalt med for eksempel barneverntjenesten eller helsetjenesten, men også statlig med eksempelvis spesialisthelsetjenesten eller Statped (Udir, 2022). Dette, samt manglende føringer og lovverk i forhold til systemrettet arbeid, medfører forskjellig innhold og tolkning av mandatet, noe som igjen vil kunne påvirke utførelsen av tjenestens praksis (Holst-Jæger, 2018, s. 181).

Den spesialpedagogiske tiltakskjeden

Denne avhandlingen fokuserer på arbeidet som gjøres i første fase av den spesialpedagogiske tiltakskjeden. Videre vil denne fasen utdypes, og det vil samtidig bli gitt en kort presentasjon av tiltakskjedens videre saksgang. Den spesialpedagogiske tiltakskjeden kan deles inn i seks faser: førhenvissningsfasen, henvisningsfasen, sakkyndighetsfasen, vedtaksfasen, plan- og gjennomføringsfasen og evalueringsfasen (Holst-Jæger, 2018; Udir, 2017). Førhenvissningsfasen kjennetegnes av at barnehageansatte, foreldre/foresatte eller andre som kjenner barnet opplever en bekymring relatert til barnets utvikling. Når en slik bekymring oppstår vil tidlig og åpen dialog med foreldre/foresatte stå sentralt, grunnet behovet for innhenting av samtykke hvis barnehagen trenger å drøfte saken med andre aktører, for eksempel PPT. Det er samtidig viktig å påpeke at barnehagen kan drøfte bekymringen med andre relevante aktører uten innhenting av samtykke, hvis opplysningene er anonymisert. I arbeidet med å sikre barnets beste har derfor både barnehage, PPT og andre relevante aktører et ansvar knyttet til foreldresamarbeid (Udir, 2017, s. 11). I tilfeller hvor bekymringer rundt enkeltbarnets utviklingstilbud i barnehagen oppstår, synliggjøres relevansen av systematisk vurdering- og dokumentasjonsarbeid (Udir, 2017, s. 12).

Når bekymringssaker rundt enkeltbarnet er meldt, og relevante tiltak og individuelle tilpasninger i det ordinære barnehagetilbudet ikke ser ut til å ha positiv effekt på barnets utvikling, vil saken gå videre til henvisningsfasen. Denne fasen innebærer at kommunen sender en videre henvisning til PPT, hvor det ytres et ønske om en sakkyndig vurdering av enkeltbarnets utfordringsbilde (Udir, 2017, s. 13). Dette krever også innhenting av foreldrenes samtykke (Barnehageloven, 2005, §32). Fasen inkluderer grundig dokumentasjon av barnets utviklingsområder i form av eksempelvis observasjoner, kartlegginger, utprøvde tiltak og evaluering av disse (Nordahl & Overland, 2017). En utfordring som kan oppstå i denne fasen er blant annet ulik oppfatning av hjelpebehovet

mellom barnehage og foreldre. PPT har i denne fasen derfor en sentral rolle som samarbeidsbro mellom barnehage og foreldre/foresatte, knyttet til rådgivning (Holst-Jæger, 2018, s. 196).

Tiltakskjedens tredje fase innebærer PPTs utredning og tilråding til kommunens henvisning av enkeltbarn. Fasen er regulert i barnehagelovens §34, og består av to utfyllende deler, sakkyndig utredning og sakkyndig tilråding (Barnehageloven, 2005, §34). Loven spesifiserer fem krav til innholdet i den sakkyndige vurderingen, men er ikke en uttømmende liste av krav i den betydning at det kan være andre nødvendige momenter som må tillegges i enkeltsaker. Lovens to første krav kan ses i sammenheng med utredningsarbeidet (Herlofsen, 2013, s. 130-131). Krav som skal dekke en forsvarlig utredning, hvor både tidligere dokumentasjon og videre behov for undersøkelse og innhenting av informasjon fra relevante aktører, må benyttes (Udir, 2017, s. 17). På bakgrunn av dokumentasjon rundt barnets utvikling skal PPT vurdere om barnehagen har ressurser og kompetanse som bidrar til at barnets særlige behov kan avhjelpes innenfor det ordinære barnehagetilbudet. Lovens to siste krav kan sees i sammenheng med den sakkyndige tilrådingen (Herlofsen, 2013, s. 130-131).

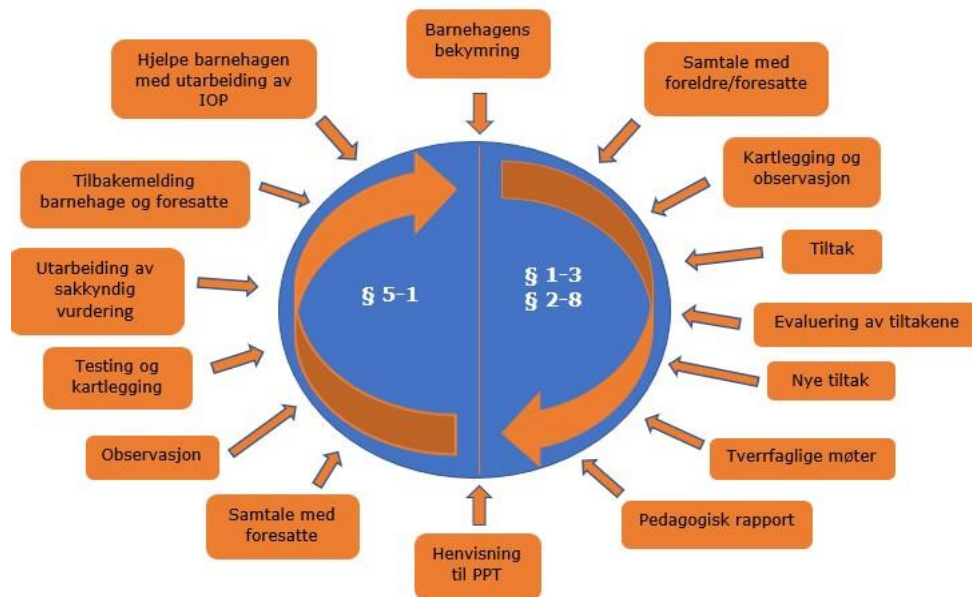
Fasen avsluttes når en forsvarlig sakkyndig vurdering er ferdigstilt, og resulterer i tilråding av behovet for spesialpedagogisk hjelp. I sammenheng med dette er det relevant å påpeke at det ikke eksisterer en plikt til å motta spesialpedagogisk hjelp. Dette medfører at barnehagen må vurdere ressurser og muligheter for å ivareta barnets individuelle behov innenfor det ordinære barnehagetilbudet. Dette gjelder også innenfor skolesektoren, hvor bekymringer knyttet til enkeltelevens undervisningsutbytte må forsøkes å tilpasses innenfor ordinær opplæring (Nordahl & Overland, 2021, s. 156). Her er det også viktig å presisere at fasen kan resultere i manglende tilråding av spesialpedagogisk hjelp, hvor ansvaret blir lagt på barnehagen og arbeidet med å styrke det ordinære barnehagetilbudet (Udir, 2017).

I den fjerde fasen, vedtaksfasen, skal kommunen avgjøre om PPTs sakkyndige vurdering og tilråding viser til at barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp. Uavhengig av om vedtaket blir innvilget eller avslått, skal det fattes et enkeltvedtak. Enkeltvedtaket sendes til foreldre/foresatte i slutten av denne fasen, hvor klagerett også inngår (Udir, 2017, s. 22).

Den femte fasen, plan- og gjennomføringsfasen, omhandler planlegging, gjennomføring og evaluering av den spesialpedagogiske hjelpen knyttet til enkeltvedtaket. Her inngår utarbeidelse av individuell plan (IP) som skal vise innhold, omfang, organisering, samt konkretisering og ansvars plassering knyttet til hvordan hjelpen skal gjennomføres (Holst-Jæger, 2018). Tiltakskjeden avsluttes med evalueringer av den spesialpedagogiske hjelpen enkeltbarnet har mottatt. Siste fase innebærer lovpålagte oversikter, ofte kalt årsrapporter, som gjennomgår og vurderer hvordan innholdet i den spesialpedagogiske hjelpen ansees å ha påvirket barnets utvikling (Holst-Jæger, 2018). Evalueringen skal danne grunnlag for eventuelle endringer som må gjøres for å gi barnet et tilbud som sikrer helhetlig utvikling (Udir, 2017, s. 31).

I sammenheng med dette har Walter Frøyen utviklet "Handlingshjulet" (HH). Dette er en modell, i form av en illustrasjon, basert på Frøyens tilnærming og forståelse av samarbeidet mellom skole og PPT (Frøyen, 2011). I henhold til studiens fokus på barnehagebarn har jeg derfor valgt å omarbeide Frøyens modell til å gjelde samarbeidet mellom barnehage og PPT, vist som figur 1. Med bakgrunn i avhandlingens avgrensning til førhenvisningsfasen, legges hovedvekt på høyresiden av modellen, som vektlegger

barnehagens arbeid med å tilrettelegge det allmennpedagogiske tilbudet rundt enkeltbarnet. Denne kan illustreres slik:

Figur 1 – Handlingshjulet (basert på Barnehageloven, 2005; Frøyen, 2011)

Førhenvisningsfasen starter, som nevnt ovenfor, ved at det oppstår bekymringer knyttet til barnets utvikling. Frøyens modell tar i de to første punktene for seg samtale med foreldre/foresatte samt kartlegging og observasjon. Dette innebærer dannelsen av foreldresamarbeid som både handler om å kommunisere bekymringen, men også skape en relasjon som bidrar til informasjonsdeling. Disse punktene er viktig for å bidra til identifisering av mulige risikofaktorer og andre opprettholdende faktorer, som kan begrense barnets muligheter for videre utvikling. Dette kan ses i sammenheng med det Nordahl og Overland omtaler som informasjonsinnhenting (Nordahl & Overland, 2021, s. 59). Grundig arbeid i modellens første punkter viser til betydningen av hvordan sammenhenger mellom risiko- og beskyttelsesfaktorer, samt andre opprettholdende faktorer rundt barnet, påvirker utviklingstilbudet i barnehagen. Potensielle risikofaktorer og andre opprettholdende faktorer kan illustreres slik:

Figur 2 - Opprettholdende faktorer (basert på Nordahl & Overland, 2021, s. 53)

Videre innebærer modellen utprøving av tiltak, evaluering av disse, samt videre justering og utprøving av nye tiltak. Tiltakene skal ha hensikt i å redusere betydningen risikofaktorer og andre eventuelle opprettholdende faktorer har på barnets utviklingstilbud (Nordahl & Overland, 2021). Deretter viser modellen til bruk av tverrfaglige møter for å bringe inn forskjellig kompetanse slik at arbeidet med utprøving av tiltak i denne fasen inkluderer kunnskap og forståelse fra både interne og eksterne aktører (Nordahl & Overland, 2021, s. 61). Dette er møter som skal benyttes som arbeidsverktøy for å i fellesskap forsøke å forstå, samarbeide og gjennomføre gode tilrettelegginger og forebyggende tiltak knyttet til enkeltbarnet (Killén, 2017). Avslutningsvis vil det dannes en grundig dokumentasjon og pedagogisk rapport som omfatter informasjon rundt utprøvde tiltak og tilrettelegginger. Rapporten skal også inneholde synspunkter på hvorfor tiltakene eventuelt ikke bidro til at utfordringene rundt barnet kunne løses innenfor det allmennpedagogiske barnehagetilbudet. Deretter vil siste steg av førhenvissningsfasen gå over i henvisning til PPT.

2.1.2 Barnehagens mandat

Som nevnt innledningsvis er barnehagens samfunnsmandat definert i Rammeplanen, og innebærer at barnehagen i samarbeid og forståelse med foreldre/foresatte skal ivareta barnets behov for allsidig utvikling (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 7). Barnets beste er et grunnleggende hensyn som gjelder for all barnehagevirksomhet, noe som også er definert i Grunnloven (Grunnloven, 1814, §104). Barnehagen er en arena som videre blir beskrevet som en «naturlig og viktig del av barnas oppvekstmiljø, og spiller en viktig rolle i tillegg til familie og foreldre når det gjelder barns læring og utvikling» (Glavin & Erdal, 2018, s. 173). Vi vet at en svært høy andel av barn i Norge mellom 1-5 år går i barnehage, noe som synliggjør barnehagens betydning som en viktig forebyggende arena (Glavin & Erdal, 2018, s. 173; Statistisk sentralbyrå, 2023).

Samtidig er forebygging en sentral målsetting i barnehagens virksomhet, spesielt med tanke på å begrense påvirkningen av risikofaktorer i barns liv (Befring, 2020, s. 183). Spesialpedagoger som arbeider i barnehage bringer inn ekspertise om barnets styrker og utfordringer, noe som utgjør en viktig faktor i tilretteleggingen av konkrete tiltak (Moen, 2019, s. 43). Målrettede tiltak må ha fokus på omgivelsene rundt barnet, og involvere hele personalgruppen i barnehagen, for å sikre at også barn med særlige behov mottar et likeverdig og inkluderende barnehagetilbud (Åmot & Ytterhus, 2020, s. 597).

Ansatte i barnehagen har dermed en viktig sosialpedagogisk funksjon gjennom deres daglige tilstedeværelse med barna (Killén, 2017, s. 271). De møter foreldre og foresatte, og står ofte i samarbeid med andre faggrupper og aktører når det gjelder arbeid med sårbare barn (Glavin & Erdal, 2018, s. 172). Rammeplan for barnehagen spesifiserer at barnehagen gjennom daglig kontakt står i en viktig posisjon med tanke på å oppdage/se nærmere på barnas omsorgs- og livssituasjon. Rammeplanen presiserer videre at «samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen skal alltid ha barnets beste som mål. Foreldrene og barnehagens personale har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 29). En slik posisjon åpner for å kunne tilrettelegge best mulig for utvikling og læring gjennom en helhetsforståelse knyttet til det enkelte barn. Samarbeid med andre relevante aktører blir derfor viktig i tilrettelegging av gode tiltak rundt barn i sårbare livssituasjoner. På kommunalt nivå finner vi blant annet barnevern, helsestasjon og PPT som sentrale samarbeidsaktører. Barnehageloven

beskriver samarbeidet mellom barnehage og PPT slik: «Barnehagen og pedagogisk-psykologisk tjeneste skal, i tillegg til å følge opp enkelte barn, samarbeide med andre tjenesteytere slik at barnehagen, pedagogisk-psykologisk tjeneste og de andre tjenesteyterne kan ivareta sine oppgaver etter lov og forskrift» (Barnehageloven, 2005, §2b). Når det dukker opp behov for ekstra støtte i form av spesialpedagogisk hjelp, har barnehagen en plikt til å sende en henvisning til PPT, med innhentet samtykke fra foreldre (Glavin & Erdal, 2018, s. 175).

Barnevernet utgjør, som nevnt ovenfor, også en sentral og viktig samarbeidspartner for barnehagen. Barnehagen har opplysningsplikt overfor barnevernet på flere områder, blant annet når det «er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgssvikt» (Barnehageloven, 2023, §46). En bekymring rundt et barn skal alltid drøftes og tas opp med foreldre/foresatte, med unntak av ved mistanke om seksuelle overgrep og/eller grov mishandling (Barnehageloven, 2005, §46; Glavin & Erdal, 2018, s. 177). Herunder ligger også en opplysningsrett som innebærer yrkesutøverens valg om å tilbakeholde eller bringe videre opplysninger. En faktor som er viktig i forhold til samarbeid og forebygging, for å sikre barnet vekst, utvikling og læring når dette ikke ivaretas godt nok i hjemmet (Driscoll, 2018, s. 152; Glavin & Erdal, 2018, s. 177).

2.1.3 Offentlige publikasjoner

Delkapittel 1.4 «Tidligere forskning» ble oppsummert ved å vise til studienes fokus på et velfungerende tverrfaglig samarbeid som et viktig ledd i arbeidet med å utvikle gode barnehage tilbud. Dette understrekes også i flere offentlige publikasjoner, hvor enkelte av studiene som ble presentert tidligere, utgjør sentrale bakgrunnsdokument. Mest relevant med tanke på valgt avgrensning er Meld. St. 18 (2010-2011) Læring og fellesskap og Meld. St. 6 (2019-2020) Tett på. I det følgende presenteres momenter fra publikasjonene som omhandler PPTs rolle og behovet for et bedre tverrfaglig samarbeid.

Allerede i Meld. St. 18 (2010-2011) ble det fremmet at PPT skal være en viktig veileder og kompetanselever til barnehager og skoler. Samtidig ble det løftet frem et behov for å tydeliggjøre mandatet, og utdype nærmere hva som ligger i kravet om at PPT skal arbeide systemrettet (Meld. St. 18 (2010-2011), s. 93). I sammenheng med dette påpeker meldingen samtidig at tydelige rolle- og ansvarsavklaringer er en viktig forutsetning for å kunne etablere et helhetlig og samordnet hjelpeapparat. I relasjon til dette fremheves det at tjenestene rundt barnet opptrer som sektordelte på bakgrunn av blant annet ulikt lovverk. Departementet påpeker samtidig at PPT skal arbeide forebyggende slik at barnehagen i størst mulig grad kan være i forkant av problemer og lærevansker. Dette betyr at PPT også skal bidra med veiledning til pedagogisk ledelse og i forhold til læringsmiljø og pedagogisk-didaktiske spørsmål. Meldingen viser videre til lange ventetider og kapasitetsproblemer innad i tjenesten. På bakgrunn av dette påpeker meldingen forventninger om at PP-tjenesten skal bidra til helhet og sammenheng i tiltak, arbeide forebyggende og bidra til tidlig innsats (Meld. St. 18 (2010-2011), 91-94).

Til tross for et langvarig fokus på forebygging og tidlig innsats viser Meld. St. 6 (2019-2020) at ikke alle barn og unge får den hjelpen de trenger og har behov for:

Mange får hjelp for sent og møtes med for lave forventninger. Det betyr at mange barn og elever har en hverdag der de ikke blir sett og forstått, og der de utvikler

seg og lærer mindre enn de kunne gjort med et bedre tilrettelagt pedagogisk tilbud. Det er alvorlig. Disse barna og elevene kan oppleve at de ikke har det godt og trygt i barnehagen eller på skolen, og at de ikke er en verdifull del av fellesskapet. (s. 9)

I relasjon til dette løftes PPT nok en gang frem som en viktig aktør for å bistå barnehagen i arbeidet med å forebygge vansker, og med å tilpasse tilbudet til mangfoldet av barn (Meld. St. 6 (2019-2020), s. 55). Videre understrekes det også at PPT kan bidra til å styrke kvaliteten på både det ordinære og spesialpedagogiske tilbudet. I meldingen fremmer departementet et ønske om å presisere i lovverket hvilke tjenester PPT skal levere og krav til kvaliteten på disse, og at dette skal gjelde for både individ- og systemrettet arbeid. Dette fremmes også i sammenheng med utfordringer knyttet til taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett (Meld. St. 6 (2019-2020), s. 84). Meldingen påpeker samtidig at PPT skal samarbeide med barnehagen for å skape et bredt informasjonsgrunnlag for videre tilrettelegging rundt arbeid for barnets beste. Dette blir viktig for å tydeliggjøre forventninger til hva tjenesten skal tilby, for å oppnå et godt tverrfaglig samarbeid (Meld. St. 6 (2019-2020), s. 57). På bakgrunn av dette ønsker regjeringen blant annet å presisere i barnehageloven at PPT skal arbeide forebyggende og med tidlig innsats. Med opphav i Meld. St. 6 (2019-2020) finner vi det pågående nasjonale pilotprosjektet «Tett på», med målsetting i å etablere et mer helhetlig samarbeid mellom fagpersoner, barn og foresatte. Målet er at dette skal kunne bidra til et mer inkluderende, likeverdig og tilpasset pedagogisk tilbud (<https://www.geminioppink.no/tettpa/>).

På bakgrunn av behov for et bedre tverrfaglig samarbeid rundt disse barna viser meldingen til fire mål, utarbeidet av regjeringen. Valgt avgrensning gjør at særlig de to første er relevante her. Det første omhandler at barn og unge som har behov for hjelp, må oppdages tidlig for at nødvendige hjelpetiltak skal kunne iverksettes. Mål nr. 2 innebærer at barn og unge og deres familie skal få den helhetlige hjelpen og oppfølgingen de har behov for av ulike tjenester (Meld. St. 6 (2019-2020), s. 78). Regjeringen foreslo derfor en harmonisering av sektorlovene, med forslag til regelverksendringer som skal sikre et helhetlig og koordinert hjelpeapparat rundt barn og unge. I relasjon til det tverrfaglige samarbeidet viser meldingen også til at samarbeid med foreldre/foresatte står som en sentral faktor for å forbedre det tverrfaglige samarbeidet. Videre påpekes det at foreldre kan oppleve å måtte ta koordineringsansvaret for barnets oppfølging selv, på bakgrunn av manglende ansvarsfordeling relatert til koordineringen av hjelpetiltak (Meld. St. 6 (2019-2020), s. 82; Prop. 100 L (2020-2021), s. 10).

I likhet med forskningen presentert i delkapittel 1.4 viser også disse offentlige publikasjonene til behovet for en bedring av det tverrfaglige samarbeidet. Samtidig presenteres det forslag til regelverksendringer, særlig relatert til konkretiseringen av aktørenes rolle- og ansvarsoppgaver på systemnivå. Dette vil, sammen med videre studier, utgjøre et nødvendig grunnlag for å kunne utarbeide nye føringer og retningslinjer med mål om å danne et mer helhetlig hjelpeapparat.

2.2 Teoretiske perspektiv

2.2.1 Barn i sårbare livssituasjoner

Som nevnt innledningsvis er ikke sårbare barn en entydig gruppe, men kan defineres på bakgrunn av et behov for ekstra beskyttelse, grunnet forhøyet risiko for å falle utenfor fellesskapet (Gunnestad, 2021). En slik beskrivelse fremmes også i rapporten «*Changing the Odds for Vulnerable Children: Building Opportunities and Resilience*»:

Child vulnerability is the outcome of the interaction of a range of individual and environmental factors that compound dynamically over time. Types and degrees of child vulnerability vary as these factors change and evolve. Age, for example, shapes children's needs while also exposing them to potential new risks. (OECD, 2019, s. 16)

Sårbarhet kan altså relateres til både individuelle og miljømessige forhold, og graden av sårbarhet vil henge tett sammen med hvordan disse faktorene utvikler seg over tid. Samtidig er det nødvendig å være bevisst på at alle barn blir født med ulik utrustning, hvor noen er mer robust, mens andre er mer følsom og forsiktig. Dette kan skyldes, som rapporten ovenfor påpeker, både barnets individuelle sårbarhet, familiens sårbarhet eller en kombinasjon av disse (OECD, 2019; Gunnestad, 2021). Barn i sårbare livssituasjoner kan dermed oppleve å stå i såkalte «wicked problems», altså komplekse utfordringer som ofte krever en helhetlig tilnærming og involvering av aktører med supplerende kompetanse (Backe-Hansen et al., 2017, s. 9).

Ingrid Lund (2015) beskriver begrepet sårbarhet som noe som omhandler en fare, i motsetning til å bli beskyttet. En slik fare kan relateres både til individuelle faktorer, men også være knyttet til foreldre som strever med for eksempel fattigdom, psykiske lidelser eller rusproblemer (<https://0-24-samarbeidet.udir.no/#kort-om-samarbeidet>). Dette er alle faktorer som kan utgjøre det Lund omtaler som en fare for barnets allsidige utvikling. Selv om denne forståelse av begrepet ligger som grunnmur for avhandlingens hovedfokus, er det fortsatt viktig å trekke frem at alle kan oppleve å være ekstra sårbar en eller flere ganger i løpet av livet. Sorg og kriser er noe som både barn og voksne vil kunne oppleve, og som kan medføre perioder hvor barnet er spesielt sårbart (Myrann et al., 2018, s. 119). Kriser i denne form kan defineres som en «indre tilstand som kan utløses ved trussel om tap, reelle tap av stor verdi for den som rammes, eller av utfordringer med hensyn til vekst, mestring og overlevelse» (Killén, 2017, s. 230).

Når vi refererer til denne gruppen barn vil ulike risiko- og beskyttelsesfaktorer, samt begrepet resiliens være relevant. Risikofaktorer er «faktorer i barnet selv, i hjemmet og i det sosiale miljøet, eller i kulturen og samfunnet som øker sannsynligheten for utviklingen av ulike vansker» (Gunnestad, 2021, s. 50). Dette påpekes også av Kvello (2019, s. 246) som definerer dette som noe som skaper en økt fare for utvikling av psykiske eller sosiale vansker, basert på ulike risikoforhold. Gunnestad (2021, s. 50) deler begrepet inn i tre hovedgrupper: individuell risiko, sosiale eller familiære risikofaktorer og kulturelle og samfunnsmessige risikofaktorer. Den første omhandler for eksempel funksjonsnedsettelse eller sykdom, den andre viser til mangelfulle foreldreferdigheter eller omsorgssvikt, mens den tredje er relatert til eksempelvis fattigdom eller krig. Opplever barn flere og alvorlige risikofaktorer samtidig i løpet av oppveksten, innebærer dette en kumulativ risiko for barnet. Dette vil si at flere risikofaktorer forsterker hverandre, noe som ifølge Kvello (2019, s. 248) vil kunne ha en sterk negativ innvirkning på barnets psykiske helse og utvikling.

En beskyttelsesfaktor kan i denne sammenheng defineres som «en faktor som demper eller reduserer virkningen av risikofaktorer i barns liv. Det er faktorer som medfører at barn som opplever til dels store risikofaktorer, kan vise god utvikling» (Gunnestad, 2021, s. 51). Dette beskriver også Kvello som «faktorer som demper sannsynligheten for utvikling av vansker når personer er rammet av risikofaktorer» (Kvello, 2019, s. 246). Bruk av beskyttelsesfaktorer som beskrevet ovenfor vil kunne skape muligheter for å bygge resiliens i barnet, for å både styrke beskyttelsesfaktorene og samtidig redusere risikofaktorene (Gunnestad, 2021, s. 59). Resiliens omhandler barnets evne til å bruke beskyttelsesfaktorene rundt seg for å håndtere eventuelle risikofaktorer (Gunnestad, 2021, s. 49). Eller som Kvello beskriver «en konsekvens av ens beskyttelsesfaktorer», hvor han samtidig fremmer dette som «individets reaksjon på, mentale og praktisk rettede håndtering av stress eller vanskelige livsforhold» (Kvello, 2019, s. 242).

Gunnestad (2021, s. 52) grupperer videre ulike beskyttelsesfaktorer inn i tre grupper, hvorav de to første har særlig relevans for denne avhandlingen. Den første beskriver han som barnets nettverk, både det naturlige og det profesjonelle. Det naturlige nettverket rundt barnet representerer mennesker barnet har regelmessig kontakt med eksempelvis foreldre og slektninger, mens det profesjonelle innebærer for eksempel PP-rådgivere eller barnehageansatte. Gunnestad viser til at de barna som har klart seg, til tross for flere risikofaktorer i oppveksten, alltid har hatt minst én trygg tilknytning utenfor kjernefamilien som har resultert i en følelse av tilhørighet (Gunnestad, 2021, s. 52-53; Killén, 2017, s.146). Kartlegging og nettverksarbeid kan bidra til å identifisere mulige ressurser som kan aktiveres og brukes for barn som står i denne type risiko (Gunnestad, 2021, s. 60). Den andre hovedgruppen omhandler barnets egne ressurser, egenskaper og ferdigheter. Dette innebærer medfødte eller genetisk betingede egenskaper som for eksempel temperament eller fysisk og psykisk styrke (Gunnestad, 2021, s. 53). Barnet kan dermed selv bygge resiliens og utvikle et positivt selvbilde gjennom mestringsopplevelser, slik at de utvikler evnen til å håndtere stadig flere situasjoner på egen hånd (Gunnestad, 2021, s. 61).

2.2.2 Forebygging og tidlig innsats

I arbeid med barn i sårbare livssituasjoner vil forebygging og tidlig innsats utgjøre viktige prinsipper. I sammenheng med dette blir spesielt arbeidet som gjøres i førhenvissningsfasen relevant. Fasen kan knyttes til Killéns beskrivelse av bekymringstadiet, «det stadiet da familien og/eller familiens sosiale eller profesjonelle nettverk begynner å bekymre seg for hvordan barnet og/eller familien har det, og hvorvidt foreldrene er i stand til å gi barnet "god nok" omsorg» (2017, s. 272).

Tidlig innsats blir i Meld. St. 6 ((2019-2020), s. 12) definert som «et godt pedagogisk tilbud fra tidlig småbarnsalder, at barnehager og skoler arbeider for å forebygge utfordringer, og at tiltak settes inn umiddelbart når utfordringer avdekkes». Dette forutsetter derfor, som Eriksen og Germeten (2012) viser til, at ulike samarbeidsinstanser intervensjoner tidlig i barnets oppvekst, for å kunne avdekke, følge opp og iverksette riktig tiltak. Barn i barnehagealder er i utvikling på mange områder, og vil derfor være særlig mottakelige for både positive og negative påvirkningsfaktorer (Gunnestad, 2021, s. 49). Som også Erstad (2018, s. 59) beskriver, vil et godt og tilrettelagt pedagogisk tilbud i småbarnsalder kunne fungere som tidlig innsats for denne gruppen barn. Klem & Hagtvat (2020, s. 199) viser til fire forhold som er av særlig betydning når det gjelder tidlig innsats og forebygging. Valgt avgrensning gjør at kun to

av de er relevante her. Den første påpeker viktigheten av å intervensere tidlig mens hjernen er i plastisk og optimal utvikling. Negative erfaringer og langvarig stress i løpet av disse to første leveårene, vil kunne sette barnet i risiko for lærevansker, forsinket hjerneutvikling og vansker med å håndtere utfordringer. Dette påpekes også av OECD, som beskriver det slik: «Young children under three years old are especially affected by family stress and material deprivation because of the rapid pace of early brain development» (2019, s. 17). Negative erfaringer i tidlig oppvekst, vil derfor kunne skape dype og langtidsvarende spor i hjernen til et barn i utvikling (Groven & Rostad, 2021, s. 39-40). Den andre viser til nødvendigheten av tidlig forebygging, og hvordan dette utgjør et nødvendig utviklingsgrunnlag. Dette innebærer også hvordan sosioøkonomiske faktorer påvirker barnets livsvilkår, og hvordan tidlig forebygging kan ha en positiv innvirkning på barnets livssituasjon (Klem & Hagtvet, 2020, s. 198-202).

Forebygging og tiltak kan deles inn i tre nivåer: Universal forebygging (primær) innebærer tiltak som iverksettes for allmennheten, for å hindre uheldig utvikling, for eksempel at alle barn får tilbud om barnehageplass fra ett års alder. Selektiv forebygging (sekundær) innebærer tiltak som rettes direkte mot grupper som står i fare for utvikling av vansker, for eksempel barn med funksjonsnedsettelse eller med innvandrerbakgrunn. Tredje nivå, indikert forebygging, omhandler tiltak som iverksettes hvor problemer/utfordringer allerede har oppstått. Her er hovedmålet å begrense skaden for å best mulig kunne sikre barnets allsidige utvikling videre (Gunnestad, 2021, s. 57-58). Disse nivåene understreker at arbeid med tidlig innsats og forebygging er en kompleks tematikk som alltid må innebære en bevissthet knyttet rundt det utviklingsøkonomiske perspektivet. Et perspektiv som bygger på en forståelse av at forebygging må ta hensyn til både «karakteristika hos barnet og interaktive samspill mellom systemene i barnets omgivelser» (Tveit, Cameron & Kovac, 2019, s. 59). Dette kan dermed knyttes til forståelsen av PPTs systemarbeid presentert i kapittel 1.3.

2.2.3 Tverrfaglig samarbeid

Tverrfaglig samarbeid omhandler arbeid mellom ulike faggrupper og profesjoner, basert på et felles mål om å løse en felles utfordring (Glavin & Erdal, 2018, s. 28). I arbeid innenfor førhenvisningsfasen synliggjøres dermed relevansen av ulike spisskompetanse mellom aktørene som bringes inn (Johannessen og Skotheim, 2018, s. 21). Gode samarbeid forutsetter ulike faktorer, blant annet tillit og kjennskap. Dette er komplekse og sammensatte faktorer som avhenger av at alle parter kommer inn med ønsket om å bygge en tillitsfull relasjon (Lund, 2018, s. 344; Vogt, 2016, s. 166). Et velfungerende samarbeid krever samtidig at aktørene skaper en kollektiv orientering, som bidrar til å dra lasset i samme retning og utnytte hverandre som ressurser (Omdal & Thorød, 2021, s. 13).

Målet med et tverrfaglig samarbeid må alltid være rettet mot å etablere et tverrprofesjonelt perspektiv slik at barnas behov står i sentrum (Johannessen et al., 2018, s. 361). I sammenheng med dette retter Ingrid Lund søkelyset på kommunikasjon som en viktig nøkkel for å åpne riktige dører i samarbeidsprosessene (Lund, 2018, s. 338). Disse prosessene må bygges på felles mål, tillit, trygghet, respekt og kunnskap om de ulike partene som er involvert (Glavin & Erdal, 2018, s. 42). En tverrfaglighet basert på disse faktorene vil kunne styrke samarbeidet, men også grundigheten og forståelsen rundt arbeidet med å finne gode løsninger for barnet.

Et viktig utgangspunkt for arbeidet i førhenvisningsfasen er bruk av tverrfaglige møter. Disse betegnes som møter hvor ulike profesjoner deltar, og skal sikre at barnet mottar den hjelpen det har behov for (Killén, 2017, s. 374). I relasjon til dette løfter Killén frem 5 delmål for denne typen møtevirksomhet, og særlig to er relevante for denne avhandlingen. Det første innebærer en kartlegging av familiens psykososiale situasjon og barnets omsorgssituasjon, hvor aktørene sammen analyserer informasjonen de besitter. Dette er nødvendig for å kunne foreta en midlertidig helhetsvurdering. Det andre delmålet omhandler tydelige ansvars- og rollefordelinger basert på faglige vurderinger til eget yrke. Samtidig presiseres nødvendigheten av å velge ut en nøkkelperson som kan ta ansvar for planer og tiltak. Dette kan betegnes som et koordineringsansvar, noe som er avgjørende for god oppfølging og tilrettelegging (Killén, 2017, s. 378).

2.2.4 utfordringer og muligheter i samarbeidet

Kjennskap til andre aktører

I arbeid hvor flere aktører og fagpersoner trekkes inn i samarbeid vil det alltid kunne oppstå ulike utfordringer, på bakgrunn av blant annet ulike mandater og ansvarsoppgaver. En utfordring som ofte trekkes frem er aktørenes evne og vilje til å se og innhente kunnskap om de andre involverte yrkesgruppene. Kunnskap om hvilken kompetanse de involverte partene besitter er en forutsetning for å best mulig tilrettelegge for det enkelte barn (Omdal & Barsøe, 2021, s. 78). Mangel på slik kunnskap vil dermed kunne utgjøre et hinder for etableringen av et velfungerende samarbeid (Gallefoss & Høie, 2021, s. 99).

Dette vil samtidig være nødvendig for en strukturering av samarbeidsprosessene (Killén, 2017, s. 392). En holdning basert på tanken om at «ingen kan alt» kan bidra til å åpne dører for innhenting av kunnskap, forståelse og kompetanse hos de ulike aktørene (Haug, 2022, s. 19). Som Meld. St. 6 (2019-2020) har presisert, ønsker regjeringen å forbedre det tverrfaglige samarbeidet ved hjelp av oppbygging av stabile, kompetanserike og helhetlige lag rundt barna (s. 78). Tverrfaglige lag bygd opp av ulike kommunale etater, fagpersoner med bakgrunn fra blant annet PPT, sosialfag og helsesykepleiere. Disse utgjør et team som skal fokusere på å utvikle en helhetlig kompetanse, som er lett tilgjengelig og som effektivt skal kunne kobles på utfordringer barnehager står i. Målet er altså å utvikle tverrprofesjonelle team med fagpersoner som ønsker å lære av hverandre for å styrke arbeidet rundt sårbare barn (Omdal & Thorød, 2021, s. 14).

Tidsperspektivet

Som tidligere nevnt er barn mellom 0-3 år svært sensitive for ulike risikofaktorer grunnet at hjernen er i en viktig utviklingsperiode (OECD, 2019). Utfordringer relatert til tidsperspektivet er derfor kostbar med tanke på barnets læring og utvikling. Saker som omhandler sårbare barn er ofte krevende å behandle, noe som kan føre til forsinkelser i arbeidet med tilrettelegging, henvisning og sakkyndighetsvurderinger. Enkelt saker og individrettet arbeid gjør derfor at fokuset på systemrettet arbeid kan bli nedprioritert (Tveit, Cameron & Kovac, 2019, s. 67). Tidsperspektivet kan også skape en utfordring i form av distansering og ansvarsfraskrivelse. Et resultat av dette kan være at involvert yrkespersonell, for å beskytte seg selv og enkeltbarn, trekker seg vekk fra situasjonen og lar være å engasjere seg i for stor grad (Killén, 2017, s. 87). Manglende bevissthet rundt

tidsperspektivets påvirkning kan dermed resultere i konsekvenser på både individ- og systemnivå (Killén, 2017, s. 383).

Ansvars- og rolleavklaring

En annen utfordring som kan oppstå i samarbeidsprosesser er en ubalanse mellom aktørens oppfatning av egen rolle, og foreldre/foresattes forventninger til tjenesten de mottar. I arbeidet med å forhindre en slik ubalanse synliggjøres et behov for et felles kjøre-system på bakgrunn av utfordringer knyttet til rolle- og ansvarsfordeling mellom involverte aktører (Thorød et al., 2021, s. 106-107). Aktørenes utøvelse av sitt ansvarsområde krever også en bevissthet om forventninger og krav til foreldre/foresatte. En utfordring relatert til dette omtaler Killén som en overidentifisering med foreldrene. Dette innebærer at aktører stiller for store krav til foreldre/foresatte som de grunnet sårbarhet ikke har mulighet til å imøtekomme (Killén, 2017, s. 84). Disse tendensene kommer ofte frem hos de som arbeider lengst unna familien og deres hverdag (Killén, 2017, s. 82).

Killén beskriver at mange av utfordringene som oppstår i forbindelse med tverrfaglige samarbeid, kan forebygges gjennom å ivareta en god ledelse. En ledelse som sikrer at alle aktørene som deltar, beveger seg i samme retning for å nå et satt mål (Killén, 2017, s. 389). God ledelse av tverrfaglig samarbeid er dermed en avgjørende faktor for betydningen av hjelpen barnet får (Killén, 2017, s. 392). Behovet for en aktør som har hovedansvaret for at samarbeidets planer blir fulgt opp og gjennomført, synliggjør også relevansen av en tydelig koordinatorrolle. Et koordineringsansvar bør bli lagt på nøkkelpersonen for samarbeidet, tidligere nevnt i delkapittel. 2.2.3.

I Jensen og Nilsens (2010) studie løftes barnehagen og spesialpedagogen sin rolle i det tverrfaglige samarbeidet frem. Barnehagen beskrives her som "selve drivkraften i samarbeidet" (Nilsen & Jensen, 2010, s. 62). Dette begrunnes i barnehagen og spesialpedagogens erfaringsnære kunnskap om og relasjonene de har til barnet og familien (Nilsen & Jensen, 2010, s. 9). Til tross for dette nevnes koordinatorrollen sjeldent eksplisitt i offentlige dokumenter, teori og forskning. Likevel vil en slik rolle utgjøre et nødvendig grunnlag for etableringen av en helhetlig forståelse rundt barn i sårbare livssituasjoner og i arbeidet med å utvikle målrettede tiltak for disse barna. Dette vil løftes frem ytterligere i avhandlingens siste kapittel.

Tverrfaglige møter

Ulike utfordringer kan også oppstå i sammenheng med tverrfaglige møter. Disse møtene involverer profesjonelle fagpersoner og etater, noe som kan resultere i utfordringer knyttet til roller, status og prestisje. Killén beskriver også mangel på en felles helhetlig referanseramme som en mulig utfordring. Dette medfører manglende informasjonsdeling og mangel på en felles forståelsesramme rundt barnet og familiens nettverk. En slik mangel kan oppstå på bakgrunn av at deltakerne og aktørene ikke har erkjent relevansen av informasjonen (2017, s. 382).

I slike samarbeid kan også møtet med et stort hjelpeapparat oppleves som et slags overgrep for foreldrene/foresatte grunnet antallet av profesjonelle aktører (Killén, 2017, s. 364). Møter som involverer foreldre må derfor ledes på en måte som fremmer gode relasjoner og skaper trygghet (Killén, 2017, s. 369). En siste utfordring ved tverrfaglige møter kan beskrives som problemforflytning. Dette omhandler at fagpersoner fokuserer

på et eller få aspekter ved den sårbare omsorgssituasjonen, for eksempel boligutfordringer. En konsekvens av dette er at det brukes store ressurser på å finne en løsning på boligsituasjonen, mens barnets sårbare omsorgssituasjon står i risiko for å havne i bakgrunnen (Killén, 2017, s. 385). Måten de ulike aktørene møter utfordringer som oppstår i samarbeidet, er derfor en avgjørende faktor for om samarbeidet vil fungere som en ressurs eller en hindring.

Taushetsplikt

Ulikheter i lovverk og forskrifter knyttet til taushetsplikten vil også kunne påvirke samarbeidsprosessene (Omdal og Barsøe, 2021, s. 78; Vogt, 2016, s. 168). Både barnehagen og PP-tjenesten ligger under Forvaltningslovens lovverk når det gjelder taushetsplikt (Barnehageloven, 2005, §44), mens Barnevernet er regulert av barnevernloven (Barnevernloven, 2021). På bakgrunn av dette viser Meld. St. 6 (2019-2020), s. 85) til store utfordringer knyttet til taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett. Ulike tolkninger og kunnskap om disse vil dermed påvirke hvordan de ulike aktørene utøver sitt mandat (Killén, 2017, s. 372). Meldingen viser også til at flere opplever en usikkerhet rundt praktiseringen av dette, særlig når det er snakk om deling og drøfting av taushetsbelagte opplysninger (Meld. St. 6 (2019-2020), s. 85).

Konsekvenser relatert til taushetsplikt kan resultere i manglende informasjonsflyt mellom og innenfor de ulike aktørene i samarbeidet. Dette fremmer et behov for å danne en felles forståelse rundt praktiseringen av taushetsplikten, forankret på tvers av hjelpeapparatet og de ulike sektorene (Meld. St. 6 (2019-2020)). Som et resultat av dette har Justis- og beredskapsdepartementet ønsket å utarbeide en veileder som skal fungere på tvers av instansene og omhandle opplysningsplikt, taushetsplikt og opplysningsrett. Ønsket er å etablere en entydig og oversiktlig kilde som samtlige aktører kan forholde seg til (Meld. St. 6 (2019-2020), s. 85).

Barnehageloven presiserer i §32, relatert til utarbeiding av sakkyndig vurdering, kravet om innhentet samtykke fra barnets foreldre/foresatte (Barnehageloven, 2005, §32). Foreldrene/foresatte må derfor motta åpen og forståelig informasjon rundt både deres rettigheter, men også informasjon om hvordan ulike relevante aktører bidrar (Glavin & Erdal, 2018, s. 55). Muligheten for innhenting av samtykke kommer også frem gjennom Forvaltningslovens begrensninger av taushetsplikten (Forvaltningsloven, 1967, §13a). Her presiseres det at taushetsplikt ikke skal være til hinder for «at opplysninger gjøres kjent for dem som de direkte gjelder, eller for andre i den utstrekning de som har krav på taushet samtykker» (Forvaltningsloven, 1967, §13a).

Foreldresamarbeid

Møtet med foreldre vil være en grunnleggende faktor i etableringen av et tverrfaglig samarbeid, både for barnehageansatte og PP-rådgivere. Hovedomsorgsgiver vil alltid ha en sterk påvirkning på barnets utvikling, og samtidig være både barnehagen og PPT sin viktigste samarbeidspartner (Glavin & Erdal, 2018, s. 175). Rammeplanen fremmer at barnehagepersonalet og foreldrene har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 29). Kontaktetablering og foreldresamarbeid kan oppleves som både utfordrende og krevende, særlig hvis familiene står i sårbare livssituasjoner. Et godt kontakthold er en nødvendig forutsetning for at foreldrene føler seg trygg nok til å dele informasjon om barnet og situasjonene de står i (Killén, 2017, s.

285). I yrker som krever gode relasjoner til foreldre/foresatte vil derfor en bevissthet knyttet til mulige kommunikasjonsutfordringer alltid være viktig. Dette gjelder spesielt i bekymringsstadiet ved barns omsorgssituasjon. I sammenheng med dette beskriver Killén en faglig-etisk forpliktelse til å formidle, konkretisere og beskrive bekymringen til foreldrene (Killén, 2017, s. 274). Dermed blir foreldreveiledning et sentralt ansvarsområde for både barnehagen og PPT. Dette arbeidet kan styrke, ivareta og videre mobilisere de ressursene foreldrene allerede besitter (Glavin & Erdal, 2018, s. 89). Samtidig vil et godt foreldresamarbeid bidra til økt medvirkning i de individuelle tilretteleggingene som skjer rundt deres barn (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 29). Dårlig kommunikasjon vil derfor kunne resultere i at foreldrene ikke får mulighet til å skape endringer i situasjonen, og at barnet dermed ikke får den hjelpen det har behov for (Killén, 2017, s. 274). Det vil derfor være nødvendig å avgjøre hvordan en eventuell bekymring skal kommuniseres og hvem som tillegges dette ansvaret.

Den profesjonelle mentaliseringsevnen blir dermed et viktig verktøy for å skape gode relasjoner og et godt samarbeidsgrunnlag. Dette innebærer aktørens evne til å forstå egne følelser, sinnstilstand og uttrykk, men også hos de andre involverte (Killén, 2017, s. 274). Denne evnen vil være nødvendig for å forstå det komplekse samspillet mellom emosjoner og atferd, og for å tolke meningen av disse (Kvillo, 2019, s. 121). En slik forståelse vil samtidig skape en mulighet for å møte barnet og foreldre/foresatte på en faglig, saklig og respektfull måte, og dermed videre bidra til at foreldrene føler seg forstått og respektert. Dette vil igjen kunne medføre at det blir enklere å akseptere og ta imot den hjelpen barnet har behov for (Killén, 2017, s. 278). Et åpent og ærlig hjelpeapparat vil også lette arbeidet med å innhente samtykke for informasjonsdeling på tvers (Killén, 2017, s. 372)

3. Metode

Formålet med denne studien er å undersøke hvordan fire PP-rådgivere og fire spesialpedagoger opplever det tverrfaglige samarbeidet i førhenvissningsfasen, rundt sårbare barns utviklingstilbud i barnehage. Dermed vil erfaringer, tanker og meninger hos de utvalgte intervjupersonene være det som vil kunne gi svar på min problemstilling. På bakgrunn av dette har jeg valgt å benytte kvalitative forskningsintervju, i form av fokusgruppeintervju. Dette er en form for intervju som involverer fire personer med samme yrke, og disse omtales av Krueger (1994) som mini-fokusgrupper (referert i Tjora, 2021, s. 138). Bruken av slike intervjuer er et bevisst valg, tatt for å skape samhørighet og trygghet for gruppene i intervjusituasjonen (Tjora 2021, s. 137-140).

Dette kapittelet vil gjøre rede for de ulike metodiske aspektene ved studiet. Først vil jeg kort omtale avhandlingens litteraturgrunnlag. Deretter vil vitenskapsteoretisk rammeverk, forskningsdesign, utvalg og analytisk tilnærming presenteres. Avslutningsvis vil viktige kvalitets- og forskningsetiske aspekter diskuteres. Med bakgrunn i at avhandlingens analytiske tilnærming er sterkt inspirert av Aksel Tjoras SDI-metode, vil kapittel 3.5 ta for seg overordnet informasjon rundt utvalg, presentasjon av intervjupersoner og datainnsamling. Kapittel 3.6 vil deretter gå mer i dybden på detaljer innenfor de ulike fasene fra undersøkelsen og analysen.

3.1 Litteraturgjennomgang

Avhandlingens litteraturgrunnlag er basert på pensumlitteratur og egne litteratursøk, samt tips fra veileder. Bachelor- og masterstudiene har gjort meg oppmerksom på et bredt utvalg faglitteratur knyttet til sårbare barn. Her har navn som Øyvind Kvello (2019), Kari Killén (2017) og Arve Gunnestad (2021) stått sentralt. For å utvide forståelsen av samarbeidet som etableres rundt denne gruppen, benyttet jeg i første omgang relevante referanser funnet i litteraturlistene fra pensumlitteratur knyttet til tematikken. I disse referansene er navn som Johannesen & Skotheim og Glavin & Erdal hyppig nevnt, og videre benyttet i avhandlingens teorigrunnlag. Når det gjelder forståelsen av PPT som tjeneste og deres rolle i samarbeid med barnehagen, har jeg i hovedsak brukt pensum- og forskningslitteratur fra masterstudiet, gjeldende lovverk og offentlige styringsdokumenter.

Videre er søkemotorene Google Scholar og ORIA brukt i arbeidet med å finne annen relevant litteratur knyttet til tverrfaglig samarbeid og sårbare barn. Mine søk har i hovedsak foregått i perioden fra november 2022 til april 2023, og i dette arbeidet har jeg anvendt både norske og engelske søkeord. Når det gjelder definisjoner av sårbare barn har jeg benyttet ulike begreper som «sårbar barn», «utsatte barn og unge» og «barn i sårbare livssituasjoner». Engelske uttrykk som «vulnerable children» er også brukt. Videre er «interdisciplinary collaboration» og «tverrfaglig samarbeid» benyttet, gjerne i kombinasjon med ord som «PPT», «barnehage» og «kindergarten».

Med bakgrunn i at PP-tjenesten, slik den er organisert i Norge, kun eksisterer i et fåtall andre land, har det vært utfordrende å inkludere internasjonal forskningslitteratur. Den danske professoren Thomas Szulevicz har likevel bidratt med relevante perspektiver i relasjon til forståelsen av PPTs rolle og mandat. Nyere offentlige publikasjoner, i form av Meldinger til Stortinget og rapporter, ligger også til grunn for videre litteratursøk. Disse

utgjør bakteppet for valgt avgrensning, og bidrar samtidig til å sikre at utvalgt litteratur sammenfaller med hvordan tematikken er forstått i viktige og aktuelle styringsdokumenter. Hovedfokus har vært lagt på nyere forskning, men rapporter fra tidlig 2000-tall har også bidratt med relevant informasjon. Majoriteten av benyttet litteratur er fagfellevurdert, og jeg har samtidig forsøkt å i størst mulig grad anvende primærkilder.

3.2 Kvalitativt forskningsintervju

En kvalitativ forskningstilnærming innebærer å rette fokus mot intervjupersonenes opplevelser og erfaringer. Målet med en kvalitativ tilnærming som dette, er å gjennom et sosialkonstruktivistisk grunnsyn, utforske meningsinnholdet i informasjonen som fremkommer av intervjuene, for deretter å konstruere ny viten og kunnskap (Tjora, 2021). Med andre ord søker jeg som forsker en avspeiling av intervjupersonenes personlige erfaringer og opplevelser med samarbeidsprosessene rundt arbeidet med sårbare barn i førhenvinningsfasen (Dalland, 2019, s. 65). Disse aspektene utgjør, med bakgrunn i studiens avgrensning, sentrale momenter for å kunne undersøke den reelle praksisen som er etablert i og mellom barnehage, PPT og påkoblede aktører.

Kvalitative forskningsintervju med bruk av fokusgrupper, er en effektiv form for innhenting av data som kan oppleves som mindre skummelt og truende, sett opp mot et individuelt intervju. Denne undersøkelsen er basert på to strategisk sammensatte grupper, hvor begge involverer fire personer fra samme yrkesgruppe. Målet med valgt intervjuform er å gi intervjupersonene mulighet til å stimulere hverandres refleksjoner og dermed skape rom for å etablere en nyansert forståelse av tematikken (Tjora, 2021, s. 138). Denne type intervju vil samtidig kunne ha en aktiviserende og mobiliserende effekt på gruppene, hvor nye tanker og refleksjoner kontinuerlig kan utvide og bringe samtalen videre (Tjora, 2021, s. 138).

3.3 Vitenskapsteoretisk rammeverk

3.3.1 Epistemologisk posisjon og fenomenologisk tilnærming

I utformingen av dette studiet har et sosialkonstruktivistisk perspektiv stått sentralt når det gjelder synet på hvordan kunnskap og mening produseres. Dette innebærer en forståelse av at menneskets oppfatning av virkeligheten kontinuerlig formes og utvikles, basert på erfaring. Kunnskap er med andre ord en sosial konstruksjon som oppstår som et resultat av interaksjon og sosialt samspill (Kleven & Hjordemaal, 2018). Dette medfører også en bevissthet om at språket og måten gruppene kommuniserer med hverandre på er en sentral faktor. På denne måten konstrueres kunnskapen i samspillet og interaksjonen mellom intervjupersonene i den enkelte fokusgruppe. Dermed står spesialpedagogene og PP-rådgivernes opplevelser, erfaringer og forståelse sentralt (Tjora, 2021).

Avhandlingens forankring i kvalitativ forskning fremmer også det fenomenologiske perspektivet. Et slikt perspektiv vektlegger viktigheten av å belyse intervjupersonenes subjektive opplevelse, og at dette utgjør en sentral forutsetning for å kunne oppnå forståelse (Kvale & Brinkmann, 2021). Fokuset vil dermed rettes mot å utforske meningsinnholdet i tett relasjon til intervjupersonenes opplevelser og beskrivelse av egen

arbeidshverdag. Valget om å separere spesialpedagoger og PP-rådgivere i to adskilte grupper, er bevisst tatt for å gi intervjupersonene mulighet til å fremme sine subjektive meninger i trygge rammer. Dette vil gi meg som forsker mulighet til å forstå den dypere meningen av deres subjektive yrkeserfaring, noe som står sentralt i et fenomenologisk perspektiv (Thagaard, 2018).

I oppstarten av dette forskningsprosjektet var min forforståelse basert på utdanningsbakgrunn som barnehagelærer, masterstudent i spesialpedagogikk og yrkespraksis innenfor barnehage og barneskole. Jeg stod dermed på en grunnmur av teoretiske perspektiver og forskning rundt tematikken, men hadde begrenset kjennskap til tverrfaglig samarbeid og tilrettelegging rundt denne gruppen barn. På bakgrunn av dette hadde jeg en oppfatning av at PPT fungerte som overordnet koordinerende samarbeidsaktør i arbeidet rundt sårbare barn. Denne forståelsen preget utformingen av den første problemstillingen, intervjuguiden og har samtidig påvirket min rolle i intervjuene gjennom et økt fokus på koordineringsansvaret. Arbeidet med analyse og drøfting medførte et behov for å sentrere avhandlingen rundt førhenvinningsarbeid, noe som synliggjorde en noe endret forståelse av PPTs koordinerende rolle i denne fasen. Avhandlingen fenomenologiske perspektiv og bruk av SDI-metodens induktive tilnærming har derfor åpnet opp for ny forståelse og kunnskap på bakgrunn av intervjupersonenes subjektive opplevelser. Til tross for dette er jeg også bevisst på at min forforståelse vil påvirke både hvordan jeg tolker og forstår empirien, og at dette samtidig vil ha innflytelse på analyseprosessen, studiens funn og resultater.

3.4 Pilotintervju

På bakgrunn av mangel på erfaring med gruppeintervju og valgt metode, ønsket jeg å kvalitetssikre både intervjuprosessen og intervjuguiden. Jeg gjennomførte derfor et pilotintervju med tre bekjente, hvorav samtlige er utdannet barnehagelærere og jobber i barnehage. Det ble tatt lydopptak og feltnotater underveis, men transkriberingen ble utelatt da dette var noe jeg følte jeg hadde god erfaring med. Hensikten med dette var at jeg ønsket å teste ut hvordan jeg evnet å håndtere rollen som moderator i et gruppeintervju, men også se på hvordan de tema og spørsmål jeg hadde i intervjuguiden fungerte og ble forstått underveis. Intervjupersonene som deltok ble informert om formålet med intervjuet, fikk intervjuguide tilsendt på forhånd og fikk informasjon angående bruk av lydopptak og feltnotater.

Underveis i intervjuet fikk jeg kjenne på hvordan det var å fungere som en ikke-styrende intervjuer. Balansegangen mellom å være tilbaketrasket, men samtidig skulle tilrettelegge for retning og ordveksling underveis, opplevde jeg som litt utfordrende. Ellers opplevde jeg ingen tekniske utfordringer eller problemer relatert til bruk av lydopptak og intervjuguide. På bakgrunn av dette ble det ikke gjort noen endringer frem til neste intervju. Gjennomføring av et pilotintervju som dette styrket meg inn i det videre arbeidet, da jeg følte at jeg hadde fått bedre oversikt og blitt bevisstgjort de momenter som kunne bli utfordrende å håndtere ved større grupper. Jeg ble samtidig mer bevisst på hvordan bruk av lydopptaket var med å styrke min tilstedeværelse i intervjusituasjonen.

3.5 Forskningsdesign

3.5.1 Intervjuguide og gjennomføring av intervju

Intervjuprosessene ble, som nevnt ovenfor, gjennomført som mindre fokusgruppeintervju, basert på en intervjuguide. Intervjuguiden bidro til å skape en overordnet struktur for intervjuforløpet. Intervjuene var verken lukket eller åpen, men hadde fokus på gruppens samtale- og refleksjonsprosess rundt deres innspill og tanker til spørsmålene fra intervjuguiden (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 46). Intervjuguiden ble i første omgang sendt inn til Personvernombudet for forskning – Sikt, og videre godkjent av dem. Deretter tok jeg et bevisst valg ved å sende intervjuguiden til intervjupersonene på forhånd, for å skape trygghet rundt eventuelle forventninger. Det gjorde også at jeg som forsker kunne vedlikeholde en åpen intervjusituasjon, som ga både meg og intervjupersonene rom for digresjoner i form av oppfølgingsspørsmål, ny informasjon og/eller momenter som ikke nødvendigvis var tenkt på forhånd (Tjora, 2021, s. 128). På denne måten kan intervjuene betegnes som semistrukturert, i form av en mer eksplorerende undersøkelse, hvor vi sammen gikk mer i dybden på deres opplevelser rundt tematikken. Spørsmålene utarbeidet i intervjuguiden er delt inn i tre faser, oppvarmingsspørsmål, refleksjonsspørsmål og avrundingssspørsmål (Tjora, 2021) (se vedlegg 1). Det ble gjennomført en introduksjon og avslutning før og etter intervjuene, som inneholdt en rask briefing rundt blant annet formål, bruk av lydopptak, samtykke og eventuelle uklarheter. Refleksjonsspørsmålene ble derfor i hovedsak vektlagt i intervjuenes hoveddel. Dette for å skape en mest mulig tillitsfull intervjusituasjon (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 161). Den originale problemstillingen som ligger i intervjuguiden er videre utarbeidet og spisset, et arbeid som til slutt resulterte i avhandlingens problemstilling presentert i kap. 1.2.

For å samle inn empiri ble det benyttet lydopptak og feltnotater underveis i gruppeintervjuene. Førstnevnte som primærmateriale og notater som supplerende sekundærmateriale. En kombinasjon av disse medførte samtidig at jeg kunne innhente mer utfyllende informasjon, i form av både kontekst, kroppsspråk og andre ikke-verbale faktorer. Bruken av både primær- og sekundærmateriale gjorde at jeg som forsker også kunne innhente informasjonen som potensielt lå "mellom linjene" underveis i intervjuene (Kleven & Hjordemaal, 2021, s. 39). Primærmaterialet består av lydopptak av gruppeintervju 1 med varighet på ca. 70 minutter, og gruppeintervju 2 med varighet på ca. 80 minutter. Herunder fungerte forsker som moderator som ledet intervjuet gjennom en ikke-styrende intervjustil. Et rollevalg tatt bevisst for å fremme gruppens refleksjoner, uten å avbryte eller endre retning (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 179). Lydopptak ble lagret i nettskjema.no som er godkjent av Sikt, og vil slettes ved studiets godkjennelse og slutt.

Det faktum at intervjupersonene har samme yrkesbakgrunn så tidlig ut til å styrke gruppens evne til å reflektere sammen. Likheter i arbeidsmåter, erfaringer og opplevelser så ut til å skape samhørighet og trygghet, noe som gjenspeilet seg i begge intervjusituasjonene. I oppstartsfasen var intervjuprosessen preget av noe usikkerhet, men en kort presentasjonsrunde resulterte i en mer flytende og åpen samtale. Som forsker kunne jeg innta rollen som moderator, hvor jeg kun presenterte tematikk og la til rette for ordveksling og retning ved behov. Totalt sett hadde jeg sjeldent behov for å ta ordet, kun for å dobbeltsjekke at ting ble forstått og tolket riktig. Dette bekrefter at valget med å separere spesialpedagogene og PP-rådgiverne i to grupper, styrket deres

mulighet til å våge å formidle deres subjektive opplevelser.

3.5.2 Utvalg og presentasjon av intervjupersoner

Valgt intervjuform gjør det nødvendig å kommentere utvelgelsesprosessen. Det er intervjupersonene i de ulike fokusgruppene som besitter informasjonen studien søker å løfte frem, og det ble derfor sentralt å finne mennesker med riktig erfaring og kunnskap på området (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 125). Som forsker er det samtidig nødvendig å presisere at det er deres kompetanse jeg ønsker innblikk i (Dalland, 2019, s. 83), og derfor vise takknemlighet overfor den muligheten som deltakelse i studien medfører for meg som forsker. Studiet er meldt inn og godkjent av Personvernombudet for forskning (Sikt), og godkjent informasjon- og samtykkeskjema ble utlevert til alle intervjupersoner.

Intervjugruppe 1 besto av fire PPT ansatte, fra to ulike bydeler og med ulikt nettverk. Disse vil bli videre referert til som PP-rådgivere:

1. Intervjuperson 1 er 55 år og har skrevet hovedoppgave i generell pedagogikk, og videre tatt spesialpedagogikk og nevroutviklingsforstyrrelser med hovedfokus på autisme. Hen har også tatt rådgivning som fag, jobbet 4,5 år i barnehage, 10,5 år i PPT og jobber nå som PP-rådgiver. Intervjupersonen har særlig erfaring knyttet til autismspekterdiagnoser, spesialpedagogisk hjelp i hjemmet og tverrfaglig samarbeid. Dette med bakgrunn i blant annet arbeid i konsultasjonsteam og caser innenfor autismspekteret.
2. Intervjuperson 2 er 47 år, utdannet barnehagelærer med videreutdanning i spesialpedagogikk og holder på med en PP-master. Hen har jobbet i barnehage i 20 år, som PP-rådgiver i 4,5 år og jobber nå som PP-rådgiver. Intervjupersonen har gjennomgående erfaring relatert til sårbare barn og familier og tverrfaglig samarbeid. Erfaring basert på arbeid med barn fra fosterhjem, familier som trenger hjelp fra flere aktører og teamarbeid innad i PPT.
3. Intervjuperson 3 er 54 år, utdannet barnehagelærer, har tatt studiepoeng i spesialpedagogikk og er nå utdannet spesialpedagog. Hen har også tatt rådgivning, veiledning og sakkyndig vurdering som fag, jobbet 10 år i barnehage og 11 år i PPT. Intervjupersonen har erfaring med arbeid knyttet til barn og familier i sårbare livssituasjoner, både fra arbeid i barnehage og nåværende stilling i PPT.
4. Intervjuperson 4 er 47 år, utdannet sykepleier og barnehagelærer, og har deretter tatt en master i spesialpedagogikk. Hen har jobbet 11 år i barnehage, 13 år i PPT og jobber nå som PP-rådgiver. Intervjupersonen har erfaring med arbeid i forhold til barn og familier i sårbare livssituasjoner, både fra barnehage og PPT.

Intervjugruppe 2 besto av fire spesialpedagoger i barnehage fra tre ulike barnehager, og vil bli referert videre til som spesialpedagogene:

1. Intervjuperson 1 er 29 år, utdannet barnehagelærer og har master i spesialpedagogikk. Hen jobber som spesialpedagog i barnehage og har gjort det i 2,5 år. Intervjupersonen har erfaring med barn og familier i sårbare

livssituasjoner, spesielt i forbindelse med autismediagnoser og arbeid i spesialpedagogisk team (spes. ped-team).

2. Intervjuperson 2 er 28 år og utdannet barnevernspedagog. Hen har jobbet i barnehage i mange år, både før og underveis i utdanningsløpet, samt jobbet som spesialpedagog i barnehage i 3 år. Har lang erfaring med barn og familier i sårbare livssituasjoner og spes. ped-team, både i forbindelse med rus, psykiske lidelser, flyktningfamilier m.m.
3. Intervjuperson 3 er 56 år, utdannet barnehagelærer, har videreutdanning i spesialpedagogikk og studiepoeng i audiopedagogikk. Med unntak i et år studiepermisjon, har hen jobbet i barnehage i 20 år. Hen har lang erfaring i forhold til arbeid i spespedteam, arbeid rundt barn og familier i sårbare livssituasjoner, og trekker spesielt frem skilsmisser, psykiske lidelser, fattigdom og flyktninger som erfarte områder.
4. Intervjuperson 4 er 49 år og utdannet barnehagelærer med videreutdanning i spesialpedagogikk. Jobber nå som spesialpedagog, men har også vært pedagogisk leder og har til sammen 24 års erfaring i barnehage. Hen har mye erfaring med tverrfaglig samarbeid, teamarbeid og arbeid rundt barn og familier i sårbare livssituasjoner. Spesielt når det gjelder fattigdom, psykisk helse og flyktninger.

3.6 Analytisk tilnærming

Denne studien er motivert av en induktiv nysgjerrighet og er inspirert av Aksel Tjoras stegvis-deduktiv-induktive metode, referert til som SDI-metoden. I likhet med avhandlingenes sosialkonstruktivistiske grunnsyn hviler også valget av denne metoden på antakelsen om en sosial virkelighet som flersidig (Tjora, 2021, s. 23). Metoden baseres på en sensitivitet og respekt for intervjupersonene, hvor studiets funn kommer frem gjennom god faglig begrunnelse som ikke er skapt av forhastede konklusjoner eller snarveier i mitt arbeid (Tjora, 2021, s. 19). På bakgrunn av en fenomenologisk tilnærming ønsket jeg som forsker å sette egne forkunnskaper og forståelser til side, for å fremme det Kvale & Brinkmann kaller for «en fordomsfri beskrivelse av fenomenene» (2021, s. 46).

SDI-metoden blir gjerne sett på som ekstra utfordrende, grunnet kravet den stiller til forskerens evne til å være sensitiv og empirinær. Til tross for dette valgte jeg en vei med litt ekstra motstand og arbeid, basert på et ønske om å kunne åpne dører for nye oppdagelser og læring (Tjora, 2021, s. 19). SDI-metoden er bygd opp av syv ulike stadier, men denne studien er basert på de fire første. Et valg tatt på bakgrunn av lite erfaring med forskningsmetoden, og med utgangspunkt i at disse fire fasene er mest sentrale for videre arbeid med datagenerering og analyse (Tjora, 2021, s. 252). Basert på en sensitiv og empirinær førstefase av SDI-modellen, åpnes det også opp for at jeg kan jobbe på de fire ulike stadiene samtidig, dersom behovet skulle oppstå (Tjora, 2021, s. 23). Underveis i prosessen vekslet jeg med andre ord mellom en induktiv, deduktiv og abduktiv tilnærming. Bruk av en metode som dette skaper muligheten for å utforske tematikken på en nyansert og allsidig måte, som viser respekt for intervjupersonene og yrkesfeltene. Metodens fokus på det empirinære kan dermed samtidig styrke utarbeidelsen av systematiske hovedtema basert på spesialpedagogene og PP-

rådgivernes subjektive opplevelser. Studiets bruk av SDI-metodens fire første stadier presenteres i de fire neste delkapitlene.

3.6.1 SDI-metodens fase 1 – Generering av empiriske data

Steg 1 i SDI-metoden er i denne studien basert på et strategisk utvalg som Tjora kaller kriterieutvalg. Med utgangspunkt i studiets formål og problemstilling ble det gjort et kriterieutvalg ved hjelp av en utvidet snøballmetode. En metode som startet gjennom en relevant bekjent av meg som er forsker, som deretter koblet på andre intervjupersoner som også besitter erfaring og kunnskap rundt tematikken som undersøkes. Bruk av en utvidet snøballmetode er et bevisst valg tatt på bakgrunn av ønsket om å skape bredde i utvalget, for å unngå at intervjupersonene kommer fra samme nettverk (Thagaard, 2019, s. 22).

I utgangspunktet var ønsket også å inkludere en tredje fokusgruppe fra barnevernssektoren. Dette ble for utfordrende å gjennomføre grunnet manglende kapasitet til å stille til intervju, på bakgrunn av sykdom, omorganisering og tidspress. Derfor ble muligheten for å jobbe på de ulike stadiene i SDI-metoden viktig, for og etter hvert kunne gjøre deduktive tilbakekoblinger om jeg etter de siste fasene avdekket et behov for større datagrunnlag (Tjora, 2021, s. 22). Intervjuene ble gjennomført på kontorer hver gruppe hadde blitt enig om innad, et bevisst valg for å starte intervjuprosessen og samarbeidet i trygge og selvvalgte rammer (Tjora, 2021, s. 136). Etter intervjuene var gjennomført satt jeg igjen med et rikt datagrunnlag, som deretter ble tatt videre i fase to – bearbeiding av rådata.

3.6.2 SDI-metodens fase 2 – Bearbeiding av rådata

Som tidligere nevnt ble det benyttet lydopptak og feltnotat for å innhente empiri i fokusgruppeintervjuene. Empirien ble i denne studien bearbeidet ved hjelp av fullstendig transkribering av lydopptakene, hvor også relevante feltnotat ble lagt med. Med dette som utgangspunkt ble det gjennomført en fullstendig transkribering av innhentet empiri i etterkant av hvert intervju, noe som resulterte i totalt 34 sider bearbeidet datamateriale. På bakgrunn av anonymisering og det etiske perspektivet, ble det gjort en normalisering av begge transkripsjonene. Dette omhandlet endring av intervjupersonenes ulike muntlige dialekter til skriftlig bokmål og vil, som Siri Lode (2006) trekker frem, kunne fungere som en form for anonymisering av intervjupersonene (referert i Tjora, 2021, s. 186).

Enkelte relevante ord, begreper eller dialektord, ble likevel tatt med for å fremme den særegne betydningen de hadde. Herunder ble også følelsesuttrykk tatt med i form av eksempelvis latter, for å ivareta informasjon som kunne ligge rundt intervjuets stemning (Tjora, 2021). Feltnotatene ble også trukket inn i transkripsjonene, for å få med visuelle ledetråder, ulike uttrykk og kroppsspråk som kom frem «mellom linjene» underveis i gruppeintervjuene (Tjora, 2021, s. 187). Empirien ble i hovedsak transkribert som gruppedata, altså hva gruppen felles mente, men relevante interaksjonsdata ble også tatt med. Dette gjaldt særlig interaksjonsdata i form av individuelle spesifiseringer relatert til tematikken (Tjora, 2021, s. 140). Når to fullstendige transkripsjoner var ferdigstilt, ble all analysedata tatt videre med til fase 3 – koding.

3.6.3 SDI-metodens fase 3 – Koding

Koding er SDI-metodens første fase i analysearbeidet, og utgjør derfor en sentral ramme i metodens induktive grunnmur. Kodingsprosessen gjøres tredelt i den hensikt å:

1. Trekke ut hovedessensen i analysedataen
2. Redusere volumet i analysedataen
3. Tilrettelegge for idégenerering ved hjelp av empiriens detaljer (Tjora, 2021, s. 181)

Ved hjelp av denne fasen ble analysedataen tatt gjennom en induktiv empirinær koding, for å unngå at min teoretiske forståelse, bakgrunn og forventninger påvirket analysearbeidet i for stor grad. En empirinær koding som denne fasen bygger på, skal ligge tett inntil empirien hvor også dialektord og relevante begreper fra transkripsjonen inkluderes. Gode koblinger mellom valgt kode og det empiriske materialet, resulterte i at kodene fungerte som en slags huskelapp inn i det store empiriske materialet (Tjora, 2021, s. 219). Disse huskelappene, eller empirinære kodene, kommer frem gjennom ord, setninger eller korte avsnitt som bemerket seg i materialet. Dette resulterte i totalt 121 koder som i neste fase ble inndelt i ulike grupperinger. Formålet med en empirinær koding som dette er at koden alene hjalp meg som forsker å peke ut relevante og interessante elementer for det videre analysearbeidet, uten et behov for å jevnlig måtte gå tilbake til transkripsjonen.

Underveis i datagenerering og kodingsfasen oppsto det noe Tjora kaller for en analytisk fiksering, altså empirisk-analytiske referansepunkter, referert til som EAR. I disse fasene kan det avdekkes elementer i analysedataen som bringer frem analytiske tanker og idéer hos forsker, som igjen antyder en eventuell konseptuell eller analytisk retning. Disse EAR som oppsto underveis i analyseprosessen fungerte som en trygghet i denne induktive prosessen, hvor analysens endepunkt enda ikke var synlig (Tjora, 2021, s. 226). Disse ble tatt vare på underveis i analyseprosessen, noe som medførte at jeg med sikkerhet kunne vite at det var mulig å hente dem frem ved et eventuelt senere behov. Dermed kunne jeg rette oppmerksomheten mot den empirinære induktive analysen. Et eksempel på dette er når en av intervjupersonene trakk frem hvordan PPT sitt todelte mandat virket utfordrende i praksis, blant annet på bakgrunn av krav om arbeid med førhenvissingsarbeid og kompetanse- og organisasjonsutvikling. Her oppsto det en/et EAR, hvor utfordringer rundt systemarbeid kjapt kom frem som en mulig konseptuell vei videre i prosessen. Undersøkelsens empirinære kodingsprosess i fase 3 resulterte i 121 koder, basert på den totale analysedata fra begge fokusgruppeintervju. Når kodingsfasen ble avsluttet, dannet denne kodestrukturerte empirien utgangspunkt for neste fase 4 – kodegruppering.

3.6.4 SDI-metodens fase 4 – Gruppering av koder

Etter gjennomført fase 3, ble den kodestrukturerte empirien deretter gruppert tematisk, hvor analysens videre struktur ble formet. Kodegrupperingsfasen bunnset også i det induktive, hvor de overordnede kodegruppene som ble dannet, var basert på flere koder med lik tematisk identitet. Samtidig kjennetegnes denne fasen av en mer abduktiv tilnærming, hvor mine tanker rundt tidligere forskning og teori i større grad ble koblet på (Tjora, 2021, s. 234). Basert på det Tjora omtaler som en «inkluderende kodingsprosess», hvor all tekst ble kodet i fase 3, medførte denne fasen en mulighet til å

eliminere et stort antall koder. Koder som ble betraktet som ubetydelig eller lite relevant, samlet jeg derfor til slutt i en restgruppe. En restgruppe som var med å skape en trygghet i at jeg ikke mistet noe underveis, og som gjorde at jeg kunne trekke de frem senere om behovet skulle oppstå.

Kodegrupperingen for denne undersøkelsen ble gjort i to runder, hvor første runde resulterte i 9 kodegrupper og én restgruppe. Disse ni kodegruppene opplevdes som for smale og diffuse, og ble derfor gjennomgått en ekstra runde. Deretter resulterte hele kodegrupperingsfasen i 4 hovedgrupper, hvor restgruppen ble beholdt som trygghet. Kodegruppene fungerte som et godt utgangspunkt og retning for videre utvikling av hovedtema for analysen, altså denne avhandlingens analytiske delkapitler (Tjora, 2021, s. 130). SDI-metodens fire faser knyttet til datagenerering og analysearbeid, resulterte i disse hovedkategoriene:

- Hovedkategori 1 – Betydning av et tverrfaglig samarbeid rundt sårbare barn
- Hovedkategori 2 – PPTs rolle og mangfoldige mandat
- Hovedkategori 3 – Ansvars- og rolleavklaring i førhenvissningsfasen
- Hovedkategori 4 – Utfordringer og muligheter i det tverrfaglige samarbeidet

3.7 Forskningsetisk hensyn

3.7.1 Samtykke og maktforhold

Ved bruk av valgt intervjuform, hvor fokuset er lagt på menneskelige opplevelser og følelser, vil det forskningsetiske hensynet alltid stå sentralt. Som forsker var jeg i direkte kontakt med intervjupersoner fra to ulike yrkesfelt, og hadde derfor ansvar i å forsikre meg og andre involverte om at studiet og undersøkelsen ikke i noen som helst grad vil kunne skade eller gjøre ubehag. Underveis i prosessen ble intervjupersonene informert om at samtykket kunne trekkes tilbake hvis dette var ønskelig. Intervjusituasjoner vil samtidig alltid medføre en risiko for at et asymmetrisk maktforhold oppstår. Metode, intervjuguide, tematikk og retning ble satt av meg som forsker, noe som automatisk bringer med en skjevhet i maktforholdet mellom meg og gruppene (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 52). Denne asymmetrien ble forsøkt begrenset før, underveis og etter intervjusituasjonene hvor jeg som moderator bevisst prøvde å forsikre meg om at sitat og utsagn fra intervjupersonene ble forstått og tolket riktig. Dette på bakgrunn av maktforholdet, hvor jeg ønsket å vise respekt overfor intervjupersonene og deres deltakelse (Tjora, 2021, s.192).

3.8 Kvalitetsvurdering

3.8.1 Refleksivitet

Jeg som forsker sitter i en posisjon til å kunne forstå og tolke de utsagn og meninger som kommer frem i mine retninger, hvor også min kompetanse, forforståelse og kunnskap er med å påvirke de tolkninger jeg avslutningsvis sitter med. Her benytter Kvale og Brinkmann begrepet refleksiv objektivitet, som omhandler «det å reflektere over sitt bidrag som forsker til produksjonen av kunnskap» (2021, s. 273). Mine tolkninger av intervjupersonenes utsagn og innspill, vil med andre ord påvirke tolkninger, sammenheng med teori, datamateriale og funn. Avhandlingens resultater og tolkninger

utgjør derfor bare én av mange mulige tolkningsmuligheter, da det er farget og påvirket av meg som forsker og det jeg bringer med meg inn i prosessene.

3.8.2 Transparens

Som Silverman (2014) argumenterer for vil det å være transparent styrke både studiets validitet og reliabilitet (referert i Thagaard, 2019, s.188). På bakgrunn av dette har jeg som forsker forsøkt å gi tydelige og detaljerte beskrivelser av valg tatt før, under og i etterkant av forskningsprosessen. Her har jeg gjennom redegjørelse av blant annet vitenskapsteoretisk ståsted og ramme, metodiske valg, datainnsamling og forforståelse forsøkt å være så transparent som mulig (Tjora, 2021). Dette gjelder også i presentasjonen av studiens diskusjoner rundt funn og implikasjoner for praksisfeltet. Studiens transparens synliggjøres samtidig gjennom det kontinuerlige samspillet mellom induktive, deduktive og abduktive tilnærminger. Dette ble gjort i form av vekslinger mellom innhentet empiri og studiens teoretiske forankring, og utgjør grunnlaget for den forståelsen og de resultater jeg til slutt satt igjen med (Thagaard, 2019, s. 184). En ærlig, åpen og tydelig fremstilling av forskningsprosessen og studiens funn ivaretar på denne måten viktige etiske perspektiver.

3.8.3 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet i kvalitativ forskning omhandler forskningens pålitelighet, herunder «intern logikk eller sammenheng gjennom hele forskningsprosjektet» (Tjora, 2021, s. 256). På denne måten utgjør transparens et grunnlag for å kunne vurdere studiens pålitelighet, noe som kan styrkes gjennom hvordan jeg som forsker evner å tydeliggjøre hva som er rådata og hva som er mine fortolkninger (Tjora, 2021). I arbeidet med SDI-metodens andre fase, som omhandlet bearbeiding av rådata i form av transkripsjon, er det nødvendig å fremme at en transkripsjon aldri vil fungere på lik linje som intervjuet selv. Transkripsjonen vil fungere som en kunstig konstruksjon av en muntlig og levende samtale, og beskrives av Kvale & Brinkmann som en «svekkende dekontekstualisert gjengivelse av direkte intervjusamtaler» (2021, s. 205). Et etisk moment knyttet til transkripsjonene medførte dermed at jeg valgte å gi nøyaktige og ordrette transkripsjoner for styrke påliteligheten (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 212). Om noe var uklart eller jeg ble usikker på noe fra intervjuene, gjorde jeg derfor en reliabilitetssjekk for å kvalitetssikre transkripsjonene. Dette ble gjort ved hjelp av at en medstudent så på det samme, slik at jeg til slutt kunne være så nøyaktig som mulig.

En tydelig presentasjon av forskningsprosessen vil samtidig styrke studiens validitet, noe som omhandler gyldigheten av resultatene og hvordan disse tolkes (Thagaard, 2018). Med andre ord omhandler det i hvilken grad metodiske valg og forskningsspørsmål samstemmer med avhandlingens formål (Tjora, 2021; Kvale & Brinkmann, 2021). Med bakgrunn i problemstillingen anser jeg det som et hensiktsmessig valg å benytte fokusgruppeintervju for å løfte frem intervjupersonenes subjektive erfaringer. Beskrivelsen av studiens hovedfunn i kapittel 5.1 viser samtidig at anvendte delproblemstillinger fungerte godt i relasjon til avhandlingens overordnede formål. Forskningens validitet kan videre styrkes ved teoretisk transparens gjennom avhandlingen (Thagaard, 2018). En bevissthet omkring dette har resultert i en detaljert beskrivelse av studiens vitenskapsteoretiske rammeverk og mine fortolkninger av teoretiske perspektiver. Studiens avsluttende konklusjoner kan dermed betraktes som et

resultat av det tidligere nevnte samspillet mellom induktive, deduktive og abduktive tilnærminger.

3.8.4 Overførbarhet

Overførbarhet er, ifølge Tjora (2021, s. 260) knyttet til «forskningens relevans ut over de enheter som faktisk er undersøkt», altså en form for generalisering. Generalisering er samtidig et sentralt endepunkt ved bruk av SDI-metoden (Tjora, 2021, s. 25). Knyttet til denne avhandlingen og valget med å ikke bruke SDI-metodens siste faser, er det viktig å være bevisst på utfordringer relatert til å generalisere studiens funn på tvers av andre kontekster. Datamaterialet i denne studien er hentet fra et fåtall strategisk utvalgte intervjupersoner, og min subjektivitet som forsker vil, som tidligere nevnt, samtidig prege forskningsprosessen. I kvalitativ forskning som dette vil sentrale tendenser fra intervjupersonenes beskrivelser av tematikken, i likhet med tendenser fra tidligere forskning, sammen kunne skape overføringsverdi (Thaagard, 2018). Hvilke implikasjoner dette har for denne studien diskuteres videre i kapittel 5.2.

4. Presentasjon av funn og drøfting

Dette kapittelet vil ta for seg analyse og drøfting sammen, et valg tatt på bakgrunn av omfanget av empiriske rådata. Samtidig skaper dette muligheter for en mer ryddig fremstilling av samspillet mellom datagrunnlaget og avhandlingens teoretiske forankring. I litteraturgjennomgangen ble relevante teoretiske perspektiver presentert, og som beskrevet i metodekapittelet, resulterte analysens siste fase i utarbeidelsen av fire hovedtema. Hovedstrukturen i dette kapittelet dannes med utgangspunkt i disse og kan fremstilles slik:

Figur 3 - Illustrasjon av hovedkategorier, samt underkategorier

I hovedkategorien «Betydningen av et tverrfaglig samarbeid rundt sårbare barn» blir intervjupersonenes forståelse av begrepet sårbare barn løftet frem, og videre drøftet i sammenheng med betydningen av et tverrfaglig samarbeid og PPTs rolle i dette. Andre hovedkategori «PPTs rolle og mangfoldige mandat» fremhever og drøfter intervjupersonenes opplevelser av PPTs mandat, lovverk og deltakelse i barnehagens førhenvissningsarbeid. Hovedkategori nr. 3 «Ansvars- og rolleavklaringer i førhenvissningsfasen» omhandler ansvarsfordeling og koordineringsansvar blant involverte aktører. Siste hovedkategori omhandler utfordringer som kan oppstå i førhenvissningsfasens tverrfaglige samarbeid, samt muligheter for å forbedre disse. Sitat og utsagn er kursivert, både i løpende tekst og som lengre avsnitt med innrykk. Dette for å skape bedre språklig flyt og tydeliggjøre intervjupersonenes stemme. Samtlige hovedkategorier diskuteres kontinuerlig i lys av tidligere forskning, offentlige publikasjoner og avhandlingens litteraturgrunnlag.

4.1 Betydning av et tverrfaglig samarbeid rundt sårbare barn

I sammenheng med avhandlingens første delproblemstilling ble intervjupersonene innledningsvis spurt om deres tanker og forståelse av begrepet «barn i sårbare livssituasjoner», og hvordan de opplever samarbeidsprosesser rundt denne gruppen barn. Som tidligere nevnt vil det i førhenvisningssaker knyttet til sårbare barn være nødvendig at barnehagen og aktuelle aktører har en felles forståelse av barnets komplekse utfordringsbilde.

Her viser begge fokusgruppene til en overordnet opplevelse av at begrepet rommer flere faktorer, hvor spesielt ulike risikofaktorer i et barns liv trekkes frem. I forskningslitteraturen fremheves dette som en mangfoldig gruppe barn som kan risikere å falle utenfor fellesskapet, hvor sårbarheter skaper et behov for ekstra beskyttelse og støtte (Gunnestad, 2021; Kvello, 2019; Lund, 2015; OECD, 2019). Fokusgruppene formidlet et lignende syn på begrepet, og særlig tre fellesnevnerne gikk igjen hos begge gruppene. Den første omhandlet barnets individuelle ståsted, hvor begge grupper fremhevet at sårbarhet kan være medfødt. Spesialpedagogene formidlet dette slik: «*Har jo en del familier som får barn med store sammensatte vansker, som også får foreldre i sorgfaser i forhold til det barnet [...] Det kan være en vedvarende vanske [...] Nedsatt funksjonsevne og sånn*». En slik forståelse ble også løftet frem av PP-rådgiverne som beskrev det slik:

Kan jo være medfødt. Kan jo også være de barna som har en vedvarende vanske [...] Barn som har medfødte store vansker, som alltid vil være i en sårbar livssituasjon. Familien vil være i en sårbar livssituasjon, alltid [...] Den som har på en måte noe med seg hele livet sitt.

En medfødt og vedvarende vanske er, som PP-rådgiverne beskrev, noe som vil følge barnet resten av livet. I slike tilfeller vil det foreligge en individuell risiko i barnet, som samtidig vil kunne skape sårbarheter hos resterende familie (Gunnestad, 2021). I de mest komplekse sakene vil slike medfødte vansker også kunne frembringe sorg og/eller kriser i familien (Killén, 2017; Myrann et al., 2018). I sammenheng med dette fremmet spesialpedagogene videre at foreldre/foresatte i slike saker kan stå overfor langvarige bekymringer rundt barnets videre utvikling. Spesialpedagogene beskrev det slik: «*Opplevelser rundt fødsel og hva er bekymringer på sikt, hvordan skal det gå med barnet vårt [...] Det og kan være en vedvarende eller lang sorg for mange*». Dette vil derfor stille store krav til at nødvendige aktører intervensjoner tidlig og skaper et koordinert, helhetlig og samkjørt hjelpeapparat rundt både barnet og familien (Eriksen & Germeten, 2012; Hansen et al., 2021; Meld. St. 6 (2019-2020); Proba samfunnsanalyse 2021). På denne måten kan også arbeid med tilrettelegging for gode utviklingstilbud i barnehagen videre styrkes, ved hjelp av et tverrfaglig samarbeid med supplerende kompetanse.

Videre formidlet begge gruppene en andre fellesnevner, som rommer forståelsen av at foreldre og familiens ståsted og sårbarheter, også påvirker defineringen av denne gruppen. Med andre ord en vektlegging av familien som sosial eller familiær risikofaktor (Gunnestad, 2021). PP-rådgiverne trakk frem at sårbarhetene hos barnet også kan relateres til familiesituasjonen, og at sårbarheten dermed er påført av andre faktorer. De beskrev det slik: «*Det kan jo være foreldre i sårbare livssituasjoner [...] Kan være noe i familiesituasjonen som gjør at det blir vanskelig*». Dette er i tråd med litteraturen som påpeker at sårbarheter i familien også vil innvirke på barnets allsidige utvikling (Gunnestad, 2021; Lund, 2015; OECD, 2021). En bevissthet om at barnets sårbarhet kan

være knyttet til familiesituasjonen ble også fremmet av spesialpedagogene. De omtalte det slik:

Det kan være noe man har opplevd. Noe traumatisk som man på et vis bærer med seg [...] Tenker barn som lever med påkjenninger og stress, har høye risikofaktorer. Det kan være omsorgssvikt, men trenger ikke være det [...] For noen kan det jo være skilsmisse i familien. Kan være psykisk sykdom, dødsfall, rus. Sorg i familien [...] Barn som lever under vanskelige forhold hele tiden [...] Kultur, religion, strever med integrering [...] En situasjon i livet til enkelte barn som gjør det sårbart.

Når sårbarhet er tilknyttet barnets familiesituasjon, vil det derfor kunne oppstå flere risikofaktorer på samme tid. Dette vil dermed kunne utgjøre en kumulativ risiko for barnet (Kvelling, 2019), noe som igjen kan medføre et behov for involvering av flere aktører i det tverrfaglige samarbeidet. Kunnskap om barnets helhetlige omsorgssituasjon er derfor nødvendig for å kartlegge hvordan dette innvirker på barnets allsidige utvikling. I relasjon til dette formidlet spesialpedagogene betydningen av resiliens på bakgrunn av individuelle forskjeller. De beskrev det slik: «*Barn har jo ulik resiliens. Det er veldig individuelt. De risikofaktorene, det er mange!*». Dette påpekes også av Gunnestad (2021) som understreker viktigheten av en bevissthet knyttet til at alle barn har ulik utrustning, og at virkningsgraden av risikofaktorer alltid vil være individuell. Risikofaktorer vil påvirke enkeltbarn ulikt, noe som dermed synliggjør relevansen av barnehagens sosialpedagogiske rolle (Killén, 2017). Barnehagens daglige tilstedeværelse gjør at de står i en unik posisjon til å fange opp virkningsgraden risikofaktorene har på enkeltbarnet, noe som er viktig informasjon å bringe inn i videre drøfting med foreldre/foresatte og andre aktuelle aktører (Frøyen, 2011).

Fokusgruppene beskrev videre en tredje fellesnevner knyttet til at det er utfordrende å definere denne gruppen barn. En utfordring grunnet at sårbarheter er noe alle mennesker har, eller vil kunne oppleve i løpet av livet. Spesialpedagogene trakk i denne sammenheng frem at begrepet rommer en forståelse av at sårbarhet kan være noe som preger barnet i korte eller lengre perioder (Kunnskapsdepartementet, 2017; Myran et al., 2018). PP-rådgiverne formidlet videre at de ikke helt klarte å definere disse barna på bakgrunn av at «*barn i sårbare livssituasjoner, de er på en måte litt alle*». Denne forståelsen viser også spesialpedagogene til, hvor de avslutningsvis i denne refleksjonen beskrev det slik: «*en kan jo tenke at alle barn er sårbare*».

De tre fellesnevnerne fokusgruppene trakk frem understreker kompleksiteten som ligger i begrepet. Den kollektive forståelsen medførte samtidig at gruppene tidlig reflekterte rundt relevansen av et godt tverrfaglig samarbeid rundt denne gruppen barn, i førhenvinningsfasen. I relasjon til dette omhandler det hvordan barnehagen, i samarbeid med relevante aktører, kan kartlegge omsorgssituasjonen rundt barnet. Det gjelder særlig når det i slike bekymrings saker kan være, som spesialpedagogene beskrev, utfordrende å avklare årsakene til barnets vansker. I sammenheng med dette formidlet PP-rådgiverne viktigheten av å tidlig skape et godt tverrfaglig samarbeid i førhenvinningsfasen. Dette synliggjør et ønske om å etablere gode relasjoner og en kollektiv orientering, slik at aktørene sammen beveger seg i riktig retning (Glavin & Erdal, 2018; Omdal & Thorød, 2021). PP-rådgiverne beskrev det slik:

Vi prøver å bygge system for gode samarbeid på tvers og tidlig! Jeg tenker jo at vi er helt avhengig av sånt samarbeid, rundt disse familiene med litt mer komplekse situasjoner [...] Jeg syns jo vi har lagt noen sånne tverrfaglige strukturer der vi

kobler på hverandre og er flinkere på en måte til å se hvordan kompetanse vi trenger inn da, for å bistå med riktig hjelp.

Grunnlaget som legges i førhenvissningsfasen utgjør dermed forutsetning for å vurdere om tiltak og tilretteleggingen i det ordinære barnehagetilbudet er tilstrekkelig. I førhenvissningsfasen vil barnehagen i saker som omhandler barn med komplekse utfordringsbilder, kunne være avhengig av veiledning og støtte fra eksterne aktører. I det tverrfaglige samarbeidet som etableres ved bekymringer rundt enkeltbarn har PPT en sentral rolle som veileder på bakgrunn av helhetlig forståelse og kompetanse (Gäreskog & Lindqvist, 2020; Holst-Jæger, 2018; Udir, 2017). PPTs veiledende rolle i det tverrfaglige samarbeidet kan dermed utgjøre en støttefunksjon i barnehagens førhenvissningsarbeid med å utarbeide midlertidige tiltak og tilrettelegginger. I denne fasen utgjør PPT derfor en relevant drøftingspartner for barnehagen, både ved et eventuelt behov for spesialpedagogisk hjelp, og i arbeidet med generelle tilpasninger innenfor det allmennpedagogiske tilbudet.

PP-rådgiverne påpekte i sammenheng med dette relevansen av at PPT involveres tidlig, basert på at de som aktør besitter bred og relevant fagkompetanse. PP-rådgiverne beskrev det slik: *«Vi har jo ulik fagkompetanse og. Så tenker jeg jo at PPT sitter ofte med veldig sånn god helhetsforståelse av situasjonen og kan mye om. Litt om mye da»*. Dette bekrefter samtidig forventninger som blir lagt til PP-tjenesten med tanke på å bidra med helhetlig forståelse i dialogen rundt tilrettelegging og tiltak i barnehagen (Meld. St. 18. (2010-2011)). God utnyttelse av PPTs helhetlige forståelse og fagkompetanse vil på denne måten kunne ha en positiv overføringsverdi i barnehagens vurdering rundt behovet for involvering av andre aktører. Her vil PPT stå sentralt i arbeidet med å veilede barnehagen i spørsmål knyttet til hvilke aktører som er relevante for den enkelte sak (Holst-Jæger, 2018; Moen, 2019). Samtidig vil tidlig involvering av eksterne aktører i enkelte saker være en forutsetning for å kunne skape gode utviklingstilbud for sårbare barn i barnehage. Viser det seg derimot at tiltak og tilrettelegginger innenfor det ordinære barnehagetilbudet ikke skaper et godt nok utviklingstilbud for barnet, må barnehagen ta bekymringen videre til PPT for å kartlegge et eventuelt behov for videre spesialpedagogisk hjelp.

4.2 PPTs rolle og mangfoldige mandat

Både forskning, teori og mitt datamateriale understreker viktigheten av PPTs rolle og mandat i det tverrfaglige samarbeidet knyttet til førhenvissningsfasen. Med utgangspunkt i delproblemstilling to, ble det derfor stilt spørsmål rettet mot fokusgruppene erfaring og opplevelser rundt PPTs deltakelse i samarbeidet. Herunder formidlet fokusgruppene en opplevelse av et mangfoldig mandat som ikke lengre bare beskrives todelt, slik forskning, teori og offentlige føringer viser til (Barnehageloven, 2005; Bjerklund et al., 2019). PP-rådgiverne refererte i denne sammenheng til deres opplevelse av et mangfoldig mandat, beskrevet som tredelt. De formidlet det slik: *«Det er mangfoldig [...] For det blir jo litt sånn, ikke bare todelt, det blir nesten tredelt nå da, på førhenvissning, henviste saker og system»*. PP-rådgiverne viser her, i likhet med faglitteratur og offentlige publikasjoner, til et økt fokus på systemrettet arbeid innenfor barnehagen (Endringslov til barnehageloven og opplæringslova, 2016; Ohna & Hillesøy, 2022; Samuelson & Bargel, 2018). I sammenheng med dette fremmet PP-rådgiverne videre en opplevelse av at førhenvissningsarbeidet er mer gjeldende nå enn tidligere. Gruppen beskrev det slik:

«Jobber i større grad på førhenviste saker nå enn hva vi gjorde tidligere. Mye, mye mer tid. Går mye tid med til det».

Flere offentlige publikasjoner og forskningslitteratur viser til at individrettet arbeid vektlegges i større grad enn systemrettet arbeid (Meld. St. 6 (2019-2020); Moen & Szulevicz, 2022; Nordahl m.fl., 2018). Dette ble også påpekt av PP-rådgiver nr. 2 som omtalte det slik: «Ja, hvertfall etter Nordahl og på en måte stortingsmelding 6 der, så var det jo veldig fokus på at vi i PPT brukte hovedsakelig, ja nesten 80% av tiden sin på sakkyndig vurdering». En nedprioritering av systemrettet arbeid vil kunne påvirke hvordan PPT evner å utøve sin konsulterende rolle rettet mot barnehages arbeid i førhenvissningsfasen. I sammenheng med dette rettet PP-rådgiverne, i likhet med blant annet Ohna & Hillesøy (2022), også fokus på at kravene som følger med mandatet bidrar til å gjøre PPTs rolle omfattende. De beskrev det slik: «Kan jo tenke at PPT har fått en veldig sånn stor rolle i mye av det her, bestemmelsene og stortingsmeldingene som er fremlagt nå [...] Litt sånn urealistisk kanskje da og hva er det vi skal bistå med». Dette kan derfor tyde på at PP-rådgivere prioriterer mer individrettet arbeid overfor systemarbeid, på bakgrunn av et omfattende og stort mandat.

Hvordan PPT forstår og utøver sitt mandat er derimot knyttet til flere ulike faktorer. Her formidler spesialpedagogene at dette avhenger både av barnehagens/spesialpedagogens behov, og at utøving av rollen er personavhengig. Hvordan saksbehandlerne i PPT utøver sin rolle i førhenvissningsfasen oppleves som varierende, noe spesialpedagogene beskrev slik: «Det kan være litt sånn variabelt hvor mye PPT er inne da. Det er litt sånn fra sak til sak». I likhet med dette løftet PP-rådgiverne frem at deres rolle kan oppleves utydelig og sårbar, noe de beskrev slik: «Den er jo litt udefinert. Litt sårbar i forhold til at den blir jo litt sånn personlig også, vi er jo ulike som PP-rådgivere, kan ulike ting». Dette kan tyde på en felles opplevelse av at mandatets presisering av arbeidsoppgaver knyttet til systemrettet arbeid kan være utydelig, noe som også fremmes i forskningslitteraturen (Cameron et al., 2011; Fasting & Breilid, 2020).

På bakgrunn av at PPT skal fungere som førstelinjetjeneste formelt knyttet til barnehagen, synliggjøres igjen deres sentrale funksjon i førhenvissningsfasen (Holst-Jæger, 2018). De ulike PP-kontorene rundt om i landet organiseres ulikt, noe som igjen kan påvirke hvordan de både tolker og utøver denne rollen i praksis (Holst-Jæger, 2018; Udir, 2022). På bakgrunn av ulike tolkninger, kan denne opplevelsen bidra til at viktige momenter av mandatet i praksis utøves ulikt eller faller bort underveis. Mangelen på konkrete føringer vil på denne måten kunne resultere i at PPTs veiledende funksjon i det tverrfaglige samarbeidet blir personavhengig. Dette vil igjen kunne påvirke hvordan støtte og veiledning barnehagen mottar i førhenvissningsfasen, og dermed få konsekvenser for sårbare barns utviklingstilbud i barnehagen.

Spesialpedagogene virker enige i at PPTs rolle som ressurs i samarbeidet oppleves som variabel, og her viser spesielt spesialpedagog nr. 3 til sine personlige erfaringer. En erfaring med at PPTs rolle i dag kan oppleves perifer, men at dette har vært verre tidligere. Hen beskrev det slik: «Det er enkelte saker. Kan de være egentlig ganske perifer. Jeg tror de rett og slett hadde for mye saker, de rakk ikke over alt». Dette fremmer også hvorfor det i dag rettes søkelys på behovet for en forbedring av PPTs tilstedeværelse (Hustad et al., 2013; Meld. St. 6 (2019-2020); Nordahl m.fl., 2018). Målet er at laget rundt barna skal styrkes ved at PP-tjenestens kompetanse bringes nærmere praksisfeltet. Omfanget av saker bør med andre ord ikke påvirke PPTs mulighet til å bistå barnehagen i tilrettelegging av gode utviklingstilbud i førhenvissningsfasen.

Herunder står også utfordringer relatert til tidsperspektivet som en mulig påvirkningsfaktor på hvordan PPT evner å utøve denne rollen. Dette diskuteres nærmere i kap. 4.4.1.

Sett i sammenheng med førhenvisningsfasen, skal PPT gjennom individ- og systemrettet arbeid og veiledning, bidra til kompetanseutvikling i barnehagen (Barnehageloven, 2005; Bjerklund et al., 2019). Spesialpedagogene beskrev i sammenheng med dette hvordan en overordnet spesialpedagogisk koordinator (spes.ped-koordinator) styrket det individ- og systemrettede arbeidet som skjer i barnehagen. En koordinator som blant annet tar kontakt med PPT både når det gjelder drøftinger rundt enkeltbarn, men også veiledning knyttet til barnehagens systemrettede arbeid. Økt fokus på PPTs systemrettede arbeid kan på denne måten hjelpe barnehagen å tidlig oppdage barn som trenger ekstra støtte og hjelp. PP-rådgiverne beskrev egen rolle i sammenheng med dette slik:

Vi oppdager jo en del barn og en del ting da når vi er ute, sånn tett på [...] Det er jo ikke nødvendigvis spesialpedagogisk hjelp de trenger, kan være en mamma som ikke jobber eller en pappa som er syk. Det er ikke nødvendigvis at det er spesialpedagogisk, men at det er noe [...] Lite stimulering på hjemmebane da som gjør at vi må trygge barnehagen på at de gjør en god jobb, for det blir jo viktig da!

I sammenheng med dette viser spesialpedagogene også til betydningen av å ha PPT som refleksjonspartner når bekymringer som dette oppstår rundt enkeltbarn.

Førhenvisningsarbeid kan hjelpe barnehagen med drøfting rundt saker de er usikre på, noe spesialpedagogene beskrev slik: «Også kan vi jo sende førhenvisning til PPT, og før at du i det hele tatt sender en pedagogisk rapport, at du får en drøfting bare fra PPT». Spesialpedagogene påpekte også at førhenvisningsarbeid kan fungere som tidlig innsats og forebygging, slik at saker kan løses innenfor det allmennpedagogiske barnehagetilbudet. De beskrev det slik: «Det er jo tenkt at mer skal løses innenfor det allmennpedagogiske [...] Så får det ryddet, dyttet bort litt saker, med den førhenvisningen da». Viser det deretter å være særlig behov for støtte, skaper grundig arbeid i førhenvisningsfasen på denne måten muligheten for at PPT kan komme tidlig på banen i videre saksgang. Dette vil også kunne bidra til å forenkle videre arbeid med en eventuell henvisning og sakkyndig vurdering.

PP-rådgiverne beskrev samtidig viktigheten av at barnehagen er åpen for at det kommer noen utenfra for å observere på systemnivå. Barnehagen får på denne måten som PP-rådgiverne formidlet, muligheten til å våge å ta tak i ting og erkjenne at noen utfordringer kan løses innad med litt hjelp og støtte. Sammenhengen mellom individ- og systemrettet arbeid er med andre ord en sentral faktor for at barnehagen og PPT sammen skal kunne tilrettelegge for et godt utviklingstilbud for alle barn (Bjerklund et al., 2019). Med bakgrunn i PPTs rolle i førhenvisningsfasen fremmer begge fokusgruppene, i likhet med Killén (2017), at de ulike aktørene i det tverrfaglige samarbeidet utgjør viktige brikker i en helhet. En helhetsforståelse vil utgjøre en nødvendighet for å kunne identifisere ressurser i både det naturlige og profesjonelle nettverket rundt barnet, eller egenskaper og ferdigheter barnet selv besitter (Gunnestad, 2021). Disse ressursene kan videre bidra til at barnehagen, med PPT som veiledende aktør, kan tilrettelegge et barnehagetilbud som bygger resiliens og allsidig utvikling hos barnet (Gunnestad, 2021; Kvello, 2019).

4.3 Ansvars- og rolleavklaring i førhenvissningsfasen

I sammenheng med både delproblemstilling 1 og 2 ble det relevant å se nærmere på hvilke opplevelser intervjupersonene hadde, knyttet til ansvar- og rolleavklaring i førhenvissningsfasen. Når bekymringer oppstår rundt enkeltbarns allsidige utvikling står barnehagen ansvarlig for å tilrettelegge et allmennpedagogisk tilbud som ivaretar alle barns forutsetninger og behov (Kunnskapsdepartementet, 2017). Dette kan tolkes som at barnehagen sitter med et koordineringsansvar for å igangsette et tverrfaglig samarbeid med foreldre og nødvendige aktører.

I sammenheng med dette beskrev begge fokusgruppene at koordineringsansvaret ikke er tydelig plassert i førhenvissningsarbeidet. Ansvaret omtales videre av PP-rådgiver nr. 4 som: «*litt hengende og flytende*». Videre beskrev PP-rådgiverne, i forbindelse med dette, at barnehagen ofte fungerer som en naturlig koordinator for det tverrfaglige samarbeidet i disse sakene. I likhet med PP-rådgiverne påpekte spesialpedagogene at de i praksis ofte tar koordinatorrollen uten at de har blitt tildelt denne. De beskrev dette som et naturlig resultat av at de står tettest på barnet og familien i barnehagehverdagen. En slik opplevelse sammenfaller med rammeplanens presisering av barnehagens ansvar med å tilrettelegge allmenpedagogiske tilbud (Kunnskapsdepartementet, 2017), og kan derfor tolkes i den retning av at barnehagen besitter et overordnet koordineringsansvar i førhenvissningsfasen. Spesialpedagogene omtaler det slik:

Føles jo naturlig, for det er jo vi som er tettest på barnet [...] Vi har opp gjennom årene alltid på en måte styrt det der litt selv, at vi har vært koordinator, uten at vi har blitt tildelt en rolle som koordinator, så har vi tatt det ansvaret selv da.

Dette påpekes også av Nilsen & Jensen (2010) som beskriver funn fra foreldre som anser barnehagen som sentral aktør i samarbeidet, samt Gäreskog & Lindqvist (2020) som viser lignende funn knyttet til spesialpedagogens rolle. Barnehageansatte blir på denne måten en del av det profesjonelle nettverket rundt barna, grunnet kunnskapen de besitter rundt enkeltbarnets individuelle ressurser (Gunnestad, 2021). Denne kunnskapen er en forutsetning for tilretteleggingen av tiltak i førhenvissningsfasen. Samlet sett kan dette tolkes som at barnehagen fungerer som en grunnmur i etableringen av tverrfaglig samarbeid i førhenvissningsfasen. På denne måten fungerer spesialpedagoger og øvrige barnehageansatte som viktige aktører i førhenvissningsarbeidet, spesielt knyttet til kartlegging og utarbeiding av tiltak (Frøyen, 2011).

Når bekymrings saker rundt enkeltbarn oppstår, blir det som handlingshjulet (Frøyen, 2011) illustrerer, nødvendig med tidlig dialog med foreldre/foresatte. I sammenheng med dette formidlet spesialpedagog nr. 2 at barnehagen i denne fasen ofte fungerer som brobygger mellom foreldre/foresatte og øvrige aktører i det tverrfaglige samarbeidet. Spesialpedagogen beskrev dette slik: «*Jeg må på en måte være det mellomledet eller den brobyggeren fordi at de har tillit til meg*». I førhenvissningsfasen er det derfor viktig å gjøre overveielser rundt hvordan samarbeidet med foreldre skal utøves i praksis. Spørsmål knyttet til hvem som skal formidle og hvordan en bekymring skal kommuniseres til foreldrene bør dermed sees i sammenheng med hvilke personer foreldre har en tillitsfull relasjon til (Glavin & Erdal, 2018; Killén, 2017; Vogt, 2016). Dette vil igjen kunne bidra til å skape en felles forståelse i samarbeidet mellom barnehage, foreldre/foresatte og nødvendige aktører, som igjen kan utgjøre et sentralt grunnlag for å styrke tilretteleggingen av sårbare barns utviklingstilbud.

I tillegg til barnehagen utgjør PPT også en sentral aktør i det profesjonelle nettverket rundt barna (Gunnestad, 2021). PP-tjenesten har historisk sett hatt en sentral rolle når det kommer til samarbeid, tilrettelegging for og koordinering av arbeid rundt barn med særlige behov (Fasting, 2019; Groven, 2019). Meld. St. 18 (2010-2011) viser i sammenheng med dette til en forventning om at PPT skal bidra til helhet og sammenheng i tiltak. En forventning som her kan identifiseres som et koordineringsansvar i form av PPTs funksjon som påkobler. Når PP-rådgiverne ble spurt om deres rolle i det tverrfaglige samarbeidet i førhenvissningsfasen, beskrev de hvordan deres ansvar først og fremst omhandler å koble på nødvendig aktører. Videre spesifiserte de samtidig at de ikke skulle være koordinator utenfor deres system, som består av blant annet PPT, barnevern, helsestasjon og skolehelsetjenesten. PP-rådgiverne beskrev deres rolle slik: *«Vi skal være påkoblere [...] Ja, koordinator mellom barnehagen og øvrige instanser i vårt system, men ikke noe koordinatoransvar utover det nei»*. En slik forståelse fremmes også av Holst-Jæger (2018) og Moen (2019), som begge påpeker at PPTs rolle er avgrenset til å gjelde rådgivning med mål om å involvere riktige aktører. Dette kan tolkes som at PPT besitter et koordineringsansvar som i hovedsak omhandler påkobling av riktige aktører knyttet til den enkelte bekymrings sak.

Når det gjelder bekymringer rundt enkeltbarn som tas videre i fase 2-6 i den spesialpedagogiske tiltakskjeden, formidlet spesialpedagogene i likhet med NOU (2017: 12), derimot en opplevelse av utydelige ansvars- og rolleavklaringer knyttet til sårbare barn. Her presiserer Barnehageloven at både barnehagen og PPT skal samarbeide med andre instanser, i saker hvor dette er nødvendig for at de skal klare å gi et helhetlig og samordnet barnehagetilbud. Dette tydeliggjør forpliktelsen til samarbeid, men spesifiserer verken hvem som har hovedansvaret eller hvordan dette samarbeidet videre skal koordineres (Barnehageloven, 2005, §2b). På bakgrunn av at denne studien er avgrenset til førhenvissningsfasen, vil ikke dette utdypes nærmere her.

4.4 utfordringer og muligheter i det tverrfaglige samarbeidet i førhenvissningsfasen

Involveringen av både barnehage, PPT og eventuelle andre aktører i førhenvissningsfasen understreker betydningen av et godt tverrfaglig samarbeid. Hvor godt dette samarbeidet fungerer i praksis vil samtidig påvirke hvordan barnehagen evner å tilrettelegge pedagogiske tilbud som fremmer sårbare barns allsidige utvikling. På bakgrunn av dette ønsket jeg i forbindelse med delproblemstilling 3, å undersøke hvilke utfordringer og muligheter fokusgruppene opplever i samarbeidsprosessene de er involvert i, gjennom sin yrkespraksis.

4.4.1 utfordringer i det tverrfaglige samarbeidet

Analysearbeidet identifiserte fire fellesnevner på tvers av fokusgruppene knyttet til utfordringer i det tverrfaglige samarbeidet: foreldresamarbeid, taushetsplikt, tidsperspektivet og kjennskap til andre aktører. Disse vil fremstilles separat, selv om de i enkelte saker vil kunne påvirke hverandre.

Foreldresamarbeid

Foreldresamarbeid er tidligere nevnt som en sentral og viktig del av det å skape gode tverrfaglige samarbeid. Da det som PP-rådgiverne beskrev er foreldre/foresatte som

«Eier saken [...] De kjenner barnet sitt best». På bakgrunn av dette vil foreldre også være en stor påvirkningsfaktor på barnets allsidige utvikling, noe som fremmer betydningen av at de tidlig bringes på banen når bekymringer oppstår (Frøyen, 2011; Glavin & Erdal, 2018; Killén, 2017; OECD, 2019). Handlingshjulets punkt to omhandler, som tidligere nevnt, kartlegging og observasjon rundt barnet, og baseres også på klemsamtale med foreldre/foresatte (Frøyen, 2011; Nordahl & Overland, 2021). Kartleggingen av barnets helhetlige omsorgssituasjon i førhenvissningsfasen kan medføre behov for påkobling av flere aktører, noe som kan resultere i at foreldre/foresatte møter flere ulike fagpersoner. Dette kan føre til, som spesialpedagogene beskrev, at foreldrene får mange å forholde seg til og at situasjonen derfor kan oppleves uoversiktlig. I slike tilfeller kan foreldre selv føle et behov for å påta seg roller som andre aktører i det tverrfaglige samarbeidet egentlig besitter, for å beskytte seg selv og eget barn (Meld. St. 6 (2019-2020); Prop. 100 L (2020-2021)). Dette vil igjen kunne påvirke hvilke muligheter de profesjonelle aktørene har til å utøve sitt arbeid i førhenvissningsfasen.

På bakgrunn av at store deler av barnas hverdag organiseres rundt barnehagen, stilles det viktige krav til barnehage, PPT og andre aktører, både i samarbeid og i tilretteleggingen av gode barnehagetilbud. I førhenvissningsfasen har PPT en viktig rolle som veileder og rådgiver i møte med både foreldre og barnehage (Barnehageloven, 2005; Holst-Jæger, 2018; Moen, 2019). Noe som i sammenheng med barn i sårbare livssituasjoner fremhever relevansen av veiledning som også styrker foreldrerollen for å forbedre barnets allsidige utvikling (Glavin & Erdal, 2018). God veiledning forutsetter at alle involverte aktører har samme oppfatning av bekymringen og hjelpebehovet. I relasjon til dette beskrev PP-rådgiverne utfordringer knyttet til opplevelsen av å være «diplomat mellom barnehage og foreldre». Denne opplevelsen kan oppstå på bakgrunn av at barnehagen ikke har utarbeidet en omforent forståelse av barnets hjelpebehov i samråd med foreldre/foresatte.

En slik forståelse utgjør et nødvendig grunnlag for at PPT skal kunne utøve sin veiledende rolle i førhenvissningsfasen. Uten en felles forståelse for barnets behov vil derfor barnehagen bringe PPT inn i foreldresamarbeidet basert på urealistiske forventninger til tjenesten som skal tilbys (Meld. St. 6 (2019-2020); Thorød et al., 2021). PP-rådgiverne formidlet videre at veiledningen derfor kan oppleves utfordrende på bakgrunn av ulik forståelse hos hjem og barnehage. Foreldresamarbeidet vil på denne måten derfor kunne preges av en manglende kollektiv orientering rundt barnets behov (Omdal & Thorød, 2021). Dette vil igjen kunne skape hindringer i det tverrfaglige samarbeidet, ved at involverte aktører ikke får utnyttet hverandre som ressurser. PP-rådgiverne beskrev denne utfordringen slik:

I hvert fall opplever jeg det litt sånn at barnehagen har en forventning ofte til at når PPT kommer inn, og at vi må få foreldrene til å ta imot foreldreveiledning [...] Jeg synes jo vi jobber mye med skole og barnehagers måte å møte foreldre på da. Jeg opplever jo noen ganger at dem ikke har vært så gode i sitt samarbeid. Det er nå og litt at de syns det er litt ekkelt å si det eller at de ikke vet hvordan de skal spørre [...] Opplever jo at en del barnehager ikke forteller helt til foreldrene hva dem er bekymret for [...] Sånn at den felles forståelsen for barn da! Hvordan barn har det på skole og barnehage, opplever jeg at det er en vei å gå.

Dette tydeliggjør derfor, som Meld. St. 6 (2019-2020) beskriver, behovet for tydelige forventninger mellom barnehage og foreldre for å kunne etablere et godt tverrfaglig samarbeid. Selv om foreldreveiledning er en sentral del av både barnehagen og PPTs

ansvarsområde, presiserer PP-rådgiverne at de ikke kan starte et foreldresamarbeid med å påpeke at de har behov for veiledning eller videre henvisning. Dette er veiledningsprosesser som krever tid, slik at foreldrene trygges og forstår at aktørene er til stede for å hjelpe. En ubalanse mellom barnehage og foreldres forståelse rundt barnets hjelpebehov, kan blant annet komme som et resultat av manglende åpenhet og informasjonsflyt i foreldresamarbeidet. I sammenheng med dette beskriver PP-rådgiverne at en forklaring her kan handle om at aktørene føler at de «går litt over en grense». Dette viser til at barnehageansatte kan oppleve å trå over en personlig grense hos foreldre, når spørsmål rundt for eksempel psykisk helse eller familiesituasjonen fremmes. Dette viser også Gäreskog & Lindqvist til (2020) gjennom funn som påpeker at barnehageansatte mangler kompetanse for å håndtere slike komplekse utfordringer knyttet til enkeltbarn. Dermed vil det være viktig å være bevisst på hvordan man som aktør møter, tolker og kommuniserer med foreldre/foresatte.

I relasjon til dette er det samtidig viktig å påpeke relevansen av at de ulike aktørene rundt barnet må våge å være åpen, ærlig og konkret i samtaler og samarbeid med foreldre/foresatte. Dette påpekes også av Killén (2017) som viser til at aktørene har en forpliktelse til å kommunisere bekymringer åpent og ærlig med foreldre/foresatte. Dette gjelder særlig ved bekymringsaker i førhenvisningsfasen, hvor det som PP-rådgiverne tok opp, til tider kan være vanskelig å ordlegge seg når det gjelder bekymringer for omsorgssituasjonen til barnet. I sammenheng med dette viste spesielt to av spesialpedagogene til utfordringer knyttet til utøvelsen av deres rolle ved bekymringsaker i møte med foreldre/foresatte. Spesialpedagogene beskrev hvordan det kunne være krevende å både skape, men også ivareta gode relasjoner i disse sakene. Spesialpedagog nr. 2 formidlet det slik: «Vi er her for barna og vi er barnas talsperson. Og vi skal være tøffe og modige for deres skyld, men samtidig skal du møte disse foreldrene [...] Vi må ha en vedvarende relasjon til dem». Spesialpedagog nr. 4 beskrev videre: «Du skal si bekymringene dine, så skal du samarbeide. På en måte trygge foreldrene på at jeg respekterer deg og vil hjelpe deg». Følelser som sinne, frustrasjon og smerte kan oppstå i møte med foreldrene som ikke mestrer å gi barnet omsorg og trygghet som nødvendig. Dette er følelser som kan oppleves som krevende, uprofesjonelle og vonde i møte med foreldrene (Killén, 2017). Unngår barnehagen å konkretisere bekymringer rundt enkeltbarnet tydelig nok i møte med foreldrene, vil dette kunne medføre at foreldre mister muligheten for å ta del i denne informasjonen. En faktor som også i verste fall fratår foreldrene muligheten til å bidra til endring og forbedring av omsorgssituasjonen til barnet, på bakgrunn av at de ikke ser bekymringen barnehagen opplever.

En siste utfordring knyttet til dette formidlet spesialpedagogene i sammenheng med foreldre som ikke erkjenner relevansen av informasjonsdeling til barnehagen. Spesialpedagogene beskrev en opplevelse av foreldre som unngår å dele relevant informasjon rundt familiesituasjon eller sårbarheter som oppstår. Dette kan skyldes at foreldrene mener at informasjonen ikke er relevant for barnehagen, at de ikke våger å dele informasjonen eller at det ikke direkte påvirker barnehagehverdagen. De beskrev foreldres utsagn slik: «Det ikke var viktig å nevne til barnehagen [...] Det påvirker jo ikke barnehagehverdagen». Rammeplanen påpeker at barnehagen i samarbeid med hjemmet har ansvar for å sikre barnets trivsel og allsidige utvikling, et felles arbeid som forutsetter deling av nødvendig informasjon (Kunnskapsdepartementet, 2017). Hvis foreldrene på denne måten tilbakeholder informasjon kan dette vanskeliggjøre arbeidet med å etablere gode tilrettelegginger og tiltak i førhenvisningsfasen, som vil igjen vil kunne påvirke både barnehagen og PPTs arbeid. Dette vil videre også kunne påvirke

aktørenes mulighet til å skape gode utviklingstilbud for sårbare barn. Arbeid i førhenvinningsfasen synliggjør derfor PPT og barnehagens ansvar, samt relevansen av foreldresamarbeid og veiledning, for å unngå utfordringer som oppstår på bakgrunn av manglende informasjon.

Taushetsplikt

Tolkning og utøvelse av lovverk relatert til taushetsplikt fremmes både i offentlige publikasjoner, teori og studiens empiri som mulige utfordringer i det tverrfaglige samarbeidet. Dette vil kunne medføre ulik forståelse og praktisering av taushetsplikten innad i det tverrfaglige samarbeidet i førhenvinningsfasen (Killén, 2017; Meld. St. 6 (2019-2020); NOU 2017: 12; Omdal & Barsøe, 2021; Vogt, 2016). Utfordringer knyttet til taushetsplikt fremmes av begge fokusgruppene, spesielt når det gjelder førhenvinnings saker som omhandler bekymringer rundt barnets omsorgssituasjon og barnevernet som samarbeidsaktør. Spesialpedagogene formidlet i sammenheng med dette at taushetsplikten ofte oppleves som et hinder for å ivareta åpenhet mellom aktører, særlig når det gjelder informasjonsdeling. De formidlet videre at de ofte føler de besitter mye relevant informasjon rundt barnet og familien. Informasjon som det kan være nødvendig å dele med andre aktører, for å skape gode tilrettelegginger og tiltak rundt enkeltbarnet. Spesialpedagogene beskrev det slik:

Taushetsplikten er et hinder og gjør mye ekstraarbeid. Får ikke hjulpet barnet ordentlig da, når det ikke er den åpenheten der. Det er en del sperrer på grunn av taushetsplikten [...] Hadde vi kunne snakket åpent sammen så kanskje vi kunne løst, eller kanskje har vi svaret på det dere lurer på [...] Det blir noen sånne kommunikasjonshinder.

En lignende opplevelse ble også fremmet av PP-rådgiverne, som samtidig påpekte at ulikheter i aktørenes lovverk ofte resulterer i usikkerhet rundt hvordan dette skal forstås, tolkes og utøves. Dette gjelder særlig hvis barnevernet er involvert i det tverrfaglige samarbeidet. Barnevernet besitter, som PP-rådgiverne formidlet, en annen lovgivning i forhold til taushetsplikt. I sammenheng med at PPT skal fungere som barnehagens veileder i førhenvinningsfasen, beskrev PP-rådgiverne videre en opplevelse av å bli koblet på saker rundt enkeltbarn uten å vite barnets historie. De beskrev det slik:

Med en gang barnevern skal inn så er jo, de har jo noen andre lovpågivelser i forhold til taushetsplikt [...] Jeg opplever at det kan være utfordrende da. Vet egentlig ikke hele historien til barnet. Vi vet ikke hva som har skjedd [...] At det kan være utfordrende å få til, disse her gode samarbeidsformene.

Uten at PPT besitter nødvendig informasjon rundt enkeltbarnets utfordringsbilde, skapes det automatisk utfordringer knyttet til deres bidrag som veileder i samarbeidet. I sammenheng med dette formidlet PP-rådgiverne videre relevansen av innhentet samtykke fra foreldre/foresatte tidlig i førhenvinningsfasen. PP-rådgiverne formidlet det slik:

Så det er veldig, veldig bra å utfordre barnevern på at de innhenter samtykke av foreldrene til samarbeid [...] Det må legges frem slik at de blir trygg nok til å våge å takke ja da [...] For det handler jo om foreldrene sitt samtykke.

Mottar foreldre åpen og forståelig informasjon knyttet til bekymringen, som også inkluderer informasjon om hvordan ulike relevante aktører kan bidra, vil det bli enklere å

innhente samtykke (Glavin & Erdal, 2018). Uten innhentet samtykke fra foreldre/foresatte vil med andre ord taushetsplikten kunne resultere i ekstraarbeid og manglende informasjonsflyt mellom aktørene. Dette vil derfor skape et kommunikasjons hinder mellom barnehage, foreldre/foresatte og nødvendige aktører, som igjen gjør samarbeidsprosessene i førhenvinningsfasen mer krevende. Dette viser at både spesialpedagogene og PP-rådgiverne opplever taushetsplikten som et hinder for å skape et godt utviklingstilbud for enkeltbarnet. Betydningen av innhentet samtykke vil drøftes videre under muligheter for et bedre tverrfaglig samarbeid i delkapittel 4.4.2.

Tidsperspektivet

I litteraturgjennomgangen ble relevansen av de første leveårene løftet frem som en viktig periode for å danne grunnlag for barnets videre utvikling. En bevissthet rundt betydningen av risikosoner og mulighetsrom i disse årene blir derfor sentralt i førhenvinningsarbeidet (Hagtvat & Klem, 2020). Dette viser også til hvor sårbart og viktig det er at nødvendige aktører kommer inn tidlig i denne fasen. Tidlig innsats er derfor en viktig faktor for å ivareta barnet, når tilrettelegginger og tiltak utprøves i førhenvinningsfasen (Erstad, 2018; Frøyen, 2011; Groven & Rostad, 2021; Killén, 2017). Spesialpedagog nr. 3 spesifiserte i sammenheng med dette at: *«Et år er lang tid i et barns år, som strever altså [...] Du kan tenke at det er en hastesak, men det er så mange hastesaker at det er, ja det er ikke nok det heller»*. Dette synliggjør en bevissthet om betydningen av barnets første leveår, og samtidig at antall saker skaper utfordringer med å gi barna hjelp til riktig tid. Betydningen av riktig hjelp til riktig tid understrekes også i Meld. St. 6 (2019-2020), som påpeker at mange barn og unge opplever å få hjelp for sent. Med andre ord vil det, for å sikre barnets allsidige utvikling, være nødvendig med tidlig forebygging og tiltak mens barnet er i optimal utvikling (Erstad, 2018; Klem & Hagtvat, 2020; OECD, 2019).

I likhet med spesialpedagogene fremmet også PP-rådgiverne en bevissthet og frustrasjon over ventetid og at saker kan ta lang tid innad i deres system. PP-rådgiver nr. 1 beskrev det slik: *«Den tidsfaktoren da. Det kan være frustrerende å se på. At ting tar tid i systemet vårt»*. Dette kan sees i sammenheng med spesialpedagogenes opplevelse av at de ikke er i stand til å gi riktig hjelp til riktig tid. PP-rådgivernes frustrasjon knyttet til tidsfaktoren illustrerer samtidig en mangel på kapasitet som igjen påvirker hvordan de utøver sitt arbeid i førhenvinningsfasen. Som tidligere nevnt fremmer både Nordahl (m.fl., 2018) og PP-rådgiverne behovet for et skifte fra individrettet til mer systemrettet arbeid når det gjelder PPTs tidsbruk. Utfordringer relatert til tidsbruk og ventetid vil kunne påvirke når og hvordan de ulike aktørene kommer inn i samarbeidet. Dette vil igjen kunne medføre utfordringer knyttet til balansegangen mellom individ- og systemrettet arbeid i førhenvinningsfasen. Ulikheter i ventetid vil samtidig kunne resultere i at aktørene kommer ulikt inn i samarbeidet, og at hjelpeapparatet derfor kan oppleves fragmentert og lite samkjørt. PP-rådgiverne omtalte det slik:

Også har vi ulike ventetider da, noen har lang ventetid opptil et halvt år, ett år. Mens andre ikke har ventetid i det hele tatt som bare tar ting fortløpende. Så det er jo en viktig faktor i forhold til at man kommer inn ulikt da [...] Så vil det jo på en måte alltid være litt i utakt da [...] Vi har ikke så lange ventelister på barnehage, men vi har jo fortsatt noe venting som kanskje gjør at du må prioritere og ta noen andre først da.

Fokusgruppene sine erfaringer synliggjør hvordan kapasitet og ventetid påvirker hvordan barnehage, PPT og andre aktører evner å utføre sitt arbeid. Dette vil igjen være avgjørende for om tiltak og tilrettelegging settes inn tidlig nok og på riktig forebyggende nivå (Gunnestad, 2021). Spesialpedagog nr. 4 formidlet i relasjon til dette at tidsperspektivet i noen tilfeller kan frata aktørene muligheten til å bistå med nødvendig hjelp. Her ble tidsperspektivet løftet frem som en utfordring som i noen tilfeller medførte at aktøren distanserte seg fra bekymringen og videre oppfølging. Spesialpedagogen beskrev det slik: «Når du kanskje har brukt ett år for å få dem til å forstå og være med på det her. Også når de endelig sier ja, hva kan du tilby dem? Ett års ventetid?». Videre påpekte spesialpedagogene at kapasiteten hos PPT gjør at barnehagen heller velger å bruke ressurser internt, før de kobler på PPT. På denne måten risikerer PPT å ikke få muligheten til å arbeide systemrettet og bidra med nødvendig spesialpedagogisk kompetanse. Samtidig vil barnehagen måtte basere tilretteleggingen på intern kompetanse, selv om det egentlig kan være behov for støtte og veiledning fra andre aktører.

I større barnehager med nok spesialpedagogisk kompetanse vil dette kunne være en midlertidig løsning. Mindre barnehager uten særlig spesialpedagogisk kompetanse vil derimot kunne være avhengig av veiledning fra PPT. De mindre barnehagene vil på denne måten bli preget av ventetider, som igjen kan svekke muligheten for å skape gode pedagogiske tilbud. Dette resulterer i at den enkelte barnehages ressurser og kompetanse avgjør evnen til å skape likeverdige barnehagetilbud. utfordringer relatert til tid, kapasitet og en følelse av håpløshet innad i hjelpeapparatet vil dermed kunne medføre en svikt i det tverrfaglige samarbeidet, noe som igjen kan skape konsekvenser for tilretteleggingen rundt enkeltbarn (Meld. St. 6 (2019-2020); Meld. St. 18 (2010-2011); NOU 2017: 12).

Kjennskap til andre aktører

Et godt tverrfaglig samarbeid er avhengig av flere faktorer, og kjennskap til andre aktører i hjelpeapparatet utgjør et viktig grunnlag (Glavin & Erdal, 2018; NOU 2017: 12, Vogt, 2016). Som tidligere nevnt vil ulike roller og ansvarsoppgaver medføre at nødvendig kompetanse og forståelse av barnets utfordringsbilde er plassert hos ulike aktører. I arbeidet med tilrettelegging i førhenvisningsfasen vil det derfor være behov for at kompetansen samles for å danne et helhetlig grunnlag for videre tverrfaglig samarbeid. I sammenheng med dette formidlet PP-rådgiverne at denne prosessen oppleves utfordrende. Samtidig påpekte de at dette kom særlig til uttrykk i arbeid med de mest komplekse sakene. Her formidlet PP-rådgiverne en opplevelse av at det til tider er utfordrende å henvise til riktig instans, hvor det i enkelte saker kan handle mer om foreldrenes hjelpebehov enn barnets. Gruppen beskrev det slik:

Opplevs som vanskelig å spørre om, det tror jeg handler litt om at vi ikke vet hvem de skal henvises til [...] For det er noe med at når du har åpnet opp noe, så har du og en forpliktelse kanskje til å hjelpe dem litt videre [...] Altså det er mange ting som jeg kjenner at jeg har lite kunnskap og kjennskap om. Jeg kjenner litt på det, at det er litt sånn vanskelig noen gang å henvise til riktig avdeling [...] Det har vært litt sånn "tette-skott" mellom de ulike avdelingene i vårt system.

Dette fremhever at aktørene som arbeider i førhenvisningsfasen må ha både evne og vilje til å innhente kunnskap om kompetansen det øvrige hjelpeapparatet besitter

(Gallefoss & Høie, 2021; Omdal & Barsøe, 2021; Vogt, 2016). Sårbare barn har, som tidligere nevnt, ofte komplekse utfordringsbilder som også kan inkludere sårbarhet hos foreldre/foresatte. PP-rådgivernes erfaringer synliggjør at PPTs koordinerende rolle i førhenvisningsfasen kan være utfordrende på bakgrunn av for lite kjennskap til andre aktører. Utfordringer knyttet til manglende kjennskap til andre aktører, vil også kunne påvirke hvordan foreldre og foresatte opplever det tverrfaglige samarbeidet som dannes rundt barnet.

Rapporten «*Samstemt – men ikke koordinert eller samkjørt*» (Proba, 2023) fremhever i denne sammenheng opplevelsen av et «silo-organisert» hjelpeapparat. Dette fremheves også i St. Meld 18 (2010-2011) som videre påpeker en forventning om at PPT skal bidra til helhet og sammenheng i utformingen av tiltak. Manglende kjennskap vil på denne måten kunne føre til at foreldre opplever førhenvisningsfasens tverrfaglige samarbeid som sektordelt og lite samkjørt. PP-rådgiverne beskrev i forlengelse av dette at dialogen med foreldre/foresatte rundt barnets utfordringsbilde, vil kunne medføre et forpliktende oppfølgingsansvar. I komplekse saker, hvor også foreldre trenger støtte, må PP-rådgiverne derfor være bevisst på egen kompetanse og eventuelle begrensninger. Manglende kjennskap til andre aktører vil derfor kunne føre til at PPT ikke evner å veilede barnehage slik at relevante aktører kobles på. Dette vil igjen påvirke hvordan videre oppfølging, tilrettelegging og tiltak utarbeides og gjennomføres i førhenvisningsfasen.

I saker hvor barnet trenger tilrettelegging basert på sårbarheter og risikofaktorer hos foreldre eller familiesituasjonen, synliggjøres også utfordringer omtalt som overidentifisering av foreldre/foresatte. En utfordring som omhandler at aktørene i samarbeidet stiller for store krav og forventninger til foreldre, som de på bakgrunn av sårbarheter ikke evner å imøtekomme (Killén, 2017). I sammenheng med dette viser spesielt PP-rådgiver nr. 4 til ønsket om å sikre hjelp til både barnet og foreldrene ved å "sende" de videre til riktig aktør i systemet. Samtidig formidlet PP-rådgiveren en redsel for at dette kan medføre en stopp i saken, på bakgrunn av at foreldrenes sårbarheter hindrer videre henvisning i systemet. Dette ble beskrevet slik:

Men igjen, så overlater du mye til foreldre i sårbare situasjoner [...] Er ikke bestandig de klarer å gjøre det, ta steget videre [...] Ofte så stopper det jo litt der sant. At de ikke klarer å ta den der telefonen.

Dette synliggjør at PPT ønsker å hjelpe foreldre videre, men grunnet mangel på kunnskap og nærhet til barnet og foreldre/foresatte, vil det være utfordrende å ta videre oppfølgingsansvar (Killén, 2017). Hvis PPT ikke evner å påta seg videre oppfølgingsansvar vil ansvaret kunne havne hos foreldrene. Dette vil igjen svekke foreldres mulighet for å skape en positiv endring av omsorgssituasjonen til barnet. Utfordringer knyttet til dette vil dermed få konsekvenser for grunnarbeidet som gjøres i denne fasen, og vil videre kunne påvirke barnets allsidige utvikling. En forutsetning for det tverrfaglige samarbeidet blir derfor at de ulike aktørene medbringer en tanke til at «ingen kan alt», som bidrar til muligheten av å benytte seg av hverandre som ressurser fylt med ulik kompetanse, kunnskap og forståelse (Haug, 2022).

4.4.2 Muligheter for et bedre tverrfaglig samarbeid

I tverrfaglige samarbeidsprosesser vil det alltid kunne oppstå utfordringer, noe som synliggjør nødvendigheten av å samtidig rette fokus mot de positive sidene ved det tverrfaglige samarbeidet. Spesialpedagogene formidlet i forbindelse med dette at det i

dag skjer mye positivt på samarbeidsfronten i yrkesfeltet. Dette kan vise til at offentlige publikasjoner, prosjekter og forskning knyttet til tematikken har gitt resultater. Fokusgruppens tanker og erfaringer rundt dette kan oppsummeres i to fellesnevner: tidlig innsats og forebygging, samt profesjonelt mot og kommunikasjon.

Tidlig innsats og forebygging

Arbeid med tidlig innsats og forebygging i førhenvissningsfasen ble av begge fokusgruppene fremmet som en viktig faktor for å styrke sårbare barns utviklingstilbud i barnehagen. Her trekkes særlig opprettelsen av spesialpedagogiske klynger (spes. ped-klynger) og barnehagelag frem som sentrale bidrag. Som nevnt tidligere blir PPTs rolle i dag utført ved hjelp av det fokusgruppene refererte til som et «*tredelt mandat*», hvor spesielt førhenvissning nå har en betydelig mer sentral rolle enn tidligere. Spesialpedagogene beskrev at organisering av spes. ped-klynger innebar at flere barnehager er koblet sammen i en klynge, som tildeles én PP-rådgiver med 20% ansvar inn i klyngen. PP-rådgiverne formidlet i sammenheng med dette at deres ansvar inn i klyngene var å være en fast kontaktperson, som også skulle være fysisk tilgjengelig i de involverte barnehagene. Denne rollen innebærer også, som veilederen for spesialpedagogisk hjelp fremmer (Udir, 2017), å være barnehagens drøftingspartner i bekymringsaker knyttet til enkeltbarn.

PPTs tilstedeværelse i barnehagene kan også bidra til å senke terskelen for at foreldre i større grad kan benytte seg av PPT som ressurs. I sammenheng med dette påpeker spesialpedagogene at bruk av spes. ped-klynger i samarbeidet som skjer i førhenvissningsfasen, kan fungere som en god arena for å bringe frem bekymringsaker. Dette ble beskrevet slik: «*En fin arena for å bringe frem saker som kan være litt sånn "diffuse" [...] På denne måten kommer PPT enda nærmere barna, enda nærmere foreldre og barnehageansatte. Vi vil få et enda tettere samarbeid med dem*». Dermed vil også aktuelle aktører kunne involveres tidlig når bekymringer rundt enkeltbarn oppstår. PPTs tilstedeværelse i førhenvissningsfasen vil derfor kunne medføre at aktørens kompetanse flyttes nærmere barna og foreldrene (Meld. St. 6 (2019-2020) Nordahl, 2018). På denne måten kan PPT tidlig bidra med forebyggende tilrettelegginger og tiltak innenfor det ordinære barnehagetilbudet. Dette vil igjen kunne føre til at foreldre og andre aktører kan benytte seg av PPTs kompetanse tidlig i førhenvissningsfasen. PPT vil dermed gjennom sin 20% inn i klyngen, kunne bidra til et felles faglig løft innenfor både allmennpedagogikken og spesialpedagogikken (Erstad, 2018). PP-rådgiverne formidlet i forbindelse med dette betydningen av faste kontaktpersoner som skaper kontinuitet og stabilitet. De beskrev de positive sidene ved en fast kontaktperson slik: «*Skaper en sånn kontinuitet. Hvor det absolutt bør være stabilt på grunn av det er så mye sårbarheter*». I likhet med PP-rådgiverne formidlet spesialpedagogene at spes. ped-klyngene og bruk av faste kontaktpersoner bidrar til at det blir færre ukjente ansikt i samarbeidet. Dette vil igjen kunne resultere i økt trygghet blant foreldre og foresatte ved at de møter kjente ansikt.

PPTs tilstedeværelse gjennom spes. ped-klynger ble av spesialpedagogene omtalt som et positivt bidrag for førhenvissningsfasens tverrfaglige samarbeid. Dette viser også til at PPT på denne måten kan bidra med sin kompetanse for å skape helhet i det tverrfaglige samarbeidet (Hansen et al., 2021; Meld. St. 6 (2019-2020); Meld. St. 18 (2010-2011)). For å gi et likeverdig barnehagetilbud vil det derfor være nødvendig å sikre at PPTs kompetanse er tilgjengelig for alle barnehager, uavhengig av størrelse og geografisk

plassering. I sammenheng med dette trakk spesialpedagogene frem opprettelsen av spes. ped-klynger, som et viktig steg mot å skape mulighet for dannelse av likeverdige barnehagetilbud:

For det er jo tenkt at vi sammen i den klyngen og eller barnehagen at vi skal styrke hverandre, og at det skal være litt likeverdig tilbud ut i barnehagene. Det skal jo ikke være litt sånn tilfeldig [...] Vi skal på en måte gi alle barnehagene et felles sånn faglig løft på det, både i allmennpedagogikken og spesialpedagogikken da. Og styrke allmennpedagogikken [...] Det er jo på en måte med på å lage en sånn felles mal bak hvordan vi tenker, sånn at det blir noenlunde likt.

Sett i sammenheng med utfordringer knyttet til ventetid og kapasitet hos PPT vil opprettelsen av spes. ped-klynger på denne måten kunne bidra til et mer likeverdig barnehagetilbud. Et tilbud hvor også barnehager med mindre spesialpedagogisk kompetanse internt, tidlig kan innhente støtte og veiledning fra PPT, basert på at de allerede har en fast kontaktperson gjennom klyngen.

Med bakgrunn i ønsket om å styrke laget rundt barna (Meld. St. 6 (2019-2020); Nordahl m.fl., 2018) er det i dag også igangsatt organisering av barnehagelag. Dette "laget" består av klyngens kontaktperson fra PPT, ergoterapeut, psykisk helse og familiearbeid og helsestasjon. I praksis fungerer dermed barnehagelaget som en styrket tverrfaglig ressurs, som kan benyttes i bekymringsaker rundt enkeltbarn. Både spes. ped-klynger og barnehagelag vil kunne bidra til at samarbeidsprosessene i førhenvisningsfasen går raskere, grunnet at nødvendige aktører er mer tilgjengelig. Knyttet til dette formidlet PP-rådgiverne at deres tidlige tilstedeværelse på denne måten skaper mulighet for tidlig innsats og forebygging. De beskrev det slik:

Så da blir det jo å komme tidlig inn i de saker der vi kanskje ser at det er noen bekymringer rundt et barn [...] Det gjør jo at vi kommer tidligere inn og prosessen går fortere inn da, i forhold til å hekte på foreldre og sånn [...] Også kan vi også bidra på system.

I komplekse saker rundt sårbare barn vil dette medføre at kartleggingen av barnets behov, opprettholdende faktorer samt risiko- og beskyttelsesfaktorer tidlig kan avklares (Frøyen, 2011; Gunnestad 2021; Killén, 2017; Nordahl & Overland, 2021). Dette skaper igjen mulighet for tidlig innsats gjennom grundige kartlegginger ved hjelp av en helhetlig kompetanse i det tverrfaglige samarbeidet. I handlingshjulet (Frøyen, 2011) blir tverrfaglige møter nevnt som et av de avsluttende punktene i førhenvisningsarbeidet. Med bakgrunn i viktigheten av tidlig tverrfaglig innsats vil det også kunne være hensiktsmessig og inkludere slike møter på et tidligere tidspunkt. Ved å involvere slike møter både i arbeid med kartlegging og i videre utforming av tiltak og evaluering av disse, sikrer man at den tverrfaglige kompetansen er til stede gjennom hele prosessen. I relasjon til tidlig innsats trakk intervjupersonene videre frem betydningen av prosjekter som «0-24 samarbeidet» og «Tett på». Knyttet til barn i sårbare livssituasjoner, hvor sosiale og/eller familiære risikofaktorer kan være fremtredende, beskrev spesialpedagogene hvordan prosjekt som dette kunne fungere som en tidlig nødhjelp. Det tverrfaglige samarbeidet i førhenvisningsfasen vil på bakgrunn av dette kunne benytte seg av relevant kompetanse andre kommunale og lokale aktører besitter. Dette er faktorer som kan styrke hele familien, noe som igjen vil kunne bidra til at sosiale og/eller familiære risikofaktorer begrenses, og ikke lengre medfører fare for barnets videre utvikling.

Hvordan samarbeidet i fellesskap løser utfordringer barnet og familien står i, er derfor en avgjørende faktor for hvordan det tverrfaglige samarbeidet sammen fungerer som ressurs for tilrettelegginger og tiltak rundt barnet. Tidlig innsats og forebygging vil på denne måten kunne bidra til at aspekter knyttet til barnets sårbare omsorgssituasjon kartlegges godt (Eriksen & Germeten, 2012). Dette vil igjen hindre at det skjer problemforflytninger og forenklinger av barnets helhetlige omsorgssituasjon (Killén, 2017). Spesialpedagogene løftet frem spes. ped-klynger, barnehagelag og ulike støtteprosjekt som viktige elementer i samarbeidets arbeid med tidlig innsats og forebyggende tiltak. De beskrev det slik:

Det at du kan komme inn å hjelpe familien med sånne ting [...] De blir så glade for å få hjelp og de finner en sånn mening med ting [...] Bare det å få hodet over vannet en stund, for det er ikke noe vits å holde på å veilede foreldre og prøve å hjelpe dem i forhold til barnet, så lenge det er så mange andre forstyrrende elementer [...] Men det er jo på en måte litt nødhjelp da.

Nye organiseringsformer, pilotprosjekter og satsningsområder er alle viktige bidrag i arbeidet med å forsøke å skape et mer helhetlig hjelpeapparat og en styrkning av det tverrfaglige samarbeidet rundt disse barna. Spesialpedagog nr. 1 formidlet i sammenheng med dette at disse bidragene danner muligheter for et mer ryddig og helhetlig samarbeid. Spesialpedagogen beskrev videre at tidlig innsats og forebygging på førhenvissningsnivå, rolle- og ansvarsavklaring og veien videre i samarbeidet på denne måten blir mer tydeliggjort for de ulike aktørene. På denne måten bidrar det tverrfaglige samarbeidet til å skape en felles struktur, hvor den tverrfaglige kompetansen samles for barnets beste. Dette vil kunne resultere i at aktørene i samarbeidet utgjør, som spesialpedagogene beskrev, et helhetlig og samkjørt team:

Men det tror jeg blir mer ryddig nå når vi har det klyngesystemet inne, og vi har dannet laget rundt barna. Så innhenter vi de som trenger å være med i ulike saker, så fordeler vi ansvaret. Så blir det mer ryddig, så blir PPT tettere på, så kommer de tidlig inn på førhenvissning, så blir vi mer enige om hvem er det som tar det ansvaret videre nå [...] Avtale, avklare litt veien videre.

Muligheter som dette vil også kunne bidra til at tilrettelegginger og tiltak som settes inn knyttet til enkeltbarnet, er utarbeidet fra riktig forebyggingsnivå (Gunnestad, 2021). En viktig forutsetning for at det tverrfaglige samarbeidet i fellesskap skal evne å gi barnet et godt nok utviklingsstilbud i barnehagen.

Kommunikasjon og relasjoner

I tverrfaglig samarbeid rundt sårbare barn er barnehagen og PPT avhengig av gode relasjoner til foreldre og foresatte. Basert på dette formidlet PP-rådgivere betydningen av at de ulike aktører rundt denne gruppen barn må utøve profesjonalitet i møte med foreldre/foresatte. Her ligger, som Lund (2018) fremmer, kommunikasjon som en sentral nøkkel for å oppnå et godt og velfungerende samarbeid. Profesjonelt mot innebærer i denne sammenheng en kommunikasjon som fremmer verdier som respekt og tillit, hvor det også er rom for å stille direkte og personlige spørsmål (Glavin & Erdal, 2018; Vogt, 2016). Dette synliggjør også relevansen av den profesjonelle mentaliseringsevnen både barnehageansatte og PP-rådgivere besitter, som viktig funksjon i møte med foreldre i førhenvissningsfasen. Barnehagens faglig-etiske forpliktelse knyttet til kontaktetablering og kommunikasjon blir på denne måten en nødvendig forutsetning for å oppnå godt

samarbeid i denne fasen (Killén, 2017). Målet er at foreldrene tidlig opplever en trygg og tillitsfull relasjon til de ulike aktørene, slik at de våger å dele sensitiv informasjon både knyttet til barnets omsorgssituasjon og eventuelle personlige utfordringer. Dette viser igjen til betydningen av å inkludere tverrfaglige møter tidligere i førhenvissningsarbeidet. Samtidig må foreldre få innsikt i intensjonen bak involveringen av ulike aktører, slik at de forstår at samarbeidsaktørene er til stede for barnets beste. PP-rådgiverne beskrev det slik:

Våge å spørre, og vite hva du skal spørre om. Våge å spørre litt mer direkte, gå litt mer ned i materien. Først så tror jeg at vi trenger å bruke litt tid med foreldrene. Så det er noe med å snakke med dem og forklare hvem de andre samarbeidsinstanser er [...] Også si noe om hvorfor det er viktig at vi samarbeider og samkjører oss litt, for å gi den beste hjelpen. Hva som er intensjonen med det. Det tror jeg på en måte er en sånn trygghet da.

Dette blir med andre ord viktige forutsetninger for god informasjonsdeling mellom barnehage, foreldre/foresatte og de andre samarbeidsaktørene. Som tidligere nevnt opplever begge fokusgruppene utfordringer knyttet til informasjonsdeling. Arbeid med å bygge trygge og tillitsfulle relasjoner med foreldre tidlig i førhenvissningsfasen vil kunne øke mulighetene for at foreldrene ønsker å dele nødvendig informasjon. Foreldre som opplever trygghet, vil samtidig kunne være mer åpen for å gi samtykke til at aktørene kan dele informasjon på tvers i samarbeidet. Dette understrekes også av Killén (2017), som viser til erfaringer med at samtykke fra foreldre er noe som ofte blir gitt på bakgrunn av trygge relasjoner, og en forståelse av at samarbeidets ulike aktører er til stede for å hjelpe.

Som Forvaltningsloven presiserer skal taushetsplikten ikke være til hinder for at «opplysninger gjøres kjent for dem som de direkte gjelder, eller for andre i den utstrekning de som har krav på taushet samtykker» (Forvaltningsloven, 1967, §13a). Dette synliggjør muligheter for god informasjonsdeling mellom nødvendige aktører i det tverrfaglige samarbeidet, basert på innhentet samtykke av foreldre/foresatte. Informasjonsdeling vil på denne måten bidra til å styrke tilretteleggingen rundt sårbare barns utviklingstilbud i barnehagen. Samtykke er dermed en viktig brikke i å løse utfordringer med informasjonsflyten i sektordelte tjenester. Betydningen av, og mulighetene som følger av innhentet samtykke, beskrev PP-rådgiverne slik:

Samtidig så syns jeg at det og har endret seg litt. Har fått foreldrene mer på banen og når foreldrene samtykker til et samarbeid, for det handler jo om foreldrene sitt samtykke [...] Når de åpner mer opp så syns jeg kanskje at de har fått litt mer til ting [...] Vi må stå litt mer sammen om hva de har behov for [...] At de innhenter samtykke av foreldre til samarbeidet, kan være så fruktbart da. For saken eller for barnet.

I arbeid med tilrettelegging av sårbare barns utviklingstilbud i barnehage, møter de ulike aktørene i samarbeidet som tidligere nevnt, ofte på komplekse utfordringer. Et foreldresamarbeid bygd på en grunnmur av respekt, trygghet og tillit vil også kunne skape grobunn for å dele sensitiv informasjon knyttet til foreldrenes personlige utfordringer (Erdal & Glavin, 2018; NOU 2017: 12; Vogt, 2016). I sammenheng med dette formidlet PP-rådgiverne hvordan bedre samhandling mellom barnet og foreldrenes ulike hjelpeinstanser, kunne bidra til barnets beste. PP-rådgiverne beskrev det slik:

Det er en del saker hvor barn strever og kanskje foreldrene strever, og da få til en samhandling mellom de koordinatorene, eller de som arbeider med voksne, altså psykiateren eller psykologen. Og den som på en måte jobber med barnet.

Sett i sammenheng med samtykke vil derfor trygge relasjoner kunne bidra til at foreldrene også samtykker til informasjonsdeling på tvers av barnet og foreldrenes hjelpeaktører. Dette utgjør et viktig grunnlag basert på at det er viktig å se sammenhengen mellom barnet og foreldrenes utfordringsbilde. Ved å se utfordringsbildet gjennom brillene til flere fagfelt og yrkesroller vil aktørene kunne avdekke, følge opp og tilrettelegge for håndtering av barnets individuelle ståsted på en trygg, god og helhetlig måte. Gode samarbeidsprosesser i førhenvissningsfasen vil dermed være nødvendig for at foreldrene tidlig får mulighet til å se bekymringen rundt barnet deres, og videre mobilisere egne ressurser som kan styrke barnets allsidige utvikling (Glavin & Erdal, 2018). Dette vil også kunne bidra til å styrke aktørenes arbeid med forebygging og tiltak utarbeidet på riktig nivå. Dette på bakgrunn av at det i disse tilfeller kan være behov for særskilte tiltak på et indikert forebyggende nivå (Gunnestad, 2021).

Avslutningsvis ønsker jeg å fremme PPTs positive beskrivelse av hvordan de opplever at barnehagen i slike komplekse saker evner å håndtere oppfølgingsansvaret. PP-rådgiverne beskrev det slik: *"Men barnehagene er jo flinke til å hjelpe dem. At de er dem som på en måte har en tettere relasjon med foreldrene enn oss da. Som bistår dem med sånne ting, og det er jo kjempefint»*. Dette kan tyde på at PP-rådgiverne respekterer kompetansen barnehageansatte besitter, og at de samtidig verdsetter arbeidet som gjøres. En slik holdning til nære samarbeidsaktører utgjør en viktig forutsetning for etableringen av gode tverrfaglige samarbeid i førhenvissningsfasen. En forutsetning som også fremmer betydningen av et samarbeid som utnytter hverandres kompetanse i arbeid med tilrettelegging av gode utviklingstilbud for sårbare barn i barnehage. Respekt for hverandre vil samtidig være et viktig første steg i videre arbeid med konkretisering av rolle- og arbeidsoppgaver, lovverk og offentlige føringer.

5. Konklusjon

5.1 Oppsummering av hovedfunn

I denne avhandlingen har jeg forsøkt å svare på hovedproblemstillingen ved å undersøke tre delproblemstillinger. I dette delkapittelet vil jeg kort presentere studiens hovedfunn fra kapittel 4 og avslutningsvis svare på hovedproblemstillingen: «*Hvordan opplever fire spesialpedagoger og fire PP-rådgivere det tverrfaglige samarbeidet i førhenvissningsfasen, rundt sårbare barns utviklingstilbud i barnehage?*».

Hovedfunn knyttet til delproblemstilling 1 viser til en kollektiv forståelse av at begrepet sårbare barn er krevende å definere. Dette skyldes vansker med å skille mellom barnets individuelle risikofaktorer og familien som sosial- og familiær risikofaktor. Med utgangspunkt i dette synliggjøres betydningen av å tidlig etablere et godt tverrfaglig samarbeid for å skape en helhetsforståelse av barnets totalsituasjon. Her løftes PPT frem som en nødvendig samarbeidsaktør i komplekse bekymrings saker, på bakgrunn av at tjenesten besitter bred fagkompetanse. Videre fremmes PPTs konsultative bidrag som viktig i barnehagens arbeid med tidlig innsats, forebygging og foreldresamarbeid i førhenvissningsfasen.

Til tross for at PPTs kompetanse ansees som en nødvendig ressurs i barnehagens førhenvissningsarbeid, viser hovedfunn sett i sammenheng med delproblemstilling 2, til at deres rolle i praksis oppleves omfattende og krevende. En rolle PP-rådgiverne selv beskriver som tredelt på bakgrunn av et økt fokus på førhenvissningsarbeid. Dette funnet viser også til at PP-rådgivernes systemrettede rolle innebærer å være «påkoblere» mellom barnehagen og det øvrige hjelpeapparatet. Videre fremmes det at PPTs rolle i førhenvissningsarbeidet oppleves som sårbart, lite definert og varierende. Dette bidrar til at rolle- og ansvarsavklaringer i denne fasen oppleves «hengende» og «flytende. Mangel på konkrete føringer for PPTs systemrettede arbeid, som for så vidt henger sammen med førhenvissningsarbeidet, påpekes også i tidligere forskning og offentlige publikasjoner.

Hovedfunn knyttet til delproblemstilling 3 fremhever både utfordringer og muligheter i det tverrfaglige samarbeidet i førhenvissningsfasen. Funnet knyttet til utfordringer viser i likhet med offentlige føringer, tidligere forskning og faglitteratur, spesielt til foreldresamarbeid, tidsperspektivet, taushetsplikt og kjennskap til andre aktører. Avslutningsvis løfter funnet relatert til muligheter i det tverrfaglige samarbeidet frem behov for innhentet samtykke fra foreldre/foresatte, som et sentralt grunnlag for det tverrfaglige samarbeidet. Videre synliggjøres utprøving av spes.ped-klynger og barnehagelag som viktige bidrag i arbeidet med å skape likeverdige barnehagetilbud. Sett i sammenheng med bekymrings saker rundt sårbare barn, tydeliggjøres god kommunikasjon, profesjonelt mot og relasjonsbygging i møte med foreldre/foresatte, som sentrale faktorer.

Disse hovedfunnene viser til at spesialpedagogene og PP-rådgiverne opplever det tverrfaglige samarbeidet i førhenvissningsfasen, som en forutsetning for å skape et godt utviklingstilbud for sårbare barn i barnehage. En forutsetning som oppstår på bakgrunn av sårbare barns komplekse hjelpebehov, noe som synliggjør betydningen av et helhetlig samarbeid med supplerende kompetanse. I praksis oppleves etableringen av et tverrfaglig samarbeid som utfordrende på bakgrunn av ulike lovverk knyttet til taushetsplikt, uklare føringer for PPTs systemrettede arbeid og sårbare foreldrerelasjoner. Til tross for dette viser intervjupersonene til en opplevelse av at det i dag skjer mye på samarbeidsfronten, som kan bidra til å skape muligheter for et bedre

tverrfaglig samarbeid rundt sårbare barn. Her står et økt nasjonalt- og politisk fokus på tidlig innsats og forebygging, samt utprøving av ulike prøveprosjekter, sentralt.

5.2 Kritisk blikk – studiets styrker og svakheter

Bruk av kvalitative forskningsintervju som datainnsamlingsmetode har bidratt til rike beskrivelser av intervjupersonenes erfaringer knyttet til tverrfaglig samarbeid i førhenvissningsfasen, rundt sårbare barn. Gjennom å benytte gruppeintervju kunne jeg samtidig innta rollen som moderator, uten at det i for stor grad påvirket mulighetene for anekdoter og impulsive innspill. Bruken av en intervjuguide resulterte i en anledning til å sammenlikne svar på tvers av fokusgruppene, noe som bidro til å synliggjøre variasjoner i de enkelte aktørens oppfatninger. Det er likevel viktig å påpeke at dette valget ikke ble tatt med mål om å gjøre en komparativ sammenligning av gruppenes erfaringer. Inkluderingen av både PP-rådgivere og spesialpedagoger bidro derimot til å skape et mer nyansert bilde av hvilke perspektiver to sentrale aktører har av samme tematikk.

Mitt personlige interessefelt omhandler sårbare barn og hvordan det arbeides for at også denne gruppen skal motta et godt barnehagetilbud. På bakgrunn av dette ble det samtidig relevant å undersøke hvordan det tverrfaglige samarbeidet rundt denne barnegruppen fungerer i praksis. Valget om å se på disse aspektene i sammenheng har derfor gjort arbeidet med studien krevende. Med tanke på masteroppgavens rammer hadde det vært tilstrekkelig å kun fokusert på ett av disse hovedområdene. Dette har resultert i en læringsrik prosess, men på samme tid skapt utfordringer relatert til å holde avhandlingen innenfor det spesialpedagogiske fagfeltet.

Videre har valg av metode og forskningsdesign også implikasjoner relatert til overførbarhet. Mulighetene for å generalisere med utgangspunkt i studiens funn vil være begrenset, grunnet antallet av involverte intervjupersoner. Som nevnt i metodekapittelet er generalisering et sentralt endepunkt ved bruk av SDI-metoden. Basert på valget om å kun benytte metodens fire første faser synliggjøres derfor utfordringer knyttet til generalisering. En begrensning her vil derfor være at undersøkelsen bare tar for seg erfaringer fra spesialpedagoger i barnehage og PP-rådgivere. I enkelte saker vil det tverrfaglige samarbeidet også involvere andre aktører. For å styrke forskningsprosjektet kunne for eksempel barnevern og helse også blitt inkludert som aktører, noe som i utgangspunktet var planlagt. Studien inkluderer heller ikke verken barn eller foreldres stemmer, noe som også begrenser studiens funn og resultater. Dette ble bevisst utelukket på bakgrunn av det etiske perspektivet knyttet til personvern.

Til tross for dette vil derimot bredden i utvalget, med intervjupersoner fra ulike bydeler og barnehager, kunne bidra til å identifisere tendenser ved det tverrfaglige samarbeidet som skjer i førhenvissningsfasen rundt sårbare barn. Studiens hovedfunn sammenfaller også med resultater fra tidligere forskning, teori og offentlige publikasjoner, knyttet til behov for god kommunikasjon, godt foreldresamarbeid, bedre informasjonsflyt og endring av regelverk. Dette bidrar til at resultatene kan være av interesse på både kommunalt og nasjonalt nivå, og kan dermed betraktes som en styrkende faktor.

5.3 Avsluttende tanker og implikasjoner for pedagogisk praksis

Avslutningsvis ønsker jeg å løfte blikket og reflektere rundt hvilke implikasjoner denne studien kan ha for det pedagogiske praksisfeltet i barnehagen og videre forskning. Som nevnt ovenfor er et av studiens hovedfunn at sårbare barn er avhengig av at det tverrfaglige samarbeidet etableres tidlig, og at de involverte aktørene besitter nødvendig informasjon og kompetanse for å kunne skape et godt utviklingstilbud for denne gruppen barn. I sammenheng med dette er det samtidig viktig å fremheve betydningen av å diskutere behovet for felles føringer knytte til lovverk og praktisering av taushetsplikten. Samtykke omtales i kapittel 5.1 som en nødvendig forutsetning for etablering av et godt tverrfaglig samarbeid. Dette synliggjør et behov for å diskutere mulige endringer i regelverket knyttet til taushetsplikten, noe som også fremmes i forslag til ny opplæringslov og flere offentlige publikasjoner. Mangel på en felles forståelse av hvordan lovverket skal praktiseres vil kunne resultere i at samarbeidets aktører ikke besitter nødvendig informasjon for å gi barnet riktig hjelp til riktig tid.

Omfanget av PPTs mandat og uklarheter rundt ansvars- og rollefordeling er også sentrale funn i denne studien, noe som synliggjør et behov for videre forskning. Samtidig er det nødvendig å påpeke at dette må sees i sammenheng med eksisterende lovverk, her i form av barnehageloven og opplæringsloven. Behovet for systemarbeid ble definert i opplæringsloven i 1998, men ble ikke gjeldende i barnehagesektoren før barnehagelovens endringer i 2016. Kunnskapsdepartementets forslag til ny opplæringslov fremmer et forslag om at PP-tjenesten skal bistå skolen i det forebyggende arbeidet og i arbeid med tidlig innsats. Dette anser jeg som positivt, og lignende føringer bør også defineres i barnehageloven. Hvis hensikten er å styrke arbeidet med tidlig innsats og forebygging i skolen må disse endringene også gjelde for aktører som arbeider med barn i aldersgruppen 1-5 år. Dette på bakgrunn av at både teori og forskningslitteraturen understreker hvor viktig disse årene er for barnets videre utvikling.

I sammenheng med dette er det viktig å påpeke at styringsdokumenter for barnehage og PPT ikke eksplisitt definerer hvordan arbeidet med tidlig innsats og forebygging skal gjennomføres i praksis. Uten konkrete krav og føringer relatert til arbeidsmengde, kvalitet og arbeidsoppgaver, kan PPTs bidrag i barnehagens førhenvisningsarbeid bli personavhengig. Et økt nasjonalt og politisk fokus på tidlig innsats og forebygging kan ansees som positivt, men uten tydelige føringer på kommunalt nivå, mener jeg at muligheten for å skape likeverdige barnehagetilbud svekkes. Uten tydelige kommunale føringer knyttet til tjenestens bidrag i barnehagens førhenvisningsarbeid, vil kompetanse, prioriteringer og tidsbruk kunne avhenge av den enkelte PP-rådgiver og det enkelte PP-kontor. Dette vil derfor kunne skape enda større skiller mellom landets barnehager, noe som igjen kan prege kvaliteten på de allmenpedagogiske barnehagetilbudene som tilbys på landsbasis.

Hvis målet er at PPT skal kunne bistå barnehagen tidlig i bekymrings saker rundt sårbare barn må mandatet og tjenestens systemrettede arbeid spesifiseres ytterligere. Arbeidet med denne avhandling har dermed synliggjort et behov for mer forskning både relatert til hvilken rolle PPT skal ha i førhenvisningsfasen, samt et behov for tydelige juridiske føringer knyttet til samarbeidsrelasjoner. Videre forskning bør derfor sentreres rundt å innhente informasjon fra aktører som er involvert i førhenvisningsarbeid rundt sårbare barn. Med andre ord er det et behov for mer kunnskap om utfordringer og muligheter i disse samarbeidsprosessene. Dette utgjør et viktig grunnlag for å konkretisere de enkelte

aktørenes behov og kompetanse, noe som igjen kan benyttes i utforming av nye juridiske føringer. Uten en konkretisering av de nasjonale- og kommunale føringene, vil det tverrfaglige samarbeidet som etableres lokalt bli personavhengig. Jeg anser derfor endringer i regelverket knyttet til taushetsplikt og PPTs mandat som nødvendig. Hvordan utfordringene relatert til dette løses på et politisk plan vil kunne påvirke mulighetene aktørene i det tverrfaglige samarbeidet har for å lykkes med arbeid i førhenvinningsfasen. Dette arbeidet utgjør et viktig grunnlag for å styrke sårbare barns utviklingstilbud i barnehagen, noe som også vil kunne bidra til å nå det overordnede målet om å skape likeverdige barnehagetilbud.

Referanser

- Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager*. (LOV-2005-06-17-64). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Barnevernloven. (2021). *Lov om barneverntjenester*. (LOV-2021-06-18-97).
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97>
- Bearbeidet fra Handlingshjulet, av Frøyen, W. (2011). Utarbeidet til bruk i samarbeidet mellom Pedagogisk-psykologisk tjeneste og Osloskolen.
- Befring, E. (2020). Forebygging i barnehage og skole med vekt på barns læring og livsmestring. I Befring, E, Næss, K-A & Tangen, R (Red.), *Spesialpedagogikk* (s. 168-193). Cappelen Damm Akademisk.
- Bjerklund, M., Groven, B. & Åmot, I. (2019). Innledning. I Bjerklund, M, Groven, B & Åmot, I. (Red.), *PPTs systemrettede arbeid i barnehagen* (s. 12-17). Universitetsforlaget.
- Cameron, D. L., Kovac, V. B. & Tveit, A. D. (2011). *En undersøkelse om PP-tjenestens arbeid med barnehagen* (1504-9280/rapport 155). Universitetet i Agder.
https://www.udir.no/globalassets/upload/barnehage/forskning_og_statistikk/rapporter/rapport_ppt_og_barnehagen.pdf
- Dalland, O. (2019). *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal.
- Driscoll, H. (2018). Taushetsplikten i arbeid med barn og unge. I B. Johannesen & T. Skotheim (Red.), *Barn og unge i midten* (s. 148-170). Gyldendal.
- Endringslov til barnehageloven og opplæringslova (2016). *Lov om endringer i barnehageloven og opplæringslova (spesialpedagogisk hjelp, kortere ventetid for barnehageplass m.m.)* (LOV-2016-06-17-65). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2016-06-17-65>
- Eriksen, E. & Germeten, S. (2012). *Barnevern i barnehage og skole. Møte mellom barn og foreldre og profesjoner*. Cappelen Damm Akademisk.
- Erstad, I. (2018). Barn og unge i Norge i det 21. århundre: Profesjonsblikk for komplekse og mangfoldige liv. I B. Johannesen & T. Skotheim (Red.), *Barn og unge i midten* (s. 44-62). Gyldendal.
- Fasting, R. B. (2019). Pedagogisk systemarbeid. I M. Bjerklund, B. Groven & I. Åmot (Red.), *PPTs systemrettede arbeid i barnehagen* (s. 45-56). Universitetsforlaget.
- Fasting, R. B. & Breilid, N. (2023). Cross-professional collaboration to improve inclusive education. *Scandinavian Journal of Educational research*, (2023).
<https://doi.org/10.1080/00313831.2023.2175248>
- Fasting, R. B. & Breilid, N. (2020). PP-tjenesten som inkluderings-agent: retorikk eller handling?. *Psykologi i kommunen*, 2020(3). <https://psykisk-kommune.no/fagartikkel/pp-tjenesten-som-inkluderingsagent-retorikk-eller-handling/19.157>

- Forvaltningsloven. (1967). *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker*. (LOV-1967-02-10. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10>)
- Gallefoss., L. J & Høie, M. M. (2021). Helseyskepleierens refleksjoner over tverrfaglig samarbeid i barneskolen. I H. Omdal & A. B. Thorød (Red.), *Ulike profesjoner, felles mål* (s. 85-99). Universitetsforlaget.
- Gäreskog, P., & Lindqvist, G. (2020). Working from av distance?: A study of Special Educational Needs Coordinators in Swedish preschools. *Nordic Studies in Education*, 40(1), 55-78. <https://doi.org/10.23865/nse.v40.2128>
- Glavin, K. & Erdal, B. (2018). *Tverrfaglig samarbeid I praksis: Til beste for barn og unge i kommune-Norge* (4. utg.). Kommuneforlaget.
- Groven, B. (2019). PPTs systemrettede arbeid med utgangspunkt i barn under opplæringspliktig alder: spor og trekk over år. I M. Bjerklund, B. Groven & I. Åmot (Red.), *PPTs systemrettede arbeid i barnehagen* (s. 20-31). Universitetsforlaget.
- Groven, B. & Rostad, A. M. (2021). Forebygging og tidlig innsats – En historisk, ideologisk og teoretisk innramming. I E. J. Lyngseth & B. Mørland (Red.), *Tidlig innsats i tidlig barndom* (s. 20-41). Gyldendal.
- Grunnlova. (1814). *Kongeriket Noregs grunnlov*. (LOV-1814-05-17). Lovdata <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn>
- Gunnestad, A. (2021). Resiliens – Tidlig innsats for å bygge motstandskraft og mestringsevne hos barn i risiko. I E. J. Lyngseth & B. Mørland (Red.), *Tidlig innsats i tidlig barndom* (s. 48-70). Gyldendal.
- Haug, P. (2022). Ingen kan alt - Tverretaleg samarbeid om spesialundervisning og inkluderende praksisar i skulen. I M. H. Olsen & P. Haug (Red.), *Tverretattlig samarbeid* (s. 11-37). Cappelen Damm Akademisk.
- Hansen, B. E., Smette, I. & Vislie, C. (2017) *Kunnskapsoppsummering: Vold mot barn og systemsvikt* (1893-9503/NOVA-rapport 4). Velferdsforskerinstituttet NOVA. <https://www.regjeringen.no/contentassets/3be8090f3c354f5eb821535142071c50/1.-kunnskapsoppsummering--vold-mot-barn-og-systemsvikt-elisabeth-backe-hansen-ingrid-smette-og-camilla-vislie.pdf>
- Hansen, I. L. S., Jensen, R. S., & Hansen, H. C. (2021). *Mind the gap!: Nordic 0-24 collaboration on improved services to vulnerable children and young people* (2387-6859/Faforeport 2020). Fafo information office. https://0-24-samarbeidet.udir.no/wp-content/uploads/2020/11/Mind-the-gap_Fafo-report.pdf
- Herlofsen, C. (2013). *Spesialundervisningens tiltakskjede – lokal praksis sett i forhold til regelverk og retningslinjer: En kvalitativ dokumentanalyse av elevsaker* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo.
- Holst-Jæger, E. J. (2018). Tett på i arbeidet for inkluderende, likeverdig og tilpasset opplæring. I B. Johannesen & T. Skotheim (Red.), *Barn og unge i midten* (s. 192-203). Gyldendal.
- Hustad, B. C., Strøm, T., & Strømsvik, C. L. (2013). *Kompetanse i PP-tjenesten – til de nye forventningene?: Kartlegging av kompetansen i PP-tjenesten* (0805-4460/NF-

- rapport 2). Nordland Research Institute.
<https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/forskningsrapporter/pp-tjenesten.pdf>
- Johannessen, B., Skotheim, T. & Erstad, I. (2018). Barn og unge i midten. I B. Johannessen & T. Skotheim (Red.), *Barn og unge i midten* (s. 358-365). Gyldendal.
- Johannesen, B. & Skotheim, T. (2018). Et lag rundt eleven og læreren. I B. Johannesen & T. Skotheim (Red.), *Barn og unge i midten* (s. 18-40). Gyldendal.
- Klem, M. & Hagtvet, B. E. (2020). Tidlig forebygging med vekt på barns språkutvikling. I E. Befring, K. A. B. Næss. & R. Tangen (Red.), *Spesialpedagogikk* (s. 196-213). Cappelen Damm akademisk.
- Kleven, T.A. & Hjordemaal, F.R. (2018). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode: En hjelp til kritisk tolkning og vurdering* (3. utg.). Fagbokforlaget.
- Killén, K. (2017). *Sveket I: risiko og omsorgssvikt – et helseproblem og tverrfaglig ansvar* (5. utg.). Kommuneforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Udir.
<https://www.udir.no/contentassets/7c4387bb50314f33b828789ed767329e/rammeplan-for-barnehagen---bokmal-pdf.pdf>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2021). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal.
- Kvello, Ø. (2019). *Barn i risiko: Skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg.). Gyldendal.
- Lund, I. (2018). Kommunikasjonens muligheter og utfordringer i samarbeid. I B. Johannesen & T. Skotheim (Red.), *Barn og unge i midten* (s. 338-354). Gyldendal.
- Lund, I. (2015). Sårbare elever i skolen – Ulike perspektiver og tilrettelegging av læringsmiljøet. *Spesialpedagogikk*, 2011(2).
<https://utdanningsforskning.no/artikler/2015/sarbare-elever-i-skolen---ulike-perspektiver-og-tilrettelegging-av-laringsmiljoet/>
- Meld. St. 6 (2019-2020). *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20192020/id2677025/>
- Meld. St. 18 (2010-2011). *Læring og fellesskap – tidlig innsats og gode læringsmiljøer for barn, unge og voksne med særlige behov*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-18-20102011/id639487/>
- Moen, T. (2019). Fra en todelt til en helhetlig fortolkning av PPTs mandat. I M. Bjerklund, B. Groven & I. Åmot (Red.), *PPTs systemrettede arbeid i barnehagen* (s. 34-43). Universitetsforlaget.
- Moen, T., & Szulevicz, T. (2022). Norske og danske PP-rådgiveres opplevelse av «utenfrastyring»: En kvalitativ studie. *Psykologi i kommunen*, (4).
<https://psykisk-kommune.no/fagartikkel/norske-og-danske-pp-radgiveres-opplevelse-av-utenfrastyring-en-kvalitativ-studie/19.251>

- Myrann, M. K., Nome, V. K. & Piros, A. S. H. (2018). Det sårbare barnet i barnehagen og skolen: Tverrfaglig samarbeid mot samme mål. I B. Johannesen & T. Skotheim (Red.), *Barn og unge i midten* (s. 116-145). Gyldendal.
- Nilsen, A.C.E. & Jensen, H.C. (2010). *Samarbeid til barnets helhetlige utbytte? En case-basert studie av samarbeidet rundt barnehagebarn med individuell plan*. (0803-8198/FoU-Rapport 3) Agderforskning.
<https://www.nkbuf.no/getfile.php/3528999.2298.fufvxdvryu/Samarbeid-til-barnets-beste.pdf>
- Nordahl, T. mfl. (2018). *Inkluderende fellesskap for barn og unge: Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging*. Fagbokforlaget.
<https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/blogs.dir/215/files/2018/04/INKLUDERENDE-FELLESSKAP-FOR-BARN-OG-UNGE-til-publisering-04.04.18.pdf>
- Nordahl, T., & Overland, T. (2021). *Tilpasset opplæring og inkluderende støttesystemer: Høyt læringsutbytte for alle elever*. Gyldendal.
- NOU 2017: 12. (2017). *Svikt og svik: Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt*. Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/a44ef6e251cd443396588483e97402ab/no/pdfs/nou201720170012000dddpdfs.pdf>
- OECD. (2019), *Changing the Odds for Vulnerable Children: Building Opportunities and Resilience*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/a2e8796c-en>
- Ohna, S. E., & Hillesøy, S. (2022). Å legge til rette for kompetanseutvikling i faglige fellesskap – et samarbeid mellom barnehage og PP-tjenesten. *Nordisk barnehageforskning*, 19(3). <http://dx.doi.org/10.23865/nbf.v19.327>
- Omdal, H. & Barsøe, L. (2021). Samarbeid om barn med spesielle behov i barnehagen. I H. Omdal & A. B. Thorød (Red.), *Ulike profesjoner, felles mål* (s. 67-83). Universitetsforlaget.
- Omdal, H. & Thorød, A. B. (2021). Innledning. I Omdal, H & Thorød, A-B (Red.), *Ulike profesjoner, felles mål* (s. 11-17). Universitetsforlaget.
- Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa*. Lovdata. (LOV-1998-07-17-61). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Proba samfunnsanalyse. (2023). *Samstemt – men ikke koordinert eller samkjørt: Kunnskapsdepartementets føringer knyttet til Laget rundt barnet og eleven*. (1891-8093/Proba-Rapport 5). <https://proba.no/wp-content/uploads/Rapport-2023-5-Samstemt-men-ikke-koordinert-eller-samkjort.pdf>
- Prop. 100 L (2020-2021). *Endringer i velferdstjenestelovgivningen (samarbeid, samordning og barnekoordinator)*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-100-l-20202021/id2838338/>
- Prop. 57 L (2022-2023). *Lov om grunnskoleopplæringa og den videregående opplæringa (opplæringslova)*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-57-l-20222023/id2967679/>

- Samuelsen, A.S. & Bargel, H.L. (2018). Individet i et systemperspektiv; sakkyndighetsarbeid i PPT. *Psykologi i kommunen*, 2018(2), s.19-26.
<https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2596291/Samuelsen-Bargel-individet.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- Statistisk sentralbyrå. (2023). *Barnehager: Andel barn i alderen 1-5 år som har plass i barnehage 2022*. [Statistikk].
<https://www.ssb.no/utdanning/barnehager/statistikk/barnehager>
- Strønen, J. (2018) PP-tjenesten: Individ, system eller individet i systemet?. *Psykologi i kommunen*, 2016(5). <https://psykisk-kommune.no/pp-tjenesten-individ-system-eller-individ-i-systemet/19.57>
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.
- Thorød, A. B., Karlsen, T. K. & Woxholt, N. B. (2021). Tverrprofesjonelt samarbeid rundt barn og unge i barnevernsinstitusjoner. I H. Omdal & B. Thorød (Red.), *Ulike profesjoner, felles mål* (s. 101-112). Universitetsforlaget.
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder: i praksis* (4. utg.). Gyldendal.
- Tveit, A. D., Cameron, D. L. & Kovac, V. B. (2019). Teoretisk og praktisk forståelse av systemrettet arbeid i PPT. I M. Bjerklund, B. Groven & I. Åmot (Red.), *PPTs systemrettede arbeid i barnehagen* (s. 58-69). Universitetsforlaget.
- Tveit, A. D., Kovac, V. B. & Cameron, D.L. (2012). «Ja takk, begge deler» PPTs individ og systemrettede arbeid i barnehagen. *Spesialpedagogikk*, 2012(4).
<https://utdanningsforskning.no/artikler/2012/ja-takk-begge-deler-ppts-individ--og-systemrettede-arbeid-i-barnehagen/>
- Tveitnes, M. S. & Stokke, H. (2022). Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid – en ledelsesstrategi for et inkluderende læringsmiljø. I M.H. Olsen & P. Haug (Red.), *Tverretatlig samarbeid* (s. 44-74). Cappelen Damm Akademisk.
- Utdanningsforbundet. (2017, 29. mars). *Veilederen Spesialpedagogisk hjelp*. Udir.
<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/spesialpedagogikk/spesialpedagogisk-hjelp/spesialpedagogisk-hjelp/>
- Utdanningsforbundet. (2022, 7. juli). «PP-tjenesten (PPT)». Udir.
<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/spesialpedagogikk/pp-tjenesten/>
- Vogt, A. (2016). *Rådgivning i skole og barnehage: Mange muligheter for hjelp til barn og unge*. Cappelen Damm Akademisk.
- Åmot, I. & Ytterhus, B. (2020). Spesialpedagogisk arbeid i barnehagen. I E. Befring, K. A. B. Næss & R. Tangen. (Red.), *Spesialpedagogikk* (s. 589-611). Cappelen Damm Akademisk.

Vedlegg

Vedlegg 1 – Intervjuguide

Vedlegg 2 – Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Vedlegg 3 – Godkjennelse fra Sikt

Vedlegg 1 – Intervjuguide:

Intervjuguide

“Hvilke erfaringer har PPT tjenesten i forhold til tverrfaglig samarbeid, i arbeid med å tilrettelegge for barnehagebarn av familier i sårbare livssituasjoner?”

Introduksjon:

- Introdusere meg selv, formål og hensikt med intervju/forskningen.
- Informere om anonymitet, samtykke og håndtering av datamaterialet
- Åpne for spørsmål før vi begynner

Intervjupersoner:

- Stilling/utdannelse/bakgrunn
- Hvor lenge har du/dere arbeidet i team/samarbeidet?
- Erfaring i forhold til barn i sårbare livssituasjoner

1. Yrke og ansvarsområdet:

- Kan dere fortelle litt om deres arbeid og oppgaver?
- Kan dere fortelle litt om deres ansvarsområder?

2. Barn i sårbare livssituasjoner:

- Hva tenker dere når jeg trekker frem begrepet «barn i sårbare livssituasjoner»?
- Hvordan opplever dere arbeid med denne gruppen med barn?

3. Tverrfaglig samarbeid/barnehagelaget:

- Hva tenker dere når jeg trekker frem begrepet samarbeid?
- Hvem står dere i samarbeid med i forhold til arbeid rundt disse barna?

St.mld.6 «bygge lag rundt barna fra ulike yrkesgrupper»

- Hva tenker dere om samarbeidsarbeidet i forhold til disse lagene rundt barna?
 - *Hvem bør delta i samarbeidet?*
 - *Hvem bør koordinere samarbeidet?*
 - *Foreligger det juridiske begrensninger?*

Formål - «bidra til at barn og unge som trenger hjelp, blir tidlig oppdaget og får hjelp uavhengig av hvor utfordringene ligger»

- Hvordan opplever dere det tverrfaglige samarbeidet, hvilke muligheter og begrensninger dukker eventuelt opp?
- I forhold til saker med mer alvorlig omsorgssvikt, blir det bla. i rapporter fra Meld. St. 6 (2019-2020) vist til at svikt i samarbeidet mellom instansene, kan være en faktor som kan forklare hvorfor samarbeidet ikke fungerer optimalt. Hva tenker dere om dette?
- Er det noe dere opplever som hinder i samarbeidsprosessene dere står i, eventuelt hva?

4. Foreldreperspektivet/foreldresamarbeid:

- Hva tenker dere når jeg trekker frem foreldreperspektivet i forhold til denne problematikken?
- Hvordan opplever dere samarbeidet med foreldrene?
- Hvordan inkluderes foreldrene i dette tverrfaglige samarbeidet?

5. PPT som brobygger:

«PPT som en av førstelinjetjenestene»

- Hvilken rolle har PPT i disse samarbeidsprosessene?
- Hvordan oppleves PPTs rolle i saker som dette?
- Hvordan fungerer PPT som samarbeidsinstans mellom de ulike yrkesgruppene i laget rundt barna?
- Hva fungerer bra?
- Hva kunne fungert bedre?

6. Eventuelt annet:

- Noe dere ønsker å spørre meg om?
- Har dere noe annet dere mener vil være relevant å trekke frem?
- Hvordan opplevde dere intervjusituasjonen?
- Kort oppsummering og avslutning

Vedlegg 2 – Informasjonsskriv og samtykkeerklæring:

Vil du delta i forskningsprosjektet

“Hvordan kan PPT fungere som brobygger mellom barnehage og andre samarbeidsinstanser, når det gjelder ivaretagelse av barn i sårbare livssituasjoner”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se nærmere på hvordan samarbeid mellom barnehage og andre instanser fungerer i praksis. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette er en masteroppgave i spesialpedagogikk. Jeg som forsker ønsker i dette forskningsprosjektet å se nærmere på hvordan PPT kan fungere som en brobygger mellom barnehage og andre samarbeidsinstanser, i et samarbeid rundt barn og deres familier. Fokus vil her derfor bli lagt på gruppeintervju av 2 yrkesgrupper, herunder barnehage og PPT.

Problemstillingen for dette prosjektet lyder «*Hvordan kan PP-tjenesten fungere som brobygger mellom barnehage og andre samarbeidsinstanser, når det gjelder ivaretagelse av barn i sårbare livssituasjoner?*». Jeg ønsker gjennom mindre gruppeintervju å undersøke hvordan de ulike yrkesgruppene opplever samarbeidet mellom hverandre, for å fremme positive samarbeidsprosesser og for å identifisere eventuelle forbedringspotensial i dette samarbeidet, som vil være til det beste for barnet.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalg av intervjupersoner er basert på et strategisk valg av relevante yrkesgrupper, herunder både barnehage og PPT. Det vil bli valgt ca. 3-5 personer innenfor hver gruppe. Dette er yrkesgrupper som samarbeider for å ivareta et godt barnehagetilbud, og det blir derfor relevant å undersøke nærmere hvordan disse gruppene har det vedrørende et slikt samarbeid, med utgangspunkt i egen arbeidserfaring.

For å innhente kontaktopplysninger til relevante intervjupersoner blir det benyttet en snøballmetode. Denne metoden innebærer at jeg gjennom bekjente/nettverk får videre tips til eventuelle intervjupersoner som kan være relevante for dette forskningsprosjektet. Det vil selvfølgelig underveis i denne prosessen være fokus på samtykke, hvor jeg ønsker at bekjente forsikrer seg om samtykke til å videresende kontaktopplysninger, før jeg som forsker mottar ytterligere kontaktinformasjon.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du/dere velger å delta i dette forskningsprosjektet, innebærer det et gruppeintervju med 3-5 ansatte innenfor samme yrke/spesialitet. Her ønsker jeg å samle inn

opplevelser, erfaringer, tanker og meninger intervjupersonene besitter innenfor sitt yrke og samarbeidsprosessene du/dere står i med andre instanser. Intervjuene baseres på en intervjuguide hvor jeg som forsker fungerer som ordstyrer, hvor det er gruppens felles refleksjon som er hovedfokus for intervjuprosessen. Det vil bli tatt lydopptak underveis, som registreres gjennom en app koblet på en trygg nettside kalt nettskjema.no. Disse lydopptakene vil bli slettet fra telefonen og nettskjema.no når forskningsprosjektet avsluttes. Hovedformål med denne prosessen er å innhente gode refleksjoner og tanker rundt hvordan de ulike yrkesgruppene opplever samarbeidsprosesser rundt barn i barnehage, her felles for barnets beste som mål.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Det er heller ikke slik at gruppenes ulike opplevelser av samarbeidet skal settes opp mot hverandre, men heller kunne fungere som et videre arbeidsverktøy i arbeid mot en best mulig barnehagetilbud for alle barn.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil bare være jeg og eventuelt min veileder som har tilgang til dine opplysninger.
- Lydopptak og personopplysninger blir lagret gjennom diktafon appen og nettskjema.no, som slettes ved endt forskningsprosjekt.
- Etter endt intervju vil datamaterialet som er innhentet analyseres, og ved bruk av dette i masteroppgaven vil alle opplysninger være anonymisert.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 15.05.23. Forskningsprosjektet vil oppsummeres i en masteroppgave ved Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet, hvor all informasjon kontinuerlig blir anonymisert slik at ingen av intervjupersonene kan gjenkjennes i publikasjonen. Når oppgaven er levert blir den publisert på NTNU sine nettsider.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandørs personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- *Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet ved Anne Sofie Samuelsen*
Epost: anne.s.s.samuelson@ntnu.no
- Vårt personvernombud: Thomas Helgesen
Epost: Thomas.helgesen@ntnu.no
Tlf: 93079038

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen av prosjektet som er gjort av Sikts personverntjenester ta kontakt på:

- Epost: personverntjenester@sikt.no, eller telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
Anne Sofie Samuelsen

Student
Maria Jacobsen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Hvordan kan PPT fungere som brobygger mellom barnehage og andre samarbeidsinstanser, når det gjelder ivaretagelse av barn i sårbare livssituasjoner"?, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i *gruppeintervju*
- å delta i *gruppeintervju med lydopptak*
- at opplysninger fra *gruppeintervjuet* brukes anonymisert i masteroppgaven

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3 – Sikt godkjenning

Vurdering av behandling av personopplysninger

28.02.2023

Referansenummer

xxxxxx

Vurderingstype

Automatisk

Dato

28.02.2023

Prosjekttittel

”Hvordan kan PPT fungere som brobygger mellom barnehage og andre samarbeidsinstanser, når det gjelder ivaretagelse av barn i sårbare livssituasjoner”?

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) / Institutt for pedagogikk og livslang læring

Prosjektansvarlig

Anne Sofie Samuelsen

Student

Maria Jacobsen

Prosjektperiode

01.01.2023 - 15.05.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 15.05.2023.

[Meldeskjema](#)

Grunnlag for automatisk vurdering

Meldeskjemaet har fått en automatisk vurdering. Det vil si at vurderingen er foretatt maskinelt, basert på informasjonen som er fylt inn i meldeskjemaet. Kun behandling av personopplysninger med lav personvernulempe og risiko får automatisk vurdering. Sentrale kriterier er:

De registrerte er over 15 år

Behandlingen omfatter ikke særlige kategorier personopplysninger;

Rasemessig eller etnisk opprinnelse

Politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning

Fagforeningsmedlemskap

Genetiske data

Biometriske data for å entydig identifisere et individ

Helseopplysninger

Seksuelle forhold eller seksuell orientering

Behandlingen omfatter ikke opplysninger om straffedommer og lovovertrедelser

Personopplysningene skal ikke behandles utenfor EU/EØS-området, og ingen som befinner seg utenfor EU/EØS skal ha tilgang til personopplysningene

De registrerte mottar informasjon på forhånd om behandlingen av personopplysningene.

Informasjon til de registrerte (utvalgene) om behandlingen må inneholde

Den behandlingsansvarliges identitet og kontaktopplysninger

Kontaktopplysninger til personvernombudet (hvis relevant)

Formålet med behandlingen av personopplysningene

Det vitenskapelige formålet (formålet med studien)

Det lovlige grunnlaget for behandlingen av personopplysningene

Hvilke personopplysninger som vil bli behandlet, og hvordan de samles inn, eller hvor de hentes fra

Hvem som vil få tilgang til personopplysningene (kategorier mottakere)

Hvor lenge personopplysningene vil bli behandlet

Retten til å trekke samtykket tilbake og øvrige rettigheter

Vi anbefaler å bruke vår [mal til informasjonsskriv](#).

Informasjonssikkerhet

Du må behandle personopplysningene i tråd med retningslinjene for informasjonssikkerhet og lagringsguider ved behandlingsansvarlig institusjon. Institusjonen er ansvarlig for at vilkårene for personvernforordningen artikkel 5.1. d) riktighet, 5. 1. f) integritet og konfidensialitet, og 32 sikkerhet er oppfylt.

